

hit

Patrick
Modiano

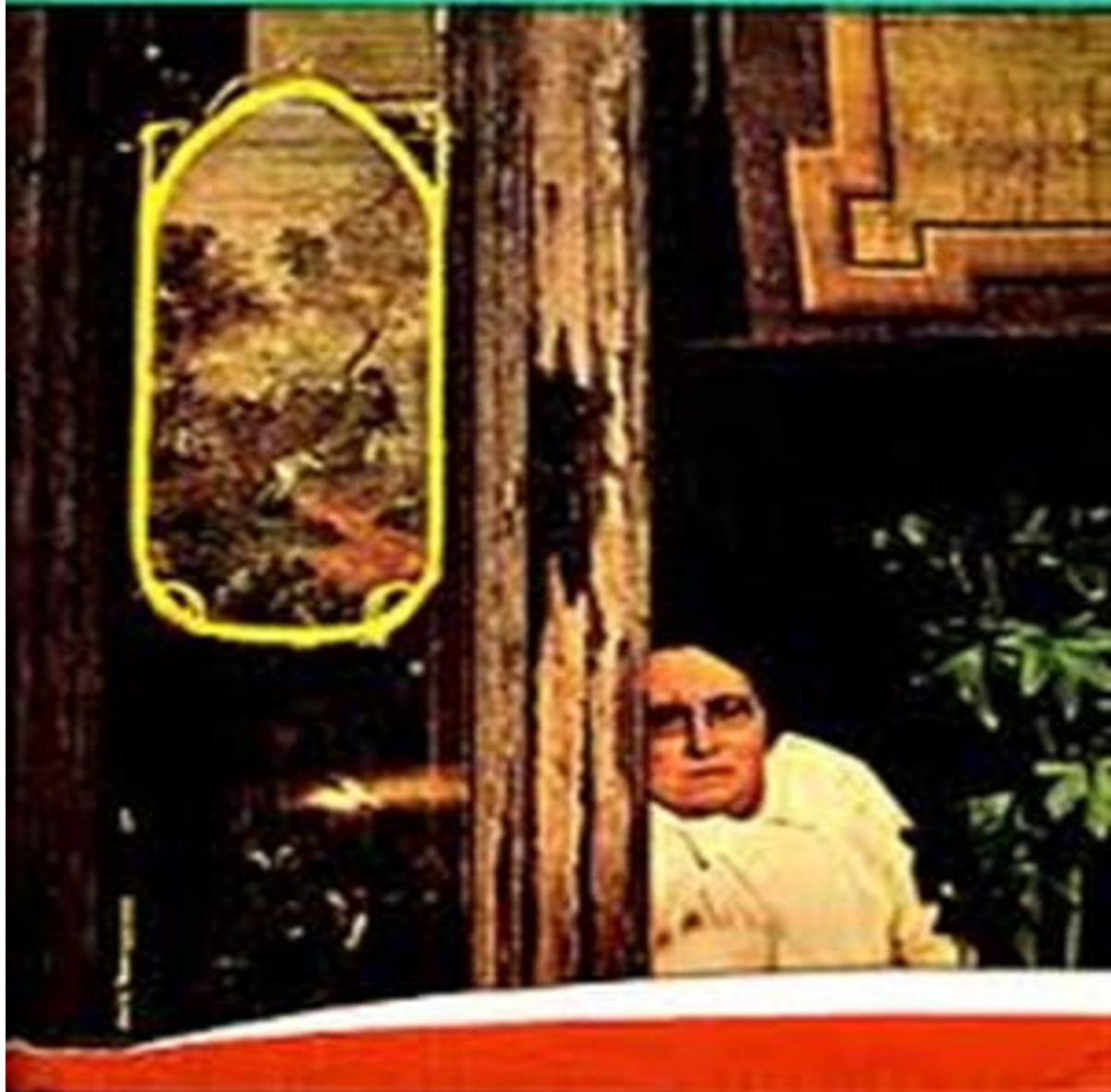
Ulica
mračnih
dućana

hit

Patrick
Modiano

Ulica
mračnih
dućana

Patrick Modiano

Ulica mračnih dućana

bojana888

Rudyju.
Mome ocu.

I

Ja ne postojim. Postojim večeras tek kao svijetla sjenka na terasi kavane. Tu sam čekao da prestane kiša, taj pljusak koji je počeo kad me napustio Hutte.

Prije nekoliko sati sastali smo se po posljednji put u prostorijama Agencije. Hutte je, kao obično, sjedio za masivnim stolom, u kaputu, i to je pojačavalo dojam odlaska. Smjestio sam se nasuprot njemu, u kožnatoj stolici namijenjenoj strankama. Opalna svjetiljka zaslijepljivala me jarkim svjetlom.

- Eto, Guy... To je kraj... - rekao je Hutte s uzdahom.

Svežanj spisa ležao je na stolu. Možda je pripadao niskom muškarcu smeđe kose, smetena pogleda i bucmastih obraza, koji nas je unajmio da uhodimo njegovu ženu. U poslijepodnevnim satima ona se sastajala s drugim niskim muškarcem smeđe kose i bucmastih obraza u hotelskoj sobi u Ulici Vital, u blizini Avenije Paul Doumer.

Hutte je zamišljeno gladio progrušanu bradu, koja mu je skrivala obraze, premda bijaše kratka. Krupne svijetle oči odsutno su se zagledale u daljinu. U lijevom kutu ureda nalazila se moja radna stolica od trske. Police od tamna drveta prekrivale su polovinu zida za Hutteovim leđima: tu su bili poredani imenici i raznovrsni godišnjaci iz zadnjih pedeset godina. Hutte mi je često govorio da je to nezamjenjiv alat kojega se nikada ne bi lišio. Naglašavao je da ti imenici i ti godišnjaci tvore najdragocjeniju i najuzbudljiviju knjižnicu, jer su u njima zapisani mnogi likovi, predmeti i iščezli događaji a te su im stranice jedini svjedoci.

- Što ćete učiniti sa svim tim imenicima? - upitao sam Huttea, pokazujući police širokim pokretom ruke.

- Ostat će ovdje, Guy. Zadržat ću ured.

Hitro je pogledao uokolo. Dvokrilna vrata koja su vodila u malu susjednu prostoriju, bila su otvorena i tamo se nazirao ležaj od istrošena baršuna, peć i zrcalo u kojem su se ogledale police s imenicima i godišnjacima, i Hutteovo lice. Naše su stranke često čekale u toj prostoriji. Perzijski sag prekrivao je parket. Jedna ikona visila je na zidu pokraj prozora.

- O čemu razmišljate, Guy?

- Ni o čemu. Zar ćete uistinu zadržati ured?

- Da. Povremeno ću navraćati u Pariz i Agencija će mi biti svratište. Ponudio mi je cigaretu.

- Mislim da će biti manje tužno ako zadržim Agenciju takvu kakva jest.

Više od osam godina radili smo zajedno. On je osnovao tu privatnu detektivsku agenciju 1947. i surađivao s brojnim osobama prije mog dolaska. Naš je zadatak bio da svojim strankama pribavljamo ono što je Hutte nazivao „društvenim obavijestima”. Rado je govorio da se svašta događa u „visokom društvu”.

- Mislite li da ćete moći živjeti u Nici?

- Svakako.

- Zar se nećete dosađivati?

Otpuhnuo je dim.

- Jednog se dana treba povući, Guy.

Tromo je ustao. Hutte je težak više od stotinu kilograma i visok metar i devedeset i pet.

- Vlak mi polazi u 20.55. Imamo još vremena da nešto popijemo.

Izišao je preda mnom u hodnik koji vodi do predvorja. Ono je neobična ovalna oblika s izbljedjelim žućkastim zidovima. Crna torba, tako nabijena da se nije mogla zatvoriti, ležala je na tlu. Hutte ju je podigao. Morao ju je pridržavati i drugom rukom.

- Nemate kovčeg?

- Sve sam već prije poslao.

Hutte je otvorio izlazna vrata, a ja sam ugasio svjetlo u predvorju. Na stubištu je Hutte trenutak oklijevao prije nego što je zatvorio vrata i pri tom metalnom zvuku stisnulo mi se srce. To je bio kraj jednog dugog razdoblja u mom životu.

- To izaziva sjetu, zar ne, Guy? - upitao me Hutte i iz kaputa izvukao veliki rupčić, te njime obrisao čelo.

Na vratima se još uvijek nalazila pravokutna pločica od crna mramora, na kojoj je pozlaćenim i svjetlucavim slovima bilo upisano:

C. M. HUTTE
Privatni istražitelj

- Neka ostane - rekao mi je Hutte.

Zatim je okrenuo ključ u bravi.

Pošli smo Avenijom Niel prema Trgu Pereire. Bila je noć, i premda je već bila zima, nije bilo hladno. Kada smo stigli na Trg Pereire sjeli smo na terasu kavane „Hortensias”. Hutte je volio tu kavanu zbog njezinih stolica koje su bile izdubene „kao nekadašnje.”

- Što ćete vi sada, Guy? - upitao me nakon gutljaja rakije.

- Ja? Ja sam na tragu.

- Na tragu?

- Da. Na tragu svoje prošlosti...

Izgovorio sam tu rečenicu tako svečanim glasom da se on nasmiješio.

- Znao sam da ćete jednog dana pronaći svoju prošlost.

Rekao je to ozbiljno i to me dirnulo.

- Samo, Guy, pitam se da li je to vrijedno truda...

Šutio je neko vrijeme. O čemu je razmišljao? O svojoj vlastitoj prošlosti?

- Dat ću vam jedan ključ od ureda. Možete tamo povremeno svraćati. To bi me radovalo.

Pružio mi je ključ i ja sam ga spremio u džep hlača.

- Telefonirajte mi u Nicu. Obavještavajte me... o svojoj prošlosti...

Ustao je i pružio mi ruku.

- Želite li da vas otpratim do vlaka?

- Ne... ne... To tako rastužuje...

Izišao je iz kavane u jednom kroku, ne okrenuvši se, a mene je obuzeo osjećaj praznine. Taj mi je čovjek toliko značio. Pitam se što bi bilo sa mnom bez njega i njegove pomoći, kad sam prije deset

godina, pogođen amnezijom, tapkao u magli. Dirnuo ga je moj položaj i on mi je, zahvaljujući svojim brojnim vezama, pribavio čak i osobne isprave.

Pružajući mi veliku omotnicu s iskaznicom i putnicom, rekao mi je:

- Sada se zovete Guy Roland.

Pri tome je taj detektiv, koga sam bio zamolio da s pomoću svoje vještine potraži svjedoke ili pak tragove moje prošlosti, dodao:

- Dragi moj Guy Roland, od sada ne gledajte više unatrag, već mislite na sadašnjost i budućnost. Predlažem vam da radite sa mnom...

Bio mi je sklon zbog toga - a to sam saznao tek kasnije - što je i sam izgubio vlastite tragove i što je u jednom jedinom trenu bio potonuo znatni dio njegova života, a da pri tome nije preostalo ni najmanje vlakno, ni najnezatnija spona koja bi ga mogla pripojiti prošlosti. U čemu je sličnost između tog slomljenog starca koji odlazi u noć u svom otrcanom kaputu, noseći veliku crnu torbu, i nekadašnjeg igrača tenisa, lijepog svjetlokosog baltičkog baruna Constantina von Huttea?

II

- Halo! Molim gospodina Paula Sonašidzea.
- Ovdje Guy Roland... Znete, ja...
- Da, ja sam.
- Da, da, znam. Možemo li se vidjeti?
- Kadgod hoćete...
- Onda... večeras oko devet sati u Ulici Anatole-de-la-Forge.

Odgovara li vam to?

- Da, posve.
- Čekam vas. Do viđenja!

Naglo je spustio slušalicu, a mene je oblio znoj po sljepoočnicama. Popio sam čašu konjaka da bih se osokolio. Zašto nešto tako obično, kao što je puko okretanje brojčanika na telefonu, izaziva u meni toliku zebnju i bol?

U maloj kavani u Ulici Anatole-de-la-Forge nije bilo gostiju. On je već preodjeven stajao za točionikom.

- Stigli ste u pravi čas - rekao mi je. - Slobodan sam svake srijede uvečer.

Prišao mi je i stavio mi ruku na rame.

- Često sam mislio na vas.
- Hvala vam.
- Znete, to me zaista zaokuplja...

Htio sam mu reći da se ne brine toliko o meni, ali su mi nedostajale riječi.

- Mislim da ste bili u društvu s nekim koga sam često susretao, neko vrijeme... Ali tko bi to mogao biti?

Odmahnuo je glavom.

- Možete li mi ukazati na neki trag?

- Ne.
- Zašto?
- Uopće se ničega ne sjećam, gospodine.

Mislio je da se šalim i odgovorio mi kao da je riječ o igri ili zagoneci:

- Dobro. Već ću se sam snaći. Dajete li mi potpunu slobodu?
- Da.
- Onda vas vodim k jednom prijatelju na večeru.

Prije polaska naglom je kretnjom spustio ručicu električne blagajne i s nekoliko okretaja zaključao teška drvena vrata.

Na suprotnom pločniku stajao je njegov automobil. Bio je crn i posve nov. Uljudno mi je otvorio vrata.

- Taj moj prijatelj vodi vrlo ugodnu gostionicu negdje između Ville-d'Avraya i Saint-Clouda.

- Zar ćemo čak tamo ići?
- Da.

Kad smo iz Ulice Anatole-de-la-Forge ušli u Aveniju Grande-Armée, došao sam u napast da naglo iziđem iz automobila. Činilo mi se nesavladivim ići sve do Ville-d'Avraya. Pa ipak, morao sam biti hrabar.

Pokušao sam zatomiti iznenadan strah što me obuzeo kad smo stigli do Saint-Clouda. Gotovo da nisam ni poznavao toga Sonašidzea. Neće li me odvesti u neku klopku? Dok sam ga slušao, malo pomalo sam se primirio. Pričao mi je o raznim razdobljima svog poslovnog života. Najprije je radio u ruskim noćnim lokalima, zatim kod Langerera, u vrtnoj gostionici na Champs Elyséesu, zatim u hotelu „Castille” u Ulici Cambon, a radio je i na mnogim drugim mjestima prije nego što je počeo voditi taj lokal u Ulici Anatole-de-la-Forge. Za sve to vrijeme viđao je Jeana Heurteura, prijatelja kome smo sada išli, i tako su se oni družili već dvadesetak godina. Heurteur se također koječega sjećao. I njih dvojica će zasigurno odgonetnuti „enigmu” koju sam im zadao.

Sonašidze je vozio oprezno i trebalo nam je gotovo tri četvrt sata da stignemo na odredište.

Bila je to neka vrst ljetnikovca čiju je lijevu stranu skrivala jedna žalosna vrba. Zdesna sam zamijetio bujno grmlje. Gostionica je bila prostrana. Iz dna dvorane, jarko osvijetljene, prema nama je krenuo neki muškarac. Pružio mi je ruku.

- Drago mi je, gospodine. Ja sam Jean Heurteur.

Zatim je pozdravio Sonašidzea:

- Zdravo, Paul!

Poveo nas je prema dnu prostorije. Tu je bio postavljen stol za tri osobe, urešen cvijećem.

Obratio nam se pokazujući staklena vrata:

- Imam goste u drugoj zgradi. Vjenčanje.

- Jeste li kad bili ovdje? - upitao me Sonašidze.

- Ne.

- Hajde, Jean, pokaži mu okolinu!

Heurteur me izveo na verandu koja se nalazila iznad jezera. Slijeva se ispučio mali most u kineskom stilu, i vodio je do drugog zdanja na drugoj strani jezera. Staklena vrata bila su obasjana jarkim svjetlom te sam kroz njih nazirao parove. Plesali su. Do nas su dopirali zvuci neke glazbe.

- Nema ih baš mnogo, a povrh svega mi se čini da će ta svadba završiti brzim razlazom.

Slegnuo je ramenima.

- Trebali biste doći ljeti. Tada se večera na terasi. To je tako ugodno.

Vratili smo se u dvoranu, a Heurteur je zatvorio staklena vrata.

- Priredio sam vam posve jednostavnu večeru.

Dao nam je znak da zauzmemo mjesta. Sjeli su jedan pokraj drugoga, sučelice meni:

- Koje vino volite? - upitao me Heurteur.

- Svejedno mi je.

- „Chateau-petrus?”

- To vam je dobra misao, Jean - javio se Sonašidze.

Dvorio nas je neki mladić u bijelom kaputiću. Svjetlost zidne svjetiljke padala je ravno na mene i zasljepljivala me. Oni su sjedili u sjeni i vjerojatno su me tu smjestili kako bi me lakše prepoznali.

- Onda, Jean?

Heurteur je načeo svoju hladetinu, dobacujući mi povremeno oštre poglede. Imao je tamnu kosu kao Sonašidze i bojio ju je poput njega. Koža mu je bila grudasta, obrazi mlohavi, a tanke usne udavale su sladokusca.

- Da, da ... - mrmlijao je.

Žmirkao sam zbog svjetla. Natočio nam je vino.

- Da ... da ... Mislim da sam već viđao gospodina...

- Pravi je tvrdoglavac. Gospodin odbija da nam ukaže na bilo kakav trag ... - dodao je Sonašidze.

Činilo se kao da mu je nešto palo na um.

- Možda vi ni ne želite da o tome dalje govorimo? Možda želite ostati „inkognito“?

- To nikako - odgovorio sam sa smiješkom.

Mladić nas je poslužio telećim pršnjakom.

- Čime se bavite? - upitao me je Heurteur.

- Ovih osam godina radio sam u privatnom detektivskom uredu, Agenciji C. M. Huttea.

Pogledali su me zaprepašteno.

- To naravno nema nikakve veze s mojim prijašnjim životom. Prema tome, ne vodite o tome računa.

- Neobično je to što vam se ne mogu odrediti godine - rekao je Heurteur promatrajući me.

- Vjerojatno zbog mojih brkova.

- Možda bismo vas odmah prepoznali bez tih vaših brkova - odgovorio je Sonašidze.

Pružio je ruku i pljoštimice je postavio točno ispod moga nosa kako bi mi prekrilo brkove, žmireći pri tome kao slikar pred modelom.

- Što duže gledam gospodina, sve mi se više čini da je nekoć pripadao „noćnim pticama“ - izjavio je Heurteur.

- Kada je to bilo? - upitao sam Sonašidzea.

- Oh... vrlo davno... Pa mi već cijelu vječnost ne radimo u noćnim lokalima, Paul...

- Misliš da to pripada vremenu „Tanagre“?

Heurteur me promatrao pogledom koji je bio sve prodorniji.

- Oprostite! Biste li časkom ustali? - upitao me je.

Poslušao sam ga. Promotrio me od glave do pete.

- Da, podsjećate me na jednoga gosta. Vaš... Čekajte...

Podigao je ruku i skamenio se kao da želi zaustaviti nešto što će tog trenu nestati.

- Čekajte... Čekajte... Sjetio sam se, Paul...

Smiješio se pobjedonosno.

- Možete sjesti...

Radovao se. Bio je siguran da će postići pun pogodak onime što nam namjerava reći. Svečano je natočio vino Sonašidzeu i meni.

- Evo... Uvijek ste bili u društvu s jednim muškarcem visokim poput vas... a možda i nešto višim... Jesi li se sjetio, Paul?

- O kojem to razdoblju govoriš?

- O danima „Tanagre”, naravno...

- Netko isto tako visok kao on? Kod „Tanagre?”... - ponavljao je Sonašidze sam za sebe.

- Zar se ne sjećaš?

Heurteur je slegnuo ramenima.

Tada se Sonašidze pobjedonosno nasmiješio. Klimnuo je glavom.

- Sjećam se...

- Onda?

- Stjopa.

- Pa naravno, Stjopa...

Sonašidze se okrenuo k meni.

- Poznajete li Stjopu?

- Možda - odgovorio sam oprezno.

- Sigurno... Često ste dolazili sa Stjopom... Siguran sam u to - dodao je Heurteur.

- Stjopa...

Prema Sonašidzeovu izgovoru to je zasigurno bilo rusko ime.

- Uvijek je tražio da mu orkestar svira „Alaverdi” - rekao je Heurteur.

- To je kavkaska pjesma...

- Zar se ne sjećate? - upitao me Sonašidze, zgrabivši me čvrsto za zglavak. „Alaverdi”...

Zazviždao je tu melodiju blistavih očiju. Učinilo mi se kao da je prepoznajem.

Konobar, koji nas je posluživao, približio se tog časa Heurteuru i pokazivao mu nešto u dnu dvorane.

Tamo je sama, za stolom u polusjeni, sjedila neka žena. Bila je odjevena u svijetloplavu haljinu. Dlanovima je podbočila bradu. O čemu je sanjarila?

- Mladenka.

- Što radi tamo? - upitao je Heurteur.

- Ne znam - odgovorio je konobar.

- Jeste li je pitali da li nešto želi?

- Ne. Ne. Neće ništa.
 - A što je s ostalima?
 - Naručili su još desetak boca.
- Heurteur je slegnuo ramenima.
- To me se ne tiče.

Sonašidze nije obraćao pažnju ni na mladenku ni na ono što su govorili, već je ponavljao:

- Stjopa... Sjećate li se Stjope?

Bio je tako ustrajan da sam mu napokon odgovorio uz smiješak koji sam držao tajanstvenim:

- Da, da. Donekle...

Okrenuo se prema Heurteuru i izjavio mu svečano:

- On se sjeća Stjope.
- To sam i mislio.

Konobar u bijelom kaputiću zbunjeno je stajao pred Heurteurom:

- Gospodine, mislim da će se oni razići po sobama... Što ćemo?
- Bojao sam se ja - rekao je Heurteur - da će se ta svadba loše svršiti... Pa dobro, pustimo ih. To se nas ne tiče...

Mlada je i dalje sjedila nepomično za onim stolom. Sada je prekrížila ruke.

- Pitam se samo zašto je ona tu sama - razmišljao je Heurteur. - Napokon, to nas se uistinu ne tiče.

Pri tome je mahnuo rukom kao da tjera muhu.

- Vratimo se mi svojoj priči - reče. - Jeste li sada sigurni da ste poznavali Stjopu?

- Da - uzdahnuo sam.

- Prema tome vi pripadate istoj grupi... Vraški veseloj grupi, zar ne, Paul?

- Oh! Svi su nestali - odgovorio je Sonašidze mračnim glasom. - Osim vas, gospodine... Sretan sam što sam vam mogao... mogao „odredili mjesto”... Vi ste iz Stjopine grupe... Drago mi je... Bilo je to daleko ljepše doba od današnjega, a osobito su ljudi bili bolji nego što su danas...

- I povrh svega, bili smo mlađi - dodao je Heurteur smijući se.
- Kada se sve to zbivalo? - upitao sam ih sa strahom.
- Pobrkali smo datume - odgovorio je Sonašidze. - U svakom slučaju to je bilo prije potopa...

Odjednom je klonuo.

- Katkad ima neobičnih podudarnosti - javio se Heurteur.

Pri tome je ustao, otišao do malog točionika u dnu prostorije i donio nam novine, listajući ih. Napokon mi ih je pružio, pokazujući mi obavijest:

„Javljamo tužnu vijest da je umrla Marie de Rosen 25. listopada u 92. godini života.

kćerka, sin, unuci, nećaci, pranećaci, prijatelji Georges Sacher i Stjopa Djagorjev.

Crkveni obred obaviti će se 4. studenoga u 16 sati u kapelici groblja Sainte-Geneviève-des-Bois, na kojem će biti i pokopana.

Sv. misa zadušnica služiti će se 5. studenoga u ruskoj pravoslavnoj crkvi, u Ulici Claude-Lorrain 19, 75016 Pariz.

Umjesto svake druge obavijesti.”

- To znači da je Stjopa živ - iznenadio se Sonašidze. - Da li ga vidate?

- Ne - odgovorio sam.

- Imate pravo. Treba živjeti u sadašnjosti. Jean, hoćeš li nam još natočiti?

- Odmah.

Doimalo se kao da ih od tog časa više ne zanima ni Stjopa, ni moja prošlost. No to više nije bilo ni važno, jer sam napokon našao neki trag.

- Možete li mi dati te novine? - upitao sam hineći ravnodušnost.

- Naravno - odgovorio je Heurteur.

Kucnuli smo se čašama. I tako je od onoga što sam nekoć bio ja, ostala tek sjenka u sjećanju dvojice konobara, a i ta je bila upola prekrivena sjenkom stanovitog Stjope Djagorjeva. A o tom Stjopi nisu ništa čuli „sve od potopa”, kako je rekao Sonašidze.

- Vi ste privatni detektiv? - upitao me Heurteur.

- Više nisam. Moj se gazda upravo povukao.

- A vi? Vi ćete nastaviti?

Slegnuo sam ramenima ne odgovorivši.

- U svakom slučaju bit će mi drago da vas opet vidim. Svratite katkad ovamo.

Ustao je i pružio nam ruku.

- Oprostite što vas tjeram, ali imam još neke obračune... A i ovi se razilaze...

Mahnulo je prema jezeru.

- Do viđenja, Jean!

- Do viđenja, Paul!

Heurteur me zamišljeno promatrao. Polako je izgovorio:

- Dok ovako stojite, podsjećate me na nekog drugoga...

- Na koga te podsjeća? - upitao je Sonašidze.

- Na jednoga gosta koji je dolazio svake večeri, vrlo kasno, dok smo radili u hotelu „Castille”...

Sad me je Sonašidze promotrio od glave do pete.

- Moguće je, napokon, da ste vi stari gost hotela „Castille” - složio se on.

Zbunjeno sam se nasmiješio.

Sonašidze me uzeo pod ruku i mi smo pošli kroz dvoranu koja je bila još mračnija nego prije. Mlada u svijetloplavoj haljini nije više sjedila za stolom. Vani smo čuli glazbene taktove i smijeh koji je dopirao s druge strane jezera.

- Molim vas - obratio sam se Sonašidzeu - možete li me podsjetiti na onu pjesmu koju je uvijek tražio taj... taj...

- Taj Stjopa?

- Da.

Počeo je zviždati prve taktove. Zatim je ušutio.

- Hoćete li potražiti Stjopu?

- Možda.

Čvrsto mi je stegnuo ruku.

- Recite mu da Sonašidze često misli na njega.

Zagledao se u mene.

- Možda je Jean uistinu u pravu. Bili ste gost hotela „Castille”... Pokušajte se prisjetiti... hotel „Castille” u Ulici Cambon...

Okrenuo sam glavu i otvorio vrata automobila. Netko se sklupčao na prednjem sjedalu naslonivši čelo na staklo. Prignuo sam se i prepoznao mladenku. Spavala je. Svijetloplava suknja joj se podignula do polovice bedara.

- Moramo je izvući - rekao je Sonašidze.

Nježno sam je prodrmao, ali je ona i dalje spavala. Tada sam je obuhvatio oko struka i izvukao je iz automobila.

- Ne možemo je ipak ostaviti na zemlji - rekao sam.

Odnio sam je u naručju do gostionice. Glava joj se njihalo na mom ramenu, a njezina plava kosa gicalala me po vratu. Razbludno je mirisala, i to me podsjećalo na nešto. Samo, na što?

Tri četvrt šest. Rekao sam taksistu da me pričeka u uličici Charles-Marie-Widor, a ja sam otišao pješice do Ulice Claude-Lorrain, u kojoj se nalazila ruska crkva.

Mala prizemna zgrada sa zastorima od koprene na prozorima. Zdesna široki drvored. Stajao sam na pločniku nasuprot crkvi.

Najprije su se pojavile dvije žene pred crkvenim vratima s ulične strane. Jedna je imala kratku smeđu kosu i crnu vunenu maramu, druga svijetle kose i jako našminkana, nosila je na razmetljiv način šešir sive boje čiji je oblik sličio mušketirskom. Govorile su francuski.

Iz jednog taksija izvukao se snažan starac, potpuno ćelav i s velikim kesicama ispod uskih mongolskih očiju. Krenuo je drvoredom.

Slijeva, iz Ulice Boileau, prema meni je išla skupina od pet osoba. Dvije stare žene vodile su ispod ruke nekog posve sijedog i krhkog starca koji se doimao kao da je od sasušene sadre. Za njima su koračala dva vrlo slična muškarca, vjerojatno otac i sin. Odjeveni u siva prugasta odijela otmjena kroja, otac vanjštinom kicoš, sin sa svijetlom kovrčavom kosom. U tom času zaustavio se pokraj njih automobil i iz njega je izišao još jedan starac, sijede kratko podšišane kose, ukočen i žustar, odjeven u lagani ogrtač. Držanje mu je bilo vojničko. Je li to Stjopa?

Svi su ušli u crkvu kroz bočna vrata u dnu drvoreda. Želio sam poći za njima, ali bih time privukao njihovu pozornost. Obuzimala me sve veća tjeskoba pri pomisli da možda neću prepoznati Stjopu.

Nešto dalje, desno, zaustavio se još jedan automobil. Izišla su dva muškarca i jedna žena. Jedan je muškarac bio vrlo visok i odjeven u mornarsko plavi ogrtač. Prešao sam ulicu očekujući ih.

Oni se približavaju, približavaju. Učinilo mi se da me je onaj visoki muškarac dobro promotrio prije nego što je s ostalima ušao u drvored. Iza oslikanih prozora, što su gledali na drvored, gorjele su svijeće. On se prignuo da bi mogao ući kroz vrata koja su za njega bila suviše niska, i bio sam gotovo siguran da je to Stjopa.

Motor taksija bio je upaljen, ali nikoga nije bilo za volanom. Vrata su bila pritvorena kao da će se vozač istog trena vratiti. Gdje bi mogao biti? Pogledao sam oko sebe i odlučio da malo prošećem uzduž kuća i da ga potražim.

Pronašao sam ga u kavani, posve blizu, u Ulici Chardon-Lagache. Sjedio je za stolom s vrčem piva u ruci.

- Hoćete li još dugo? - upitao me.

- Pa... još dvadeset minuta.

Imao je svijetlu kosu, bijelu put, debele obraze i plave izbuljene oči. Mislim da još nikada nisam vidio čovjeka s tako mesnatim ušnim resicama.

- Neće vas smetati ako uključim brojilo?

- Ni u kome slučaju - odgovorio sam.

Ljubezno se nasmiješio.

- Zar se ne bojite da će vam ukrasti taksi?

Slegnuo je ramenima.

- Znete...

Naručio je sendvič s kosanim odreskom i jeo ga polako, gledajući me natmureno.

- Koga vi zapravo očekujete?

- Nekoga tko će izići iz ruske crkve.

- Jeste li vi Rus?

- Ne.

- To je glupo... Trebali ste ga upitati u koliko sati izlazi... To bi vam bilo jeftinije...

- Što se može.

Naručio je još jedan vrč piva.

- Biste li mi kupili novine? - upitao me.

Učinio je pokret kao da traži sitniš u džepu ali sam ga zadržao.

- Pustite to!

- Hvala. Donesite mi „Le Hérisson”. I još jednom hvala.

Lutao sam dosta dugo prije nego što sam pronašao prodavača novina u Ulici Versailles. Papir „Le Hérissona” bio je mliječno-zelenkaste boje.

Čitao ga je namrštena pogleda i okretao stranice navlaženim kažiprstom. Promatrao sam tog plavokosog debeljka plavih očiju i bijele puti kako čita svoje zelene novine.

Nisam se usudio da ga prekinem u čitanju. Napokon je pogledao na svoj ručni sat.

- Moramo poći.

U Ulici Charles-Marie-Widor sjeo je za volan svoga taksija. Zamolio sam ga da me čeka. Opet sam stajao ispred ruske crkve, ali na suprotnom pločniku.

Nema nikoga. Možda su već svi otišli. U tom slučaju uopće neću više moći ući u trag Stjopi Djagorjevu jer tog imena nema u pariškom Imeniku. Svijeće su još uvijek plamtjele iza oslikanih prozora okrenutih drvoredu. Jesam li poznavao tu vrlo staru gospođu za koju su sada služili misu? Ako sam posjećivao Stjopu vjerojatno sam upoznao i njegove prijatelje, a zasigurno i tu Marie de Rosen. Bila je mnogo starija od nas.

Vrata kroz koja su bili ušli i koja su vjerojatno vodila u kapelicu gdje se služila misa, ta vrata koja sam bez prestanka nadzirao, naglo su se otvorila i na njima se ukazala plavokosa žena s mušketirskim šeširom. Iza nje je izišla ona smeđokosa sa crnom maramom. Zatim otac i sin u sivim odijelima. Pridržavali su starca od sadre koji je nešto govorio debelom ćelavom muškarcu mongolske glave. Ovaj se prigibao i gotovo priljepio svoje uho na usta svog sugovornika: vjerojatno je glas sadrenog starca bio tek šapat. Nailazili su i ostali. Ustreptala srca očekivao sam Stjopu.

Napokon je izišao među posljednjima. Njegov visoki stas i plavi ogrtač omogućivali su mi da ga ne izgubim iz vida, premda ih je bilo mnogo, barem četrdesetak. Većina je bila zrelijih godina, ali sam zapazio i nekoliko mlađih žena, pa čak i dvoje djece. Svi su zastali na puteljku i međusobno razgovarali.

Kao da su se okupili u dvorištu seoske škole. Posjeli su sadrenog starca na neku klupu i zatim mu pojedinačno pristupali pozdravljajući ga. Tko li je to mogao biti? Georges Sacher, spomenut u novinskoj obavijesti? Ili pak nekadašnji učenik škole za skutonoše? Možda su on i ta gospođa Marie de Rosen proživjeli kratku idilu u Petrogradu ili negdje na obali Crnog mora prije nego se sve srušilo? Krupni ćelavac s mongolskim očima bio je također okružen pažnjom. Otac i sin u sivim prugastim odijelima kružili su od skupine do skupine poput mondenih plesača. Djelovali su uobraženo. Otac se povremeno smijao, zabacivši glavu unatrag, što mi se činilo neumjesnim.

Stjopa je ozbiljno razgovarao sa ženom u sivom mušketirskom šeširu. Doticao joj je ruku i rame kretnjom smjerne privrženosti. Sigurno je nekoć bio vrlo lijep muškarac. Bilo mu je oko sedamdeset godina. Bio je proćelav i donekle opuštenih crta lica, ali jaki nos i držanje glave odražavahu čovjeka plemenita roda. Barem je izdaleka ostavljao takav dojam na mene.

Vrijeme je prolazilo. Razgovarali su već više od pola sata. Pobjao sam se da će netko od njih napokon zapaziti da stojim tu na pločniku. Što je s taksistom? Otišao sam krupnim koracima u Ulicu Charles-Marie-Widor. Motor je još bio upaljen, a On je sjedio za volanom, udubljen u svoje mliječno-zelene novine.

- Idemo? - upitao me je.
- Ne znam - rekoh mu. - Možda ću morati pričekati još jedan sat.
- Zar vaš prijatelj još nije izišao iz crkve?
- Izišao je, ali sada razgovara s nekim ljudima.
- Zar ga ne možete pozvati?
- Ne.

Pogledao me uznemireno svojim velikim plavim očima.

- Ne zabrinjavajte se! - umirih ga.
- To ja zbog vas... moram i dalje ostaviti upaljeno brojilo...

Vratio sam se na svoje mjesto nasuprot ruskoj crkvi.

Stjopa se približio za nekoliko metara. Sada više nije stajao u dnu puteljka, već na pločniku, usred skupine u kojoj se nalazila svjetlokosa žena s mušketirskim šeširom, ona smeđokosa sa crnom maramom, ćelavac uskih mongolskih očiju i još dva muškarca.

Prešao sam ulicu i zastao u njihovoj blizini, okrenuvši im leđa. Preplavili su me umiljati zvukovi ruskih glasova. Je li onaj glas, dublji i zvonkiji od ostalih, pripadao Stjopi? Okrenuo sam se. Dugo je grlio svjetlokosu ženu s mušketirskim šešikom, gotovo da ju je drmao i crte njezina lica zgrčile su se u bolan izraz. Zatim je na isti način zagrio snažnog ćelavca uskih očiju i sve ostale posebice. Pomislio sam da je to napokon čas rastanka. Požurio sam do taksija i bacio se na sjedalo.

- Brzo... ravno... pred rusku crkvu...

Stjopa im je još nešto govorio.

- Što da sad radim? - upitao me vozač.

- Vidite li onog visokog čovjeka u mornarsko-plavom?

- Da.

- Moramo ga slijediti ako ima auto.

Vozač se okrenuo, promotrio me i njegove su se plave oči izbuljile.

- Gospodine, nadam se da nije ništa opasno?

- Ne uznemirujte se! - odgovorio sam mu.

Stjopa se odvojio od skupine, zakoraknuo i mahnuo rukom, a da se nije okrenuo. Ostali su nepomično gledali za njim. Žena u sivom mušketirskom šeširu stajala je malo ispred skupine, povijena kao lik na pramcu, dok je vjetar nježno mrsio veliko pero njezina šešira.

Trebalo mu je dosta vremena dok je otvorio vrata automobila. Mislim da je upotrijebio krivi ključ. Kad je sjeo za volan, okrenuo sam se vozaču:

- Slijedite auto u kojem se nalazi onaj muškarac u mornarsko-plavom.

Tada sam se upitao nisam li pošao krivim tragom, jer mi ništa nije dokazivalo da je taj muškarac uistinu Stjopa Djagorjev.

IV

Nije bilo teško slijediti ga: vozio je polagano. Kod Porte Maillota je prošao kroz crveno, ali se vozač taksija nije usudio isto to učiniti. Dostigli smo ga na Bulevaru Maurice-Barrès. Pred jednim pješačkim prijelazom automobili su se našli jedan pokraj drugoga. Dobacio mi je rastresen pogled kao što to već čine vozači kad se zateknu u zastoju.

Zaustavio je svoj automobil na Bulevaru Richard-Wallace, kraj posljednjih zgrada, u blizini mosta Puteaux i Sene. Krenuo je prema Ulici Julien-Potin. Platilo sam vozaču.

- Sretno, gospodine! - doviknuo mi je. - Budite oprezni!

Znam da me je pratio pogledom kad sam zašao u Ulicu Julien-Potin. Možda se plašio za mene.

Pala je noć. Bezlične zgrade, sagrađene između dva rata, omeđivale su tu usku ulicu na taj način da su stvarale dugo pročelje s jednog kraja na drugi. Stjopa je išao desetak metara ispred mene. Zašao je desno u Ulicu Ernest-Deloison i ušao u trgovinu živežnim namirnicama. Sad je bio čas da mu pristupim. To mi je bilo vrlo neugodno jer sam poprilično stidljiv, a i plašio sam se neće li me držati luđakom, ako počnem mrmljati i izgovarati nesuvisle rečenice. Samo kad bi me odmah prepoznao! Tada bih pustio njega da priča.

Izišao je iz trgovine s vrećicom u ruci.

- Gospodin Stjopa Djagorjev?

Bio je istinski iznenađen. Našli smo se licem u lice što me je još više zbunilo.

- Da, ja sam. Ali tko ste vi?

Ne, nije me prepoznao. Francuski je govorio bez stranog naglaska. Sada nisam smio odustati.

- Znete... već odavno vas želim... sresti...
- A zašto, gospodine?
- Ja... pišem knjigu o emigraciji... ja...
- Vi ste Rus?

Već drugi put su mi postavili to pitanje. To isto me pitao i vozač taksija. Doista, možda sam i bio Rus.

- Ne.
- Bavite se pitanjem emigracije?
- Ja... ja... pišem knjigu o emigraciji. Pa... znate... netko mi je svjetovao da vas potražim... Paul Sonašidze...
- Sonašidze?...

Izgovorio je to na ruskom. Bijaše to vrlo nježno: kao šum vjetra u lišću.

- Gruzijско ime... Nije mi poznato...

Namrštio se.

- Sonašidze... ne...

- Ne bih vam htio smetati, gospodine. Postavio bih vam tek nekoliko upita.

- S najvećim zadovoljstvom...

Tužno se nasmiješio.

- Tragična tema... emigracija... Kako to da ste me nazvali Stjopa?

- Ja... ne znam... ja...

- Većina ljudi koja me zvala tim imenom već je mrtva. Ostali se mogu još nabrojati na prste jedne ruke.

- To mi je... taj Sonašidze...

- Ne poznajem ga.

- Da li bih vas... mogao... nešto upitati?

- Da. Hoćete li doći k meni? Razgovarat ćemo.

Nakon što smo prošli kroz jednu vežu i prešli preko parka okružena skupinom zgrada, našli smo se u Ulici Julien-Potin. Ušli smo u drveno dizalo s dvokrilnim vratima i rešetkom. Zbog našeg stasa i skučenosti dizala morali smo glave držati otklonjene i prislonjene uza stijenku kako se ne bismo doticali čelom.

Stanovao je na petom katu u stanu s dvije prostorije. Uveo me u svoju sobu i legao na ležaj.

- Oprostite! - rekao mi je. - Strop je suviše nizak. Zagušljivo je kad se stoji.

Uistinu bilo je tek nekoliko centimetara prostora između stropa i vrha moje lubanje tako da sam se i ja morao prignuti. Uostalom, obojica smo bili za glavu viši od nadvratnika, i mislim da je on često čelom lupio o nj.

- I vi se ispružite... ako hoćete...

Pokazao mi je mali ležaj od svijetlozelena baršuna pokraj prozora.

- Neka vas to ne smeta... bit će vam mnogo udobnije ako legnete... Čak i ako sjedite osjećate se kao u odveć malenom kavezu... Hajde... ispružite se!...

Legao sam.

Upalio je svjetiljku sa sjenilom ružičastim kao losos, koja je stajala na njegovu noćnom ormariću i tvorila nježno osvjetljenje sa sjenama na stropu.

- Dakle, vas zanima emigracija?

- Da, vrlo me zanima.

- Pa ipak, vi ste još mladi...

Mlad? Nikad ne bih pomislio da me mogu držati mladim. Veliko zrcalo u pozlaćenu okviru bilo je obješeno na zidu pokraj mene. Pogledao sam se. Ja mlad?

- Oh... nisam ja baš tako mlad...

Načas je nastala tišina. Ovako ispruženi sličili smo pušačima opijuma.

- Vraćam se s jednog opijela. Šteta što niste upoznali tu vrlo staru gospođu koja je nedavno umrla... Ona bi vam imala što pripovijedati... Bila je jedna od najznačajnijih osoba emigracije...

- A tako...

- Bila je neobično hrabra žena. U početku je otvorila malu čajanu u Ulici Mont-Thabor i pomagala mnogima... Bila su to teška vremena...

Sjeo je na rub kreveta, povijen i prekriženih ruku.

- Bilo mi je tada petnaest godina... Kad bih počeo prebrojavati, uvidio bih da nas nije baš mnogo ostalo...

- Pa, ostao je... Georges Sacher ... - rekoh nasumce.

- No ne zadugo. Zar ga poznajete?

Je li to bio onaj starac od sadre? Ili pak krupni ćelavac mongolske glave?

- Znate - rekao mi je - ne mogu više o svemu tome govoriti... Odviše me rastužuje... No pokazat ću vam slike... Označena su

imena i nadnevcici... već ćete se snaći...

- Vrlo ste ljubezni što se toliko trudite.

Osmjehnuo mi se.

- Imam hrpu slika. Zapisao sam imena i datume, jer se sve zaboravlja...

Ustao je i, prignuvši se, ušao u susjednu prostoriju.

Čuo sam kako otvara pretince. Vratio se s velikom crvenom kutijom u ruci, sjeo na pod oslonivši se na rub kreveta.

- Sjedite pokraj mene! Bit će nam jednostavnije pogledati fotografije.

Poslušao sam ga. Ime trgovca bombonima bilo je ugravirano goticom na poklopcu kutije. Otvorio ju je. Bila je puna fotografija.

- Tu sam vam glavne osobe emigracije - rekao mi je.

Pružao mi ih je jednu po jednu, izgovarajući imena i datume s poledine slike, i to je bila litanija kojoj su ruska imena davala poseban prizvuk, čas jasan kao zvuk cimbala, čas plačan i gotovo prigušen. Trubecki. Orbeliani. Šeremetjev. Galicin. Eristov. Obolenski. Bagracion. Čavčavadze... Katkad je ponovno uzimao fotografiju u ruku i još jednom provjeravao ime i datum. Snimke sa svečanosti. Primanje kod kneza Borisa na svečanosti u Château-Basque, nekoliko godina nakon Revolucije. Ta blistava lica na snimci jedne večere iz 1914... Slike nekog razreda Aleksandrovske škole iz Petrograda.

- To je moj stariji brat...

Počeo mi je sve brže dodavati fotografije i ne gledajući ih više. Očito mu se žurilo da s tim svrši. Odjednom sam se zaustavio kod jedne, od nešto tvrđeg papira, na čijoj poledini nije bilo nikakve oznake.

- Zar vas nešto zanima, gospodine? - upitao me je.

U prvom planu slike sjedi starac, uspravan i nasmiješen. Iza njega stoji mlada žena svijetle kose i izrazito svijetlih očiju. Uokolo su male skupine, većinom okrenute leđima. Na lijevoj strani snimke stoji izrazito visok muškarac u kockastom odijelu, crne kose, tankih brkova, tridesetih godina. Desna ruka mu je odrezana zbog ruba slike, a lijevom je zagrljio ramena mlade svjetlokose žene. Bio sam gotovo siguran da sam to ja.

- Recite mi tko su ti ljudi? - upitao sam ga.

Uzeo je fotografiju i promotrio je umornim pogledom.

- Ovo je Džordžadze.

Pri tome je pokazao na starca u naslonjaču.

- Radio je u gruzijskom konzulatu u Parizu sve do...

Nije dovršio rečenicu kao da sam morao odmah uhvatiti nastavak.

- Ovo je njegova unuka... Zvala se Gay... Gay Orlova... Emigrirala je sa svojim roditeljima u Ameriku...

- Jeste li je poznavali?

- Ne baš dobro. Ne. Dugo je ostala u Americi.

- Tko je ovaj? - upitao sam ga bezbojnim glasom, pokazavši sebe na fotografiji.

- Ovaj?

Namrštio se.

- Taj... Ne poznajem ga.

- Uistinu?

- Da, siguran sam.

Duboko sam uzdahnuo.

- Ne čini li vam se da mi je sličan?

Pogledao me je.

- Da vam je sličan? Ne. Zašto?

- Tako.

Pružio mi je drugu fotografiju.

- Gledajte... kakva slučajnost...

Bila je to fotografija djevojčice u bijeloj odjeći, s dugim plavim vlasima. Bila je snimljena u nekom kupalištu, jer su se vidjele kabine, dio plaže i more. Na poledini je bilo napisano ljubičastom tintom: „Mara Orlova - Jalta”.

- Vidite... to je ona... Gay Orlova... Zvala se Mara... dok još nije uzela svoje američko ime...

Ponovno mi je pokazao onu mladu plavu ženu na fotografiji koju sam još držao u ruci.

- Moja je majka čuvala sve to...

Naglo se uspravio.

- Hoće li vam smetati ako prekinemo? Vrta mi se u glavi...

Prešao je rukom preko čela.

- Presvući ću se... Ako hoćete, možemo zajedno večerati...

Ostao sam sâm, sjedeći na podu okružen fotografijama. Složio sam ih u veliku drvenu kutiju i zadržao samo dvije koje sam odložio na ležaj: fotografiju na kojoj sam bio ja pokraj Gay Orlove i starog Džordžadzea, i onu na kojoj je Gay Orlova snimljena kao dijete u Jalti. Ustao sam i prišao prozoru.

Bila je noć. Prozor je gledao na jedan drugi park okružen kućama. U daljini Sena, lijevo most Puteaux. Tamo se pružio otok. Niz automobila jure preko mosta. Promatrao sam sva ta pročelja zgrada, sve te osvjetljene prozore slične ovome iza kojega stojim. I u toj zbrci kuća, stubišta i dizala, u tom saću, otkrio sam čovjeka koji možda...

Prislonio sam čelo uza staklo. Dolje je svaki ulaz u zgradu bio osvjetljen žutim svjetlom koje će gorjeti cijele noći.

- Gostionica je tu blizu - rekao mi je.

Uzeo sam one dvije fotografije s ležaja.

- Gospodine Djagorjev - upitao sam ga - biste li bili tako ljubezni da mi posudite ove dvije slike?

- Poklanjam vam ih.

Zatim je pokazao na crvenu kutiju.

- Poklanjam vam sve fotografije.

- Ali... ja...

- Ponesite ih!

Ton je bio tako zapovjedan da sam se pokorio. Izišao sam iz stana s velikom kutijom ispod ruke.

Pošli smo Kejom Général-Koenig.

Sišli smo kamenim stubama. Tamo dolje sasvim uz obalu Sene nalazila se zgrada od opeke. Iznad vrata stajao je natpis: „Gostionica k Otoku”. Ušli smo. Prostorija niska stropa, stolovi s bijelim papirnatim stolnjacima i stolice od pruća. Kroz prozore se vidjela Sena i svjetla Puteuxa. Smjestili smo se u dnu. Bili smo jedini gosti.

Stjopa je posegnuo u svoj džep i zatim na sredinu stola postavio omot koji je kupio u trgovini.

- Kao uvijek? - upitao je konobar.

- Kao uvijek.

- A gospodin? - upitao je konobar pokazujući na mene.

- Gospodin će jesti isto što i ja.

Konobar nam je vrlo brzo donio dvije plitice s baltičkim sleđevima i ulio nam mineralnu vodu u čaše veličine napršnjaka. Stjopa je iz omota na sredini stola izvukao krastavce koje smo podijelili.

- Prija li vam? - upitao me je.

- Da.

Odložio sam crvenu kutiju na stolac pokraj sebe.

- Zaista ne želite sačuvati sve te uspomene? - upitao sam ga.

- Ne. Sad su vaše. Predajem vam zublju.

Jeli smo u tišini. Neka je lađa plovila tako blizu da sam imao vremena zapaziti kroz otvor prozora ljude za stolom. I oni su večerali.

- Ta... Gay Orlova?... Znete li što se s njom dogodilo?

- Gay Orlova? Mislim da je umrla.

- Umrkla?

- Čini mi se. Sreo sam je samo dva ili tri puta... Slabo sam je poznavao... Zapravo je moja majka bila prijateljica staroga Džordžadzea. Želite li još malo krastavaca?

- Da, molim.

- Mislim da je u Americi živjela vrlo burno...

- Zar ne znate tko bi mi mogao nešto više reći o toj... Gay Orlovoj? Sućutno me pogledao.

- Jadni moj prijatelju... nitko... Možda netko u Americi...

Prošla je još jedna lađa, crna i spora. Doimala se napuštenom.

- Na kraju uvijek pojedem bananu kao poslasticu. Hoćete li i vi?

- Da, molim.

Pojeli smo banane.

- Što je bilo s roditeljima te... Gay Orlove?

- Vjerojatno su umrli u Americi. Ljudi umiru posvuda, znate...

- Nije li Džordžadze imao i nekih drugih rođaka u Francuskoj?

Slegnuo je ramenima.

- Zašto vas toliko zanima Gay Orlova? Je li vam ona sestra?

Ljubezno mi se smiješio.

- Želite li kavu? - upitao me je.

- Ne hvala.

- Ni ja.

Htio je platiti račun, ali sam ga pretekao. Izišli smo iz „Gostionice k Otoku” i on me uhvatio pod ruku dok smo se penjali obalnim

stubama.

Spustila se magla, ugodna i ledena istodobno, magla koja vam ispunja pluća takvom svježinom da vam se čini da lebdite u zraku. S pločnika keja jedva sam razaznao skupinu zgrada udaljenu tek nekoliko metara.

Vodio sam ga kao da je slijep sve do trga gdje su stubišni ulazi stvarali žute mrlje i tako postajali jedine oznake raspoznavanja. Rukovao se sa mnom.

- Svakako pokušajte pronaći Gay Orlovu. Budući da vam je toliko stalo do toga...

Promatrao sam ga dok je ulazio u osvijetljeno stubište. Zaustavio se i mahnuo mi. Stajao sam nepokretno sa crvenom kutijom ispod ruke poput nekog djeteta koje se vraća s rođendanskog slavlja i bio sam posve siguran tog trenutka da mi je rekao još nešto što nisam čuo, jer mu je magla prigušila glas.

V

Na razglednici je bila Promenade des Anglais, ljeti.

Dragi Guy, primio sam Vaše pismo. Ovdje su svi dani slični, ali je Nica ipak vrlo lijep grad. Trebali biste me posjetiti. Događa mi se da na zavoju neke ulice susretnem neku osobu koju nisam vidio već trideset godina ili pak neku drugu koju sam držao već mrtvom. Strašimo jedni druge. Nica je grad duhova i sablasti, ali se nadam da neću i ja odmah to postati.

Bit će najbolje da telefonirate Bernardyju, Mac Mahon 00-08 zbog one žene koju tražite. On je još u čvrstim vezama s ljudima iz različitih agencija. Bit će mu drago ako Vam može pomoći.

U očekivanju da ću Vas vidjeti u Nici, dragi moj Guy, ostajem Vaš odani

Hutte.

P. S. Vi znate da su Vam prostorije Agencije na raspolaganju.

VI

23. listopada 1965. godine

Predmet: ORLOVA, Mara, zvana „Gay” ORLOVA.

Mjesto rođenja: MOSKVA (Rusija), 1914. Otac Kiril ORLOV i majka Irena DŽORDŽADZE.

Državljanstvo: bez državljanstva. (Vlasti Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika nisu priznale gospođicu Orlovu i njezine roditelje, u njihovu položaju ruskih izbjeglica, kao svoje državljanke). Gospođica Orlova imala je redovitu dozvolu boravka. Gospođica Orlova došla je u Francusku 1936. iz Sjedinjenih Američkih Država. U SAD je sklopila brak s gospodinom Waldom Bluntom, kasnije se rastavila.

Gospođica Orlova stanovala je na ovim mjestima: Hotel „Chateaubriand”, Ulica Cirque 18, Pariz VIII

Avenija Montaigne 53, Pariz VIII

Avenija Maréchal-Lyautey 25, Pariz XVI

Prije svog dolaska u Francusku gospođica Orlova bila je plesačica u SAD.

Iako je u Parizu živjela raskošno, nije se znalo ni za kakav njezin izvor prihoda.

Gospođica Orlova je umrla 1950. u svom stanu u Aveniji Maréchal-Lyautey 25, Pariz XVI od prevelike količine tableta za spavanje.

Gospodin Waldo Blunt, njezin bivši muž, živi u Parizu od 1952. godine kao pijanist u noćnim lokalima. On je američki državljanin. Rođen je 30. rujna 1910. u Chicagu. Dozvola boravka br. 534HC828.

Uz ovo je bila priložena posjetnica na ime Jean-Pierre Bernardy i ovih nekoliko riječi:

„Ovo su svi podaci kojima raspolazem. Sve najbolje. Srdačan pozdrav Hutteu.”

VII

Obavijest na staklenim vratima: Pijanist Waldo Blunt svira svaki dan od osamnaest do dvadeset sati i još jedan sat u baru hotela „Hilton”.

Bar je bio prepun, bez ijednog slobodnog mjesta. Bilo je slobodno tek jedno sjedalo za stolom nekog Japanca s naočalama zlatnih okvira. Nije me razumio kad sam ga upitao je li slobodno mjesto pokraj njega. Kad sam sjeo, nije obratio nikakvu pažnju na to.

Ulazili su američki ili japanski gosti, međusobno se pozdravljali i razgovarali sve glasnije. Zaustavljali su se između stolova. Neki su se, sa čašom u ruci, naslanjali na priručja i naslone. Neka je mlada žena čak sjela u krilo nekom prosjedom muškarcu.

Waldo Blunt zakasnio je četvrt sata i odmah sjeo za klavir. Niski debeljuškasti muškarac, proćelav i s tankim brcima. Bio je u sivom odijelu. Najprije se okrenuo i pogledao uokolo po stolovima oko kojih su se gurali gosti. Desnom je rukom pomilovao tipke svoga glasovira i odsvirao nekoliko akorda. Imao sam sreću da se zateknem za stolom koji mu je bio jedan od najbližih.

Započeo je melodiju, mislim da je to bila „Na kejevima starog Pariza”. Zbog mrmora glasova i provala smijeha glazba je bila jedva čujna, pa čak ni ja, iako posve blizu glasoviru, nisam uspijevao razabrati svaki ton. On je nepokolebljivo nastavljao, sjedeći uspravno, pomalo sagnute glave. Bilo mi je nelagodno zbog njega: znao sam da su ga u jednom razdoblju njegova života sigurno slušali dok je svirao. Poslije se morao priviknuti na to neprestano mrmljanje koje je gušilo njegovu svirku. Što će mi reći kad mu spomenem ime Gay Orlove? Hoće li ga to ime na tren izbaciti iz ravnodušnosti kojom svira? Ili mu to neće više ništa značiti, kao što mu više ne znače ni ti tonovi glasovira koji ne uspijevaju nadvladati buku razgovora?

Bar se pomalo praznio. Ostalo nas je samo nekoliko: Japanac sa zlatom uokvirenim naočalama, ja i mlada žena koju sam vidio na koljenima onog prosjedog muškarca. Sada je sjedila kraj nekog debeljka rumena lica, odjevena u svijetloplavo odijelo. Govorili su njemački. I to vrlo glasno. Waldo Blunt je svirao neku laganu, meni dobro znanu melodiju.

Okrenuo se k nama.

- Gospođe i gospodo, hoćete li da vam sviram nešto po vašoj želji?
- upitao je hladno, glasom u kojem se osjećao lagani američki naglasak.

Onaj Japanac pokraj mene nije se ni pomaknuo. Sjedio je posve mirno, glatka lica, tako da sam se plašio kako će pri najmanjem dašku pasti sa stolice, jer on vjerojatno i nije bio ništa drugo, do li mumificirani leš.

- „Sag warum”, molim vas - javila se promuklim glasom ona žena.

Blunt je lagano kimnuo i započeo svirati „Sag warum”. Svjetlo se u baru prigušilo, kao što to čine u nekim plesnim dvoranama pri prvim taktovima slowa. Ono dvoje su to iskoristili da bi se počeli ljubiti. Žena je zavukla ruku u otvor košulje debeljka rumena lica, a zatim još niže. Zlatom uokvirene naočale Japanca bacale su kratke odsjaje. Blunt se za klavirom doimao poput drhtava stroja: melodija „Sag warum” zahtijeva neprestano nizanje akorda na glasoviru.

O čemu je razmišljao dok je tako za njegovim leđima rumeni debeljko milovao bedro plave žene, a neki mumificirani Japanac već danima sjedio u naslonjaču toga bara? Bio sam siguran da nije razmišljao ni o čemu. Lebdio je u neprobojnoj obamrlosti. Smijem li ga iščupati iz te uspavanosti i možda mu buđenjem zadati bol?

Rumeni debeljko i plavokosa žena napuštali su bar da bi se vjerojatno sklonili u neku sobu. Muškarac ju je tako vukao da je gotovo posrtala. Ostali smo samo Japanac i ja.

Blunt se ponovno okrenuo prema nama i upitao svojim hladnim glasom:

- Želite li neku drugu melodiju?

Japanac nije ni trepnuo.

- Svirajte, molim vas, gospodine, „Što je ostalo od naših ljubavi?” - zamolio sam ga.

Svirao je tu pjesmu neobično polagano, tako da se melodija doimala rastegnuto kao da je uronjena u močvaru iz koje se uporno oslobađaju tonovi. Povremeno bi zastao poput pješaka koji iscrpljeno posrće. Pogledao je na sat, naglo ustao, i rekao nam uz naklon:

- Gospodo, sada je dvadeset i jedan sat. Laku noć!

Izišao je. Pošao sam u stopu za njim ostavljajući mumificiranog Japanca u kripti bara.

Prošao je hodnikom i ušao u napušteno predvorje.

Dostigao sam ga.

- Gospodine Waldo Blunt?... Želio bih razgovarati s vama.

- O čemu?

Dobacio mi je uplašen pogled.

- O nekome koga ste vi poznavali... O ženi koja se zove Gay, Gay Orlova...

Zastao je, nepomičan, usred predvorja.

- Gay...

Razrogačio je oči kao da je u njegovo lice uperena svjetlost nekog projektora.

- Vi... vi ste poznavali... Gay?

- Ne.

Izišli smo iz hotela. Skupina muškaraca i žena u večernjoj odjeći kričavih boja - duge haljine od zelenog ili nebesko plavog atlasa i smokinzi boje tamnocrvena vina - čekala je taksi.

- Ne bih vam htio smetati...

- Ne smetate mi - rekao mi je zamišljeno. - Kako već dugo nisam čuo da netko govori o Gay... Ali tko ste vi?

- Njezin rođak. Volio bih... saznati pojedinosti o njoj...

- Pojedinosti?

Protrljao je sljepoočicu kažiprstom.

- Ne znam što da vam kažem.

Ušli smo u usku ulicu pokraj hotela koja je vodila sve do Sene.

- Moram se vratiti kući - rekao je.

- Otpratit ću vas.

- Jeste li zaista njezin rođak?

- Jesam. Naša bi obitelj željela prikupiti neke obavijesti o njoj.

- Već je davno mrtva.

- Znam.

Išao je hitro pa mi je bilo teško da ga slijedim. Pokušavao sam koračati usporedno s njim. Stigli smo do Keja Branly.

- Stanujem tamo prijeko - rekao mi je pokazujući na drugu obalu Sene.

Pošli smo preko mosta Bir-Hakeim.

- Od mene nećete saznati baš mnogo. Poznao sam Gay prije mnogo godina.

Usporio je svoj hod kao da se počeo osjećati sigurnim. Možda je do sada hodao tako brzo zato što se plašio. Ili pak zato da bi me se otresao.

- Nisam znao da je Gay imala rođake - rekao mi je.

- Jest... da... od grane Džordžadzea...

- Molim?

- Obitelj Džordžadze... Djed joj se zvao Džordžadze...

- A tako...

Zastao je i prišao prsobranu kamenog mosta, oslonivši se na nj. Nisam mogao isto to učiniti, jer mi to izaziva vrtoglavicu. Zastao sam pred njim. Oklijevaao je.

- Znadete li... da sam bio njome oženjen...

- Znam.

- Otkuda to znate?

- Iz nekih starih spisa.

- Nastupali smo zajedno u nekom noćnom lokal u New Yorku... Svirao sam glasovir... Zatražila je da se njome oženim samo zbog toga što je željela ostati u Americi i izbjeći neprilike s Uredom za useljenike...

Zavrtio je glavom pri tom sjećanju.

- Neobična djevojka. Poslije su je viđali s Luckyjem Lucianom... Upoznala ga je kad je prešla u kockarnicu Palm Island...

- Luciana?

- Da, da Luciana... Bila je s njim kad je uhićen u Arkansasu... Nakon toga upoznala je nekog Francuza. Rekli su mi da je s njim otputovala u Francusku...

Zablistale su mu oči. Smiješio mi se.

- Drago mi je, gospodine, što mogu pričati o Gay...

Iznad nas je protutnjio metro u smjeru lijeve obale Sene. Čas kasnije naišao je drugi u suprotnom pravcu. Buka je nadjačala

Bluntov glas. Po pokretima njegovih usana vidio sam da mi i dalje priča.

- ... najljepša djevojka koju sam ikada upoznao...

Obeshrabrio me tek ulomak rečenice. Nalazio sam se tu, na mostu, usred noći, sa čovjekom koga nisam poznavao i od koga sam pokušavao izvući podatke što bi mi otkrili mene sama, a buka metroa me u tome ometala.

- Ne bismo li pošli malo dalje?

Doimao se tako odsutno da mi nije ni odgovorio. Nedvojbeno je proteklo mnogo vremena otkako nije mislio na tu Gay Orlovu. Sjećanja na nju izbijala su na površinu i omamljivala ga poput morskog povjetarca. Zaostao je tu, naslonjen na ogradu mosta.

- Ne bismo li ipak pošli malo dalje?

- Jeste li poznavali Gay? Jeste li je ikada sreli?

- Nisam. Upravo zbog toga volio bih znati pojedinosti.

- Bila je plavuša... sa zelenim očima... plavuša... posve neobična... Kako bih vam objasnio? Pepeljasta... plavuša...

Pepeljasta plavuša. Možda je upravo ona odigrala važnu ulogu u mom životu. Morat ću pomno promotriti njezinu fotografiju. I tada će se, malo pomalo, sve otkriti. Ili će me barem dovesti na jasniji trag. Već sam imao sreće što sam pronašao tog Walda Blunta.

Primio sam ga pod ruku da više ne bismo ostali tu na mostu. Pošli smo Kejom Passy.

- Jeste li se ponovno sreli s njom u Francuskoj?

- Ne. Kad sam stigao u Francusku, ona je već bila mrtva. Samoubojstvo...

- Zbog čega?

- Često mi je govorila kako se boji starenja...

- Kada ste je vidjeli zadnji put?

- Poslije priče s Lucianom srela je tog Francuza. U to smo se vrijeme vidjeli nekoliko puta...

- Jeste li upoznali tog Francuza?

- Ne. Rekla mi je da će se udati za njega kako bi dobila francusko državljanstvo... Bila je opsjednuta državljanstvom...

- No vi ste se rastali?

- Naravno... Naš je brak trajao tek šest mjeseci... Samo toliko koliko je bilo potrebno da se zavara Ured za useljenike koji ju je htio

protjerati iz SAD...

Morao sam ga pažljivo slušati kako ne bih izgubio nit priče. To više što mu je glas bio posve prigušen.

- Otputovala je u Francusku... Nikada više je nisam vidio... Sve dok nisam saznao za... njezino samoubojstvo...

- Od koga ste to čuli?

- Od jednog prijatelja Amerikanca koji je poznavao Gay i koji se u to vrijeme nalazio u Parizu. Poslao mi je izrezak iz novina...

- Jeste li ga sačuvali?

- Da. Morao bih ga još imati u nekom pretincu.

Stigli smo do parkova Trocadéroa. Vodostoci su bili osvijetljeni. Promet je bio velik. Turisti su se okupljali ispred vodostoka i na mostu Léna. Bio je listopad, subota uvečer, ali su blagi zrak, šetači i drveće koje još nije izgubilo svoje lišće tvorili dojam proljetne subotnje večeri.

- Stanujem tamo malo dalje...

Prošli smo parkove i zašli u Aveniju New York. Tu, pod drvećem obale obuzeo me nelagodan osjećaj da sanjam. Kao da sam već proživio svoj život i sada sam tek povratnik koji lebdi u mlakom zraku neke subotnje večeri. Čemu ponovno vezati sponu i čemu tragati za već davno zazidanim prolazima? Bilo mi je teško povjerovati čak i to da je stvaran taj niski debeljuškasti brkati muškarac što korača pokraj mene.

- Čudno, sad sam se sjetio prezimena onog Francuza kojeg je Gay upoznala u Americi...

- Kako se zvao? - upitao sam drhtava glasa.

- Howard... To mu je bilo prezime... ne ime... Čekajte... Howard i još nekako...

Stao sam i nagnuo se k njemu.

- Howard... i još kako?

- Howard... Luz... L... U... Z... - Howard de Luz... Howard de Luz... to me je prezime začudilo... upola englesko... upola francusko... ili španjolsko...

- A ime?

- To...

Mahnulo je nemoćno.

- Nije vam poznato kako je izgledao?

- Ne.

Moram mu pokazati fotografiju na kojoj su Gay, stari Džordžadze i onaj treći koji bih mogao biti ja.

- Čime se bavio taj Howard de Luz?

- Gay mi je rekla da pripada plemićkoj obitelji... Nije se ničim bavio. Nasmiješio se.

- Pa ipak... ipak... čekajte... Sjetio sam se... Dosta je dugo boravio u Hollywoodu... Tamo je, kako mi je pričala Gay, bio pratilac glumca Johna Gilberta...

- Pratilac Johna Gilberta?

- Da... Pri kraju Gilbertova života...

Automobili su jurili Avenijom New York, nisu se čuli njihovi motori i to je pojačavalo dojam sna. Kretali su se u tekućoj, prigušenoj buci kao da klize po vodenoj površini. Stigli smo do prijelaza ispred mosta Alma. Howard de Luz. Postoji mogućnost da je to moje prezime. Howard de Luz. Da, ti slogovi pobuđuju nešto u meni, nešto posve neuhvatljivo poput mjesečeva odsjaja. Ako sam to doista ja, taj Howard de Luz, tada sam time, što sam između tolikih časnijih i primamljivijih zanimanja izabrao baš to da budem „pratilac Johna Gilberta”, dokazao stanovitu neobičnost.

Malo prije Muzeja moderne umjetnosti zašli smo u neku uličicu.

- Ovdje stanujem - reče mi.

Svjetlo dizala nije radilo, a i svjetlo se na stubištu ugasio upravo onog trena kad smo krenuli. U mraku smo začuli smijeh i glazbu.

Dizalo je stalo. Osjetio sam pokraj sebe Blunta koji je pokušavao pronaći ručicu na vratima dizala. Napokon ih je otvorio, a ja sam ga gurnuo dok sam izlazio, jer je bilo posve mračno. Glazba i smijeh dopirali su s toga kata. Blunt je okrenuo ključ u bravi.

Nije do kraja zatvorio vrata za nama. Našli smo se usred predsoblja koje je slabašno osvjetljavala gola žarulja sa stropa. Blunt je tu smeteno zastao. Pitao sam se ne bi li trebalo da nestanem. Glazba je bila zaglušna. Pojavila se mlada crvenokosa žena u crvenom kupaćem ogrtaču. Obojicu nas je začuđeno promatrala. Nezategnut ogrtač otkrivao joj je grudi.

- Moja žena - rekao je Blunt.

Lagano mi je kimnula, a zatim s obje ruke privukla ogrtač.

- Nisam znala da ćeš se tako rano vratiti.

Stajali smo sve troje nepomični ispod te žarulje koja nam je lica bojila blijedosivom svjetlošću. Pogledao sam Blunta.

- Trebala si me upozoriti - rekao joj je.

- Nisam znala...

Djevojčica uhvaćena na djelu. Spustila je glavu. Prestala je bučna glazba i sad se čula melodija, koju je izvodio saksofon, tako jasna da se razlijevala u zraku.

- Ima vas mnogo? - upitao je Blunt.

- Ne, ne... tek nekoliko prijatelja...

Na poluotvorenim vratima ukazala se neka plavokosa žena, vrlo kratko podšišana, sa svijetlim, gotovo ružičasto naličnim usnama. Zatim još jedna glava. Bio je to crnokos muškarac tamne puti. Svjetlost žarulja pridavala je tim licima dojam maski. Crnokosi se smijao.

- Moram se vratiti svojim prijateljima... Dođi za dva ili tri sata!...

- Dobro - odgovorio je Blunt.

Otišla je iz predsoblja u društvu s ono dvoje i zatvorila vrata. Čuli smo grohot i buku naganjanja. I zatim, ponovno, bučnu glazbu.

- Dođite! - pozvao me Blunt.

Našli smo se na stubištu. Blunt je upalio svjetlo i sjeo na stepenicu. Dao mi je znak da sjednem pokraj njega.

- Moja je žena mnogo mlađa od mene... Trideset godina... Ne treba se nikada oženiti mnogo mlađom ženom... Nikada...

Stavio mi je ruku na rame.

- To nikada ne uspije... Ne poznajem nijedan slučaj gdje je to uspjelo... Upamtite to, stari moj...

Svjetlo se ugasilo. Bilo je očito da Bluntu nije stalo da ga opet upali. I meni je bilo svejedno.

- Kad bi me Gay vidjela...

Prasnulo je u smijeh pri toj pomisli. Čudan smijeh u tmuni.

- Ne bi me prepoznala... Udebljao sam se barem trideset kilograma...

Ponovno je prasnulo u smijeh, drukčiji od prethodnog, nervozniji, usiljeniji.

- Bila bi vrlo razočarana... Možete li zamisliti? Pijanist u hotelskom baru...

- Zašto razočarana?

- Za mjesec dana ostat ću bez posla...

Stisnuo mi je nadlakticu.

- Gay je vjerovala da ću postati novi Cole Porter...

Iznenada su se začuli ženski krici. Dolazili su iz Bluntova stana.

- Što se to događa? - upitao sam ga.

- Ništa, zabavljaju se.

Muški glas je vikao: „Hoćeš li mi otvoriti? Hoćeš li mi otvoriti, Dany?” Opet smijeh. Lupanje vratima.

- Dany, to je moja žena - šapnuo mi je Blunt.

Ustao je i upalio svjetlo.

- Idemo na zrak!

Pošli smo prema Muzeju moderne umjetnosti i sjeli na stube. Dolje, uzduž Avenije New York, jurili su automobili kao jedini znak života. Sve je oko nas bilo pusto i nepomično. Čak i Eiffelov toranj što se nazirao tamo dolje, na drugoj strani Sene, Eiffelov toranj inače uvijek vrlo uvjerljiv, sličio je sada ovapnjenjenu hrpi željeza.

- Ovdje se lakše diše - reče Blunt.

Doista, blagi vjetar popuhivao je preko otvorena prozora, preko visokih stupova i preko kipova što su bili tek mrlje tmine.

- Želio bih vam pokazati fotografije - rekao sam Bluntu.

Izvukao sam iz džepa omotnicu, otvorio je i iz nje izvadio dvije fotografije: onu na kojoj je bila Gay Orlova, stari Džordžadze i muškarac za koga sam držao da prikazuje mene, i onu drugu, gdje je ona bila još djevojčica. Pružio sam mu prvu sliku.

- Ne vidi se ništa - mrmlijao je Blunt.

Kresnuo je upaljačem, ali je to morao nekoliko puta ponoviti, jer mu je vjetar gasio plamen. Napokon je upaljač zaštitio rukom i prinio ga slici.

- Vidite li ovog muškarca na slici? - upitao sam ga. - Lijevo... posve lijevo...

- Da.

- Poznajete li ga?

- Ne.

Nagnuo se nad sliku, zaklonivši rukom čelo, da bi tako zaštitio plamen upaljača.

- Zar vam se ne čini da mi je sličan?

- Ne znam.

Još je nekoliko časaka pažljivo promatrao fotografiju i zatim mi je vratio.

- Gay je bila upravo takva kad sam je upoznao - rekao je tužno.
- Pogledajte, ovo je ona kao dijete.

Pružio sam mu drugu fotografiju. Pomno ju je gledao pri plamičku upaljača, zaklonivši rukom čelo kao da je urar koji obavlja neki vrlo pomni posao.

- Bila je lijepa djevojčica - rekao je. - Imate li još koju njezinu sliku?
- Na žalost, nemam... A vi?
- Imao sam našu vjenčanu fotografiju, ali sam je izgubio u Americi...

Nisam više siguran ni da li sam sačuvao tu novinsku vijest o njezinu samoubojstvu.

Njegov američki naglasak, u početku jedva primjetan, postajao je sve izrazitiji. Je li to bio umor?

- Morate li često tako čekati da biste mogli ući u stan?
- Sve češće. Pa ipak je u početku bilo sve u redu... moja je žena bila vrlo ljubezna...

Zbog vjetra je s teškoćom pripalio cigaretu.

- Gay bi bila iznenađena da me vidi u ovom položaju...

Približio mi se i upro rukom o moje rame.

- Ne mislite li, stari moj, da je imala pravo što je nestala prije nego je to postalo prekasno?

Pogledao sam ga. Sve je na njemu bilo okruglo. Lice, plave oči, pa čak i mali brkovi oblikovani u polukrug. I njegova usta, i njegove punašne ruke. Podsjećao me na balone koje djeca nose na uzici i koje povremeno puštaju da bi vidjela do koje se visine mogu vinuti. Dapače, i njegovo je ime, Waldo Blunt, bilo napuhano poput balona.

- Žao mi je, stari moj... Nisam vam mogao ništa više ispričati o Gay...

Osjećao sam kako je otežao od umora i iznemoglosti, ali sam ipak bdio nad njim, jer sam se i bojao da će pri najmanjem naletu vjetra poletjeti i ostaviti me sama s mojim pitanjima.

VIII

Avenija uzduž trkališta Auteuil. S jedne strane konjička staza, a s druge pak zgrade sagrađene prema istovjetnom nacrtu i odijeljene malim parkovima. Prošao sam duž tih raskošnih vojarni i zaustavio se nasuprot onoj u kojoj se ubila Gay Orlova. Avenija Maréchal-Lyautey 25. Koji kat? Sigurno se od tada izmijenila i kućepaziteljica. Postoji li još ijedan stanar koji je susretao Gay Orlovu na stubištu ili se pak s njom vozio u dizalu? Ili netko tko bi me prepoznao, jer me je možda često viđao ovdje?

Katkada bih se uvečer, uzdrhtala srca, uspinjao stubama u Aveniji Maréchal-Lyautey 25. Ona bi me očekivala. Njezini su prozori gledali na trkalište. Nedvojbeno je bilo neobično promatrati utrke odozgor, gledati kako sićušni konji i jahači jure poput figurica nanizanih s jednoga kraja streljane na drugi, a gdje se može dobiti prva nagrada, ako uspiješ porušiti sve te mete.

Kojim li smo jezikom razgovarali? Engleski? Je li fotografija sa starim Džordžadzeom bila snimljena u tom stanu? Kakvo mu je bilo pokušstvo? O čemu li su mogli razgovarati spomenuti Howard de Luz - ja? - „iz plemićke obitelji”, „pratilac Johna Gilberta” i nekadašnja plesačica, rođena u Moskvi, koja je u Palm Islandu upoznala Luckyja Luciana?

Čudnovati ljudi. Od one vrsti što u svom prolasku ostavlja tek trag u obliku pare koja se brzo raspršuje. Često sam razgovarao s Hutteom o tim bićima kojih se tragovi gube. Jednog lijepog dana uskrsnu iz ništavila i isto se tako vrate u nj, bljesnuvši poput zlatnih zrnaca. Kraljice ljepote. Gizdelini. Leptiri. Većina od njih čak ni za života nema više postojanosti od pare koja se nikad ne zgušćuje. Hutte mi je, kao primjer, naveo neku osobu koju je on zvao „čovjek s plaža”.

Taj je čovjek četrdeset godina proživio na plažama i bazenima, ćaskajući uljudno s ljetnim gostima i bogatim besposličarima. U dnu i postrance, na mnogim ljetnim fotografijama, usred vedre skupine, nalazi se on u kupaćem kostimu, ali nitko od njih ne bi mogao reći kako se on zove i otkuda on tu. Isto tako, nitko nije zapazio kad je jednoga dana nestao s fotografija. Pomislio sam kako bih to mogao biti ja, taj „čovjek s plaža“, ali se to nisam usudio reći Hutteu. Možda ga i ne bih iznenadio da sam mu to priznao. Hutte je često govorio da smo u biti mi svi „ljudi s plaža“ i da „u pijesku“ - navodim njegove riječi - „tek nekoliko časaka ostaje trag naših koraka“.

Jedna strana zgrade protezala se uz park koji se doimao posve zapušteno. Velika skupina drveća, grmlje i tratina koja već odavno nije pokošena. Tog kasnog sunčanog popodneva neko se dijete tiho igralo pokraj hrpe pijeska. Sjeo sam blizu tratine i podigao pogled prema zgradi, pitajući se nisu li prozori Gay Orlove gledali na ovu stranu.

IX

Noć je, i opalna svjetiljka tvori mrlju jarke svjetlosti na Hutteovu stolu. Već satima sjedim za tim stolom. Prelistavam stare godišnjake, zatim one novije, i bilježim onako kako nailaze moja otkrića:

Howard de Luz (Jean Simety) i gospođa, rođena Mabel Donahue u Valbreuseu, Orne, tel. 21 i Ulica Raynouard 23, tel. AUT 15-28.

- CGP - MA

Mondeni godišnjak gdje je to zapisano star je trideset godina. Je li riječ o mome ocu?

Ista bilješka u godišnjacima slijedećih godina. Provjeravam popis znakova i kratica.

- znači ratni križ

CGP - znači Klub velike gale

MA - Motor Yacht klub Azurne obale

- vlasnik jedrilice

Deset godina kasnije nestaju ove oznake: Ulica Raynouard 23, tel. AUT 15-28.

Isto tako nestaju: M A i

Slijedeće godine ostaje samo: Howard de Luz gospođa, rođena Mabel Donahue u Valbreuseu, Orne, tel. 21.

Nakon toga ništa više.

Proučio sam i pariške godišnjake od zadnjih deset godina. U svakome od njih zapisano je ime Howard de Luz ovako:

Howard de Luz C. Trg Henri-Paté 3, Pariz XVI - tel. MOL 50-52.
Brat? Rođak?

Nema nikakve bilješke u mondenim godišnjacima iz tih godina.

X

- Gospodin Howard vas čeka.

To je nedvojbeno bila vlasnica tog restorana u Ulici Bassano: tamne kose i svijetlih očiju. Dala mi je znak da je slijedim. Sišli smo stubama i zatim me je povela prema dnu dvorane. Zaustavila se pokraj stola za kojim je sjedio jedan muškarac, sam. Ustao je.

- Claude Howard - predstavio se.

Pokazao mi je stolac nasuprot sebi. Sjeli smo.

- Oprostite mi što sam zakasnio.

- Nije važno.

Promotrio me znatiželjno. Je li me prepoznao?

- Vaš me je telefonski poziv neobično iznenadio - rekao mi je.

Pokušao sam se nasmiješiti.

- A posebno vaše zanimanje za obitelj Howard de Luz... čiji sam ja, dragi moj gospodine, posljednji izdanak...

Tu je rečenicu izgovorio podsmješljivo kao da se ruga samome sebi.

- Uostalom, ja sam skratio prezime u Howard. Tako je jednostavnije.

Pružio mi je jelovnik.

- Ne morate naručiti isto što i ja. Ja sam sladokusni ljetopisac... Moram kušati specijalitete kuće... Teleći pršnjak i složenac od ribe.

Uzdahnuo je. Uistinu se doimao obeshrabreno.

- Ne mogu to više izdržati... Štogod da se zbiva u mom životu, uvijek me prisiljavaju da jedem...

Već su mu bili poslužili pogačice s mesom. Naručio sam salatu i voće.

- Vi ste sretni... Ja moram jesti... Još večeras moram napisati taj članak... Vraćam se s natjecanja za Zlatnu tripicu... Bio sam član žirija. Morao sam progutati stotinu i sedamdeset tripica za dan i pol...

Nisam mu mogao odrediti godine. Imao je tamnu kosu začesljano unatrag, smeđe oči i nešto crnačko u crtama lica unatoč izrazito blijedoj puti. Bili smo sami u dnu tog dijela restorana, smještenog u razizemlju s blijedoplavim drvenim oblogama, atlasom i kristalom, što je sve zajedno podsjećalo na XVIII stoljeće na nekoj rasprodaji.

- Razmišljao sam o onome što ste mi telefonski rekli... Taj Howard de Luz o kome se vi raspitujete može biti samo moj rođak Freddie...

- Jeste li sigurni?

- Siguran sam u to. Samo što sam ga slabo poznao...

- Freddie Howard de Luz?

- Da. U djetinjstvu smo se nekoliko puta zajedno igrali.

- Imate li koju njegovu fotografiju?

- Nijednu.

Progutao je zalogaj pogačice, svladavajući gađenje.

- On mi i nije pravi bratić... nego tek iz drugog ili trećeg koljena... Bilo nas je još malo od tog roda... Mislim da smo mi bili jedini: moj otac i ja, Freddie i njegov djed... Mi smo francuska obitelj s otoka Mauricijusa, znate...

Umornom je kretnjom odgurnuo svoj tanjur.

- Freddiev djed se oženio vrlo bogatom Amerikankom...

- Mabel Donahue?

- Točno... Imali su prekrasan posjed u pokrajini Orne...

- U Valbreuseu?

- Pa vi ste pravi priručnik, dragi moj!

Pogledao me začuđeno.

- A zatim, mislim da su sve to izgubili... Freddie je otišao u Ameriku... Ne bih vam mogao dati baš posve točne podatke... Sve sam to čuo kao rekla-kazala... Pitam se samo je li Freddie još uopće živ?...

- Kako bi se to moglo saznati?

- Kad bi moj otac bio živ!... Od njega sam doznavao sve novosti o obitelji... Na žalost...

Iz džepa sam izvukao fotografiju Gay Orlove i starog Džordžadzea, i upitao ga pokazavši mu smeđokosog muškarca koji mi je sličio:

- Poznajete li ovu osobu?

- Ne.

- Ne čini li vam se da mi je sličan?

Nagnuo se nad fotografiju.

- Možda - odgovorio je neuvjerljivo.

- Poznajete li ovu svjetlokosu ženu?

- Ne.

- Bila je prijateljica vašeg rođaka Freddiea.

Kao da se odjednom nečega prisjetio.

- Čekajte... sad se sjećam... Freddie je oputovao u Ameriku... Čini se da je tamo postao pratilac glumca Johna Gilberta...

Pratilac Johna Gilberta. Već drugi put mi spominju taj podatak, samo što mi to ne pomaže baš mnogo.

- Znam to, jer mi je u to vrijeme poslao razglednicu iz Amerike...

- Jeste li je sačuvali?

- Ne, ali se još dobro sjećam sadržaja: „Sve je u redu. Amerika je lijepa zemlja. Dobio sam posao kao pratilac Johna Gilberta. Pozdrav tebi i tvome ocu. Freddie”. To je bilo neobično...

- Zar ga niste vidjeli kad se vratio u Francusku?

- Ne. Dapače, nisam ni znao da se vratio.

- Biste li ga prepoznali kad bi se sada pojavio pred vama?

- Možda i ne bih.

Nisam mu želio nametati misao da sam ja taj Freddie Howard de Luz. Još nisam imao pravih dokaza za to, ali sam se tome žarko nadao.

- Freddie kojeg sam ja poznao imao je deset godina... Moj me je otac odvodio u Valbreuse da bih se s njime igrao...

Stolu je prišao konobar zadužen za piće i čekao da Claude Howard izabere što će piti. On ga, međutim, uopće nije opazio i sada je konobar stajao posve ukrućeno kao na straži.

- Da vam po istini kažem, gospodine, osjećam da je Freddie mrtav...

- To ne mora biti točno...

- Lijepo je od vas što se zimate za našu nesretnu obitelj. Nismo imali sreće... Mislim da sam ja jedini preživjeli član obitelji, a pogledajte čime se moram baviti da bih zaradio za život...

Udario je šakom o stol. Poslužitelji su mu donosili složenac od ribe, a vlasnica restorana nam je prišla i uz udvoran osmijeh upitala:

- Gospodine Howard... je li bilo uspješno ovogodišnje natjecanje za Zlatnu tripicu?

Uopće je nije čuo, već se nagnuo prema meni i rekao:

- U biti nismo nikada smjeli napustiti Mauricijus...

XI

Malena stara željeznička stanica, žuta i siva, s ogradom od obrađena betona, a iza te ograde peron na kojem sam se našao, iziđavši iz motornog vlaka. Trg ispred stanice bio bi pust, da se neko dijete nije na koturaljkama vozilo ispod stabala.

Pomislio sam da sam se i ja tu nekoć davno igrao. Taj me je mirni trg uistinu na nešto podsjećao. Moj djed Howard de Luz dolazio bi po mene kad sam stizao pariškim vlakom ili se možda događalo upravo suprotno? Za ljetnih sam večeri odlazio da ga dočekam na peronu stanice, u društvu s mojom bakom, rođenom Mabel Donahue.

Malo dalje vodila je cesta, široka kao autocesta. Njome je prolazio tek malen broj automobila. Prošao sam pokraj parka ograđenog betonskom ogradom, poput one na staničnom trgu.

S druge strane ceste, ispod neke vrsti nadstrešnice, smjestilo se nekoliko trgovina i kino. Zatim, neka gostionica, skrivena u lišću, na uglu drvoreda što ulazi u blagom usponu. Krenuo sam tom ulicom bez oklijevanja jer sam dobro proučio nacrt Valbreusea. Na kraju tog drvoreda nalazio se bedem i željezna ograda s pločom od gnjila drveta na kojoj sam uspio pročitati, odgonetavajući polovicu slova: UPRAVA POKRAJINE. Iza te ograde sterao se zapušten travnjak. U daljini se pružilo dugačko zdanje od opeke i kamena u stilu Louisa XIII. U sredini je bio paviljon, izbočen iznad prvoga kata, a pročelje je bilo dopunjeno sa svake strane još sa dva bočna paviljona s malim kupolama. Kapci na svim prozorima bijahu zatvoreni.

Obuzeo me očaj: možda sam se našao pred dvorcem u kome sam proživio djetinjstvo. Gurnuo sam rešetkasta vrata i otvorio ih bez teškoće. Otkada nisam prešao taj prag? Na desnoj sam strani ugledao ciglenu zgradu. Vjerojatno su to bile konjušnice.

Trava mi je dosegala do polovine listova. Pokušavao sam što brže prijeći travnjak i stići do dvorca. Zbunjivalo me je to šutljivo zdanje. Plašio sam se da ću iza tog pročelja otkriti tek visoku travu i komade odronjena kamenja.

Netko je zvao. Okrenuo sam se. Dolje, kraj konjušnica, mahao mi je neki čovjek. Pošao je prema meni, a ja sam stajao nepomičan, usred travnjaka što je sličio džungli i gledao u njega. Bijaše to dosta visok muškarac, čvrste građe, odjeven u zeleni baršun.

- Što tražite?

Zaustavio se na nekoliko koraka od mene. Imao je tamnu kosu i brkove.

- Želio bih neke obavijesti o gospodinu Howardu de Luzu.

Koraknuo sam. Možda će me prepoznati? Svaki put budi se ista nada i svaki put ostajem razočaran.

- O kojem gospodinu Howardu de Luzu?

- O Freddieu.

Prozborio sam to „Freddie” izmijenjenim glasom kao da je to moje ime što ga izgovaram poslije mnogo godina zaborava.

Razrogačio je oči.

- Freddie...

Tog sam časa doista povjerovao da me zove imenom.

- Freddie? Ali on više nije tu...

Ne, nije me prepoznao. Nitko me ne prepoznaje.

- Što vi zapravo hoćete?

- Želio bih saznati što se dogodilo s Freddieom Howardom de Luzom.

Promotrio me nepovjerljivo i zavukao ruku u džep hlača. Sad će izvaditi neko oružje i zaprijetiti mi. Ali ne. Iz džepa je izvukao maramicu i obrisao čelo.

- Tko ste vi?

- Upoznao sam Freddiea u Americi, nekada davno, i volio bih saznati novosti o njemu.

Lice mu se naglo ozarilo na tu laž.

- U Americi? Vi ste upoznali Freddiea u Americi?

Činilo se da ta „Amerika” u njemu potiče snove. Mislim da bi me najradije zagrlio, toliko mi je bio zahvalan što sam Freddiea upoznao u „Americi”.

- U Americi? To znači da ste ga upoznali dok je bio pratilac onoga... onoga...

- Johna Gilberta.

Nestalo je sve nepovjerenje s njegove strane.

Dapače, zgrabio me je za ruku.

- Dođite ovamo!

Povukao me je na lijevo, uzduž bedema, gdje je trava bila niža i gdje se čak nazirao trag nekadašnjeg puta.

- Već odavno nemam vijesti od Freddiea - rekao mi je sumorno.

Njegovo je odijelo od zelena baršuna bilo mjestimično istrošeno sve do potke, pa su mu komadi kože bili prišiveni na ramenima, laktovima i koljenima.

- Vi ste Amerikanac?

- Da.

- Freddie mi je poslao nekoliko razglednica iz Amerike.

- Jeste li ih sačuvali?

- Naravno.

Išli smo prema dvorcu.

- Jeste li ikada bili ovdje? - upitao me je.

- Nikada.

- Pa tko vam je onda rekao?

- Freddiev rođak Claude Howard de Luz...

- Ne poznajem ga.

Stigli smo do jedne od onih dviju bočnih zgrada s kupolama. Zaobišli smo je. Pokazao mi je neka mala vrata.

- To su jedina vrata kroz koja možemo ući.

Okrenuo je ključ u ključaonici. Uđosmo. Proveo me je kroz neku mračnu i praznu prostoriju i zatim kroz dugi hodnik. Stigosmo u drugu prostoriju s prozorima od obojena stakla, a sličila je kapelici ili pak zimskom vrtu.

- Ovo je nekoć bila ljetna blagovaonica - rekao mi je.

Nije bilo nikakva pokućstva izuzev starog divana od istrošena crvenog baršuna, te sjedosmo na nj. Izvadio je lulu iz džepa i tiho je zapalio. Oslukani prozori propuštali su dnevnu svjetlost tako da je sve postajalo svijetloplave boje.

Podignuo sam pogled i zapazio da je i strop svijetloplave boje s mjestimično svjetlijim mrljama: oblacima. Slijedio je moj pogled.

- Freddie je obojio i strop i zid.

Jedini zid u sobi bio je obojen zeleno. Na njemu se naziralo palmino stablo, gotovo izbrisano. Pokušavao sam zamisliti tu prostoriju onakvom kakva je morala biti nekoć dok smo tu objedovali. Strop na kojem sam naslikao nebo. Zeleni zid kome sam, naslikavši tu palmu, želio dati tropski ugođaj. Oslikani prozori koji su razlijevali plavičastu dnevnu svjetlost po našim licima. Ali koja su to lica bila?

- Ovo je jedina prostorija u koju se još može ući - rekao mi je. - Sva su ostala vrata zapečaćena.

- Zašto?

- Kuća je sekvestrirana.

Te su me riječi osupnule.

- Sve je sekvestrirano, samo sam još ja ostao. Ali do kada?

Povukao je dim i zavrtio glavom.

- S vremena na vrijeme ovamo dolaze u obilazak oni iz Pokrajine. Čini se da još nisu donijeli odluku.

- Tko?

- Ti iz Pokrajine.

Nisam baš posve razumio što je time htio reći, ali sam se sjetio natpisa na ploči od trula drveta: „Uprava Pokrajine”.

- Već dugo živite ovdje?

- O da... Došao sam poslije smrti gospodina Howarda de Luza... Freddieva djeda... Brinuo sam se za vrt i služio gospođi kao vozač... Freddievoj baki...

- Što je bilo s Freddievim roditeljima?

- Mislim da su umrli vrlo mladi. Njega su odgojili djed i baka.

To znači da su me odgojili djed i baka. Nakon djedove smrti živjeli smo ovdje sami: moja baka, rođena Mabel Donahue, ja i taj čovjek.

- Kako se zovete? - upitao sam ga.

- Robert.

- Kako vas je zvao Freddie?

- Njegova me baka zvala Bob. Bila je Amerikanka. Freddie me je također zvao Bob.

Ime Bob nije me podsjećalo ni na što. Ali me ni on, napokon, nije prepoznao.

- Zatim je umrla baka. S imovinom više nije bilo baš sve u redu... Djed je potratio imutak svoje žene... Veliki američki imutak...

Pušio je odmjereno svoju lulu. Oblačići dima penjali su se prema stropu. Ta mu je prostorija s velikim oslikanim prozorima i Freddievim slikarijama na zidu i stropu - mojim slikarijama - vjerojatno bila utočište.

- Zatim je Freddie nestao... Bez ikakve najave... Ne znam što se zbilo. Ali, eto, oni su sve sekvestrirali.

Ponovno taj pojam „sekvestrirano”, poput udarca grubo zatvorenih vrata u času kad namjeravate ući.

- Od tada čekam... Pitam se samo što kane sa mnom... Ipak me ne mogu tek tako izbaciti...

- Gdje stanujete?

- U nekadašnjim konjušnicama. Freddiev ih je djed dao urediti.

Promatrao me je stisnuvši lulu zubima.

- A vi? Ispričajte mi kako ste upoznali Freddiea u Americi?

- Oh... to je duga priča...

- Hoćete li da malo prošećemo? Pokazat ću vam perivoj i s ove strane.

- Vrlo rado.

Otvorio je zastakljena vrata. Sišli smo niz nekoliko stuba. Našli smo se ispred travnjaka sličnog onome preko kojega sam pokušao stići do dvorca, samo što je ovdje trava bila mnogo niža. Na moje veliko iznenađenje stražnji dio dvorca uopće nije sličio pročelju: bio je sagrađen od siva kamena. Ni krovšte nije bilo isto: s ove strane bilo je prepleteno tupim uglovima i zabatima i tako vješto izvedeno, da je ta kuća, koja se na prvi pogled doimala kao dvorac u stilu Louisa XIII, sa stražnje strane sličila ljetnikovcima s kraja XIX stoljeća, kojih rijetke primjerke još nalazimo u Biarritzu.

- Pomalo pokušavam održavati taj dio perivoja - rekao mi je - ali je to teško samo jednom čovjeku.

Koračali smo pošljunčanom stazom uz travnjak. Grmlje, u visini čovjeka, brižno obrezano, nalazilo nam se s lijeve strane. Upozorio me na nj.

- Labirint. Posadio ga je Freddiev djed. Brinem se za nj što bolje mogu. Važno je da bar nešto ostane kao što je nekoć bilo.

Ušli smo u „labirint” kroz jedan od bočnih ulaza, prignuvši se pri tome zbog luka što ga je tvorilo zelenilo. Nekoliko se staza međusobno presijecalo; bilo je običnih i kružnih raskrižja, stazica što

su išle u krug i sjekle se pod pravim kutom, puteljaka koji ne vode nikamo, i mali drvored s klupom od zelenila... Vjerojatno sam se kao dječak ovdje igrao skrivača s djedom ili sa svojim vršnjacima, i usred te čarobne zbrke što je mirisala na kalinu i bor, nedvojbeno sam proživio najljepše trenutke svoga života. Kad smo izišli iz labirinta, nisam mogao odoljeti a da ne kažem svom vodiču:

- Čudno... Taj me labirint podsjeća na nešto...

Čini se da me nije čuo.

Na kraju travnjaka nalazila se stara zarđala nadstrešnica s dvije ljuljačke.

- Dopuštate?...

Sjeo je na jednu ljuljačku i pripalio lulu. Sjedoh na drugu. Sunce je zalazilo i preplavljivalo nježnom, narančastom svjetlošću tratinu i grmlje labirinta. I sivi kamen dvorca bijaše prošaran istom tom svjetlošću.

Taj mi se čas činio pogodnim da mu pokažem fotografiju Gay Orlove, starog Džordžadzea i svoju.

- Poznajete li ove ljude?

Dugo je promatrao sliku, ne vadeći lulu iz usta.

- Ovu ovdje sam dobro poznavao...

Kažiprstom je pokazao lice Gay Orlove.

- Ruskinja...

Izgovorio je to sanjalačkim, vedrim glasom.

- Pitate me da li sam poznavao Ruskinju?...

Kratko se nasmijao.

- Freddie je često dolazio ovamo s njom, osobito zadnjih godina... Vražja djevojka... Plavuša... Mogu vam reći da je mogla dosta popiti... Jeste li je poznavali?

- Da - rekoh. - Viđao sam je s Freddieom u Americi.

- Zar je on tu Ruskinju upoznao u Americi?

- Da.

- Pa onda bi vam ona mogla reći gdje se sada nalazi Freddie... Trebalo bi je pitati...

- A ovog tamnokosog muškarca pokraj Ruskinje, poznajete li i njega?

Nagnuo se još malo i pažljivo promatrao fotografiju. Srce mi je žestoko tuklo.

- Naravno... I njega sam poznavao... Čekajte... Pa naravno... To je bio Freddiev prijatelj... Dolazio je ovamo s Freddiem, Ruskinjom i s još jednom djevojkom. Mislim da je bio Južnoamerikanac ili tako nešto...

- Ne čini li vam se da mi je sličan?

- Da... Zašto ne? - odgovorio je neuvjerljivo.

Eto, sad je jasno, ja se nisam zvao Freddie Howard de Luz. Promatrao sam visoku travu. Sunčane zrake obasjavale su samo još rub travnjaka. Nikada nisam šetao tom tratinom, idući pod ruku s bakom Amerikankom. Nikad se kao dijete nisam igrao u „labirintu”. Te ljuljačke s nadstrešnicom nisu bile postavljene zbog mene. Šteta.

- Rekli ste Južnoamerikanac?

- Da... Ali govorio je francuski tako dobro kao vi i ja...

- Jeste li ga često viđali ovdje?

- Nekoliko puta.

- Kako ste saznali da je iz Južne Amerike?

- Jednom sam morao otići po njega u Pariz kako bih ga dovezao ovamo. Zakazali smo sastanak na mjestu gdje je radio... U nekoj ambasadi Južne Amerike...

- U kojoj ambasadi?

- To me uistinu previše pitate...

Morao sam se priviknuti na tu promjenu. Više nisam bio potomak obitelji čije se ime moglo naći u nekoliko mondenih godišnjaka pa čak i u mondenim imenicama, već Južnoamerikanac kome ću mnogo teže ući u trag.

- Mislim da je on bio Freddiev prijatelj iz djetinjstva...

- Dolazio je ovamo sa ženom?

- Da, dva ili tri puta. Francuskinja. Dolazili su svi zajedno, i Ruskinja i Freddie... Poslije bakine smrti...

Ustao je.

- Hoćete li da se vratimo? Zahladnjelo je...

Noć se gotovo spustila. Vratili smo se u „ljetnu blagovaonicu”.

- Ovu je prostoriju Freddie najviše volio... Uvečer bi tu ostajao do kasna s Ruskinjom, Južnoamerikancem i s onom drugom djevojkom...

Divan je postao tek mekana mrlja, a na stropu su se ocrtavale sjene u obliku rešetki i pačetvorina. Uzalud sam pokušavao uhvatiti odjeke

naših nekadašnjih večeri.

- Postavili su ovdje i biljar... Osobito ga je voljela igrati mala Južnoamerikančeva prijateljica... Uvijek je pobjeđivala... Mogu vam to slobodno reći, jer sam i sam odigrao nekoliko partija s njom... Evo, biljar je još uvijek tu...

Poveo me je tamnim hodnikom, upalio džepnu svjetiljku i mi smo se našli u popločanom predvorju iz kojega je vodilo veličanstveno stubište.

- Glavni ulaz...

Doista, ispod tog stubišta nalazio se biljar. Osvijetlio ga je svojom svjetiljkom. U sredini je ležala bijela kuglica kao da je igra tek prekinuta i kao da će se svakog časa nastaviti. I kao da će se netko od nas - Gay Orlova, ja, Freddie, Bob ili pak ta tajanstvena Francuskinja koja je ovamo dolazila sa mnom - tog trena prignuti i naciljati.

- Vidite, biljar je još uvijek tu...

Osvijetlio je veličanstveno stubište.

- Nema nikakva smisla penjati se gore... Sve su zapečatili...

Pomislio sam na Freddievu sobu tamo gore. Dječja soba, a zatim momačka s policama za knjige i fotografijama na zidu i - tko zna? - na jednoj od njih nalazili smo se svi četvoro, ili pak samo Freddie i ja, ruku pod ruku.

Naslonio se na biljar dok je palio lulu. Promatrao sam to veliko stubište kojim se ne bi vrijedilo uspeti, jer je ionako „sve zapečaćeno”.

Izišli smo na mala bočna vrata koja je on zaključao dvostrukim obrtajem. Bila je noć.

- Moram stići na pariški vlak - rekoh mu.

- Dođite sa mnom.

Zgrabio me za nadlakticu i poveo uzduž zidića. Stigli smo do nekadašnjih konjušnica. Otvorio je jedna zastakljena vrata i upalio petrolejku.

- Već odavno su prekinuli dovod struje... Ali su zaboravili prekinuti dovod vode...

U sredini te prostorije bio je stol od tamna drveta i stolice od pruća. Na zidu su visili keramički tanjuri i bakreno posuđe. Punjena veprova glava kočila se iznad prozora.

- Želim vam nešto pokloniti.

Uputio se prema škrinji u dnu sobe i otvorio je. Izvukao je neku kutiju i postavio je na stol. Na poklopcu je pisalo: „Kolačići Lefebvre - Nantes”. Prišao mi je.

- Bili ste Freddiev prijatelj, zar ne? - upitao me uzbuđeno.

- Da.

- Pa eto, dat ću vam ovo...

Pokazao je kutiju.

- To su Freddieve uspomene... Sitnice koje sam uspio spasiti kad su stigli ovamo da bi sve to zapečatili...

Bio je doista tronut. Mislim da je čak imao suze u očima.

- Neobično sam ga volio... Upoznao sam ga dok je još bio vrlo mlad... Bio je sanjar. Uvijek je pričao da će kupiti jedrilicu... Govorio bi mi: „Bob, ti ćeš mi biti jedriličar.” Bog će znati gdje je on sada... ako je još uopće živ...

- Naći ćemo ga - rekoh mu.

- Njegova ga je baka odveć razmazila, znate...

Dohvatio je kutiju i pružio mi je. Pomislio sam na Stjopu Djagorjeva i na crvenu kutiju što mi ju je on dao. Očito je da je sve na kraju stizalo u prazne kutije od čokolade, kolačića ili od cigara.

- Hvala vam.

- Otpratit ću vas do vlaka.

Išli smo nekom šumskom stazom i on nam je džepnom svjetiljkom osvjetljavao put. Nismo li zalutali? Činilo mi se kao da sve dublje zalazimo u šumu.

- Pokušavam se prisjetiti imena Freddieva prijatelja. Onoga što ste mi ga pokazali na fotografiji... Onog Južnoamerikanca...

Prolazili smo čistinom na kojoj je trava svjetlucala pod mjesečinom. U daljini se nalazila skupina pinija. Ugasio je svjetiljku, jer se sada vidjelo kao pri danjoj svjetlosti.

- Ovdje je Freddie jahao s jednim drugim prijateljem... jednim džokejom... Je li vam kada pričao o njemu?

- Ne, nikada.

- Ni njegova se imena više ne sjećam... Bio je poznat... Bio je džokej Freddieva djeda dok je stari još imao trkaće konje...

- Je li Južnoamerikanac također poznavao tog džokeja?

- Naravno. Dolazili su zajedno ovamo. Džokej je također igrao biljar... Dapače, mislim da je baš on upoznao Freddiea s Ruskinjom...

Uplašio sam se da neću upamtiti sve te pojedinosti. Trebalo bi ih odmah sve zapisati.

Puteljak se blago uspinjao, pa sam s mukom koračao zbog otpala lišća.

- Onda, jeste li se sjetili imena tog Južnoamerikanca?

- Čekajte... čekajte... prisjetit ću se...

Čvrsto sam držao kutiju za kolačiće. Bio sam nestrpljiv da saznam što se u njoj nalazi. Možda ću u njoj naći i neke odgovore na moja pitanja. Moje ime. Ili pak ime onoga džokeja.

Već smo bili na rubu neke padine i morao sam se samo spustiti niz nju da bih stigao do kolodvorskog trga. Stanica se doimala napuštenom sa svojim predvorjem osvijetljenim neonskim svjetlom. Neki je biciklist polagano vozio preko trga i zaustavio se ispred nje.

- Čekajte... zvao se... Pedro...

Stajali smo na rubu padine. Ponovno je izvadio lulu i sad ju je čistio s pomoću neke tajanstvene sprave. Ponavljao sam u sebi to ime što su mi ga dali pri rođenju, to ime kojim su me zvali u jednom razdoblju moga života, to ime koje je neke osobe podsjećalo na moj lik. Pedro.

XII

Ništa značajno u toj kutiji za kolačiće. Oguljeni olovni vojnik s bubnjem. Djetelina sa četiri lista zalijepljena usred bijele omotnice. Fotografije.

Tu su i dvije moje fotografije. Nedvojbeno je to isti muškarac koji se nalazi na onoj fotografiji pokraj Gay Orlove i starog Džordžadzea. Visok muškarac tamne kose - ja? - i jedina je različitost u tome što nemam brkove. Na prvoj fotografiji uz mene je drugi muškarac, isto tako mlad, isto tako visok, samo ima svjetliju kosu. Freddie? Da, jer je na poleđini netko zapisao olovkom: „Pedro - Freddie - La Baule”. Snimljeni smo na morskoj obali i obojica smo u kupaćim ogrtačima. Po svoj prilici to je vrlo stara snimka.

Na drugoj fotografiji ima nas četvoro: Freddie, ja, Gay Orlova koju sam lako prepoznao i još neka mlada žena, koja sjedi na podu ljetne blagovaonice, leđima oslonjena na divan od crvena baršuna. Zdesna se nazire biljar.

Na trećoj je fotografiji ona ista mlada žena koja je snimljena s nama, tamo u ljetnoj blagovaonici. Na ovoj slici stoji ispred biljarskog stola i objema rukama drži biljarski štap. Svijetla kosa pada joj preko ramena. Jesam li to nju dovodio u Freddiev dvorac?

Na četvrtoj fotografiji opet ona, nalakćena na ogradu neke verande.

Evo i jedne razglednice naslovljene na „Gospodin Robert Bran, kod Howard de Luz, Valbreuse, Orne.” To je pogled na New York iz luke. Na poleđini piše:

„Moj dragi Bobe, mnogo pozdrava iz Amerike. Do viđenja. Freddie”

Tu je i čudan spis sa zaglavljem:

Consulado General de la
Republica Argentina Br. 106

Generalni konzulat Republike Argentine u Francuskoj, koji zastupa
grčke interese u zaposjednutom području, potvrđuje da je za Velikog
rata 1914. - 1918. godine požar uništio pismohrane općine Soluna.

Pariz, 15. srpnja 1941.

Generalni konzul
Republike Argentine
zadužen za grčke interese.

Potpis i ispod njega piše:

R. L. Oliveira Cezar
Generalni konzul.

Ja? Ne. On se ne zove Pedro.

Novinski izrezak:

SEKVESTRACIJA DOBARA HOWARDA DE LUZA:

Prodaja javnim nadmetanjem
glavnih pokretnina
na zahtjev
Uprave Pokrajine
u Valbreuseu (Orne), dvorac Saint-Lazare
7. i 11. travnja.
Umjetnički predmeti i pokućstvo
staro i suvremeno.
Slike - porculan - keramika
sagovi - posteljina - rublje
Glasovir Erard

Hladnjak itd.

Izlaže se: subota 6. travnja, od 14^h do 18^h
i izjutra u dane prodaje od 10^h do 18^h.

Otvorio sam omotnicu na kojoj je nalijepljena djetelina sa četiri lista. U njoj su četiri male fotografije kakve se snimaju za osobne karte: Freddieva, moja, fotografija Gay Orlove i one mlade žene sa svijetlom kosom.

Tu je i prazna putnica Dominikanske Republike.

Slučajno sam okrenuo sliku mlade svjetlokose žene i na poledini ugledao isti neuredan rukopis kao i na razglednici iz Amerike. Bilo je napisano plavom tintom:

PEDRO: tel. ANJou 15-28.

XIII

Koliko ima podsjetnika u kojima se još nalazi moj nekadašnji telefonski broj? Možda je to bio broj ureda gdje me se moglo nazvati jedino poslije podne.

Nazvao sam ANJou 15-28. Zvoni, ali se nitko ne javlja. Je li ostao ikakav trag moga boravka u napuštenom stanu, u mojoj već odavno praznoj sobi ili večeras telefon zvoni posve uzalud?

Ne moram zvati informacije. Dostatno je da pokretom noge zavrtim Hutteov kožnati naslonjač. Ispred mene su poredani imenici i godišnjaci. Jedan od njih, manji od ostalih, uvezan je u blijedozelenu jareću kožu. Upravo taj mi je potreban. Tu su zapisani svi telefonski brojevi s odgovarajućim oznakama stanovanja svih telefonskih pretplatnika Pariza u posljednjih trideset godina. Srce mi žestoko udara dok prelistavam stranice. Pronašao sam:

ANJou 15-28 - Ulica Cambacérès, 10 b, Pariz VIII

U imeniku s oznakom prema mjestu stanovanja nema tog telefonskog broja:

CAMBACERES (ulica)
Pariz VIII

10b DRUŠTVO TRGOVACA	
DIJAMANTIMA	tel. MIR 18-16
KROJAČNICA FASHION	tel. ANJ 32-49
PILGRAM (Hélène)	tel. ELY 05-31

REBBINDER (Zaklada)	tel. MIR 12-08
SKLONIŠTE	tel. ANJ 50-52
S.E.F.I.C.	tel. MIR 74-31 MIR 74-32 MIR 74-33

XIV

Muškarac po imenu Pedro. Tel. ANJou 15-28. Ulica Cambacérès 10 b, Pariz VIII.

Čini se da je radio u nekom poslanstvu Južne Amerike. Sat koji je Hutte ostavio na stolu pokazuje dva sata ujutro. Dolje, na Aveniji Neil, prolazi tek mali broj automobila i povremeno začujem škripu njihovih kočnica pred crvenim svjetlom.

Prelistavam stare imenike u kojima su zapisana poslanstva i otpravništva poslova, te njihovo osoblje.

Dominikanska Republika

Avenija Messine 21 (VIII), tel. CARnot 10-18.

N... izvanredni izaslanik i opunomoćeni ministar.

Gosp. dr Gustavo J. Henriquez. Prvi tajnik.

Gosp. dr Salvador E. Paradas. Drugi tajnik.

(i gđa), Ulica Alsace 41 (X).

Gosp. dr Bienvenido Carrasco. Ataše.

Ulica Decamps 45 (XVI), tel. TRO 42-91.

Venezuela

Ulica Kopernik 11 (XVI), tel PASsy 72-29.

Ured: Ulica Pompe 115 (XVI), tel. PASsy 10-89.

Gosp. dr Carlo Aristimuno Coll, izvanredni izaslanik i opunomoćeni ministar.

Gosp. Jaime Picon Febres. Savjetnik.

Gosp. Antonio Maturib. Prvi tajnik.

Gosp. Antonio Briuno. Ataše.
Gosp. pukovnik H. Lopez-Mendez. Vojni ataše.
Gosp. Pedro Saloaga. Trgovinski ataše.

Gvatemala

Trg Joffre 12 (VII), tel. SEGur 09-59.
Gosp. Adam Maurisque Rios. Otpravnik poslova.
Gosp. Ismael Gonzales Arevalo. Tajnik.
Gosp. Frederico Murgo. Ataše.

Ekvador

Avenija Wagram 91 (XVII), tel. ETOile 17-89.
Gosp. Gonzalo Zaldumbide. Izvanredni izaslanik i opunomoćeni ministar (i gđa).
Gosp. Alberto Puig Arosemena. Prvi tajnik (i gđa).
Gosp. Alfredo Gangotena. Treći tajnik (i gđa).
Gosp. Carlos Guzman. Ataše (i gđa).
Gosp. Victor Zevallos. Savjetnik (i gđa), Avenija Léna 21 (XVI)

Salvador

Riquez Vega. Izvanredni izaslanik.
Major J. H. Wishaw. Vojni ataše (i kćerka).
F. Capurro. Prvi tajnik.
Luis...

Slova plešu. Tko sam ja?

XV

Zaokrenete ulijevo i tu će vas iznenaditi tišina i praznina u tom dijelu Ulice Cambacérès. Nema nijednog automobila. Prošao sam pokraj nekog hotela i oči mi je zaslijepio svjetiljnjak iz predvorja koji je blistao svim svojim kristalima. Bilo je sunčano.

Broj 10 b je uska četverokatnica. Na prvom katu su visoki prozori. Na suprotnom pločniku straži jedan policajac.

Jedno je krilo ulaznih vrata bilo otvoreno i svjetlo na stubištu upaljeno. Ušao sam u dugo predvorje sivih zidova. U dnu predvorja nalazila su se vrata od malih zastakljenih četvorina koja sam teškom mukom otvorio. Ugledao sam golo stubište, bez saga.

Zaustavio sam se pred vratima na prvom katu. Odlučio sam upitati sve stanare redom je li broj telefona ANJou 15-28 ikada bio njihov. Grlo mi se stisnulo, jer sam bio svjestan neobičnosti svog pohvata. Na vratima je bila mjedena pločica s natpisom: HELENE PILGRAM.

Zvonjenje je bilo tiho i tako oslabljeno da se čulo tek s prekidima. Pritisnuo sam zvonce uprijevši kažiprst svom snagom. Vrata su se odškrinuta. U uskom otvoru pojavilo se lice neke žene s kratkom pepeljastom kosom.

- Gospođo... Htio bih vas nešto upitati... Promatrala me je vrlo svijetlim očima. Nisu joj se mogle odrediti godine. Trideset, pedeset?

- Je li vaš stari telefonski broj bio ANJou 15-28?

Namrštila se.

- Da. Zašto?

Otvorila je vrata. Bila je odjevena u muški kućni ogrtač od crne svile.

- Zašto me to pitate?

- Zato... što sam ovdje stanovao...

Zakoraknula je u potrijemak i pozorno me promotrila. Razrogačila je oči.

- Pa... vi ste... gospodin... McEvoy?

- Da - odgovorih joj nasumce.

- Uđite!

Doimala se uistina uzbuđenom. Stajali smo jedno nasuprot drugome usred predsoblja s oštećenim parketom. Neke su dužice bile nadomještene komadima voštana saga.

- Niste se mnogo izmijenili - rekla je smiješeći se.

- Ni vi.

- Zar me se još sjećate?

- Sjećam vas se jako dobro - odgovorih joj.

- Baš ste ljubezni...

Pogledala me je s puno nježnosti.

- Dođite!

Uvela me u veliku prostoriju s visokim stropom i onim prozorima što sam ih već zapazio s ulice. Ovdje je parket, isto tako oštećen kao u predsoblju, mjestimično bio prekriven ćilimima od bijele vune. Kroz prozore je jesensko sunce obasjavalo sobu jantarskom svjetlošću.

- Sjedite!...

Pokazala mi je divan s baršunastim jastucima, prislonjenim uza zid. Sjela mi je slijeva.

- Neobično mi je što vas ponovno vidim tako... iznenada.

- Prolazio sam ovom četvrti - rekoh joj.

Učinila mi se mlađom nego onda kad sam je ugledao na vratima. Njezine oči, čelo i kutovi usana bili su bez ijedne bore, tako da je to glatko lice bilo u suprotnosti s njezinom bijelom kosom.

- Čini mi se da ste promijenili boju kose - rekoh nasumce.

- Ni govora... posijedila sam već u dvadeset petoj godini... bilo mi je milije da više ne mijenjam boju...

Osim tog divana nije bilo baš mnogo pokućstva. Pravokutni stol kraj suprotnog zida. Stara krojačka lutka, prekrivena tkaninom prljavo žućkaste boje, stajala je između prozora i njezina je neočekivana prisutnost podsjećala na krojačku radionicu. Zapazio sam, uostalom, i jedan šivaći stroj smješten na stolu u jednom kutu sobe.

- Prepoznajete li stan? - upitala me je. - Vidite... Zadržala sam neke stvari...

Pri tome je mahнула prema krojačkoj lutki.

- To je sve ostavila Denise...

Denise?

- Doista, nema mnogo promjena... - odgovorili joj.

- A Denise? - upitala me nestrpljivo. - Kako je ona?

- Pa... nisam je već odavno vidio...

- A tako...

Doimala se razočarano i samo je kimnula kao da je shvatila da više ne treba govoriti o toj „Denise”. Iz uljudnosti.

- Poznajete li Denise već odavno? - upitao sam je.

- Da... Upoznao nas je Léon...

- Léon?

- Léon Van Allen.

- Da, naravno - odgovorio sam zatečen zbog njezina glasa, glasa predbacivanja, zato što mi nije odmah bilo jasno da ime „Léon” znači „Léon Van Allen”.

- Što je s Léonom Van Allenom? - upitao sam je.

- Oh... već dvije ili tri godine nemam vijesti od njega... Otišao je u Nizozemsku Gvajanu, u Paramaribo... Tamo je osnovao plesnu školu...

- Plesnu školu?

- Prije rada u krojačnici Léon se bavio plesom... Zar vam to nije bilo poznato?

- Da, da, samo što sam zaboravio.

Zabacila se unatrag da bi se leđima oslonila na zid i potom je pritegnula pojas kućne haljine.

- A što se zbilo s vama?

- Sa mnom?... Ništa...

- Zar više ne radite u poslanstvu Dominikanske Republike?

- Ne.

- Sjećate li se kad ste predložili da mi nabavite putnicu Dominikanske Republike?... Govorili ste da čovjek u životu mora biti oprezan i uvijek imati po nekoliko putnica...

Zabavljalo ju je sjećanje na to. Kratko se nasmijala.

- Kada ste primili posljednje vijesti od... Denise? - upitao sam je.

- Kad ste s njom otputovali u Megève, ona mi se javila s nekoliko riječi. I poslije toga više nikada.

Uprla je u mene upitni pogled, ali se, nedvojbeno, nije usudila postaviti izravno pitanje. Tko li je bila ta Denise? Je li ona imala važnu ulogu u mom životu?

- Znae, ima trenutaka kad imam dojam da se nalazim u gustoj magli... Javlja se praznine u mom sjećanju... časovi sjete... Dok sam tako prolazio ulicom, poželio sam popeti se... da pokušam pronaći...

Uzalud sam tražio pravu riječ. To nije bilo ni potrebno, jer se ona nasmiješila i tim smiješkom pokazala da je uopće ne čudi moj dolazak.

- Hoćete reći: pokušavate pronaći stara vremena...

- Da. Tako je... Stara vremena.

S niskog stolića na kraju divana dohvatila je pozlaćenu kutiju i otvorila je. Bila je puna cigareta.

- Ne, hvala - rekao sam joj.

- Ne pušite više? To su engleske cigarete. Sjećam se da ste pušili engleske cigarete... Svaki put kad bismo se sve troje našli ovdje, vi biste mi donosili torbu punu engleskih cigareta...

- Da, naravno...

- U poslanstvu Dominikanske Republike mogli ste ih dobiti koliko god ste željeli...

Pružio sam ruku prema pozlaćenoj kutiji i uzeo jednu cigaretu. Sa strahom sam je stavio u usta. Pružila mi je upaljač, pripalivši prethodno sebi. Morao sam kresnuti nekoliko puta prije nego sam uspio upaliti. Povukao sam. Zakašljao sam istog časa.

- Odviknuo sam se - rekoh.

Nisam znao kako bih se oslobodio te cigarete, pa sam je držao među prstima dok je sagorjela.

- Sad vi stanujete u ovom stanu? - upitao sam je.

- Da. Smjestila sam se ponovno ovdje kad više nije bilo vijesti od Denise... Uostalom, ona mi je prije odlaska rekla da se mogu vratiti u stan...

- Prije odlaska?

- Pa da... Prije vašeg odlaska u Megève...

Slegnula je ramenima kao da je to nešto što bi mi moralo biti poznato.

- Čini mi se da sam u ovom stanu proboravio vrlo kratko vrijeme...

- Bili ste ovdje nekoliko mjeseci s Denise...

- Jeste li vi ovdje stanovali prije nas?

Pogledala me iznenađeno.

- Pa naravno... To je bio moj stan... Ustupila sam ga Denise jer sam morala otići iz Pariza...

- Oprostite... Mislio sam na nešto drugo.

- Ovdje je bilo pogodno za Denise... Imala je mjesta za uređenje krojačke radionice...

Krojačica?

- Pitam se zbog čega smo napustili taj stan - rekao sam.

- I ja također...

Ponovno taj upitni pogled. Što da joj odgovorim? O svemu tome znao sam manje od nje. Zapravo, ništa nisam znao. Napokon sam utisnuo u pepeljaru dogorjeli opušak koji mi je prljio prste.

- Jesmo li se mi susretali prije nego što smo došli ovamo? - upitao sam plašljivo.

- Da, dva ili tri puta. U vašem hotelu...

- U kojem hotelu?

- U Ulici Cambon. Hotel „Castille”. Sjećate li se zelene sobe u kojoj ste stanovali s Denise?

- Da.

- Otišli ste iz hotela „Castille”, jer se tamo više niste osjećali sigurnima... Zar ne?

- Da.

- Bila su to neobična vremena...

- Koja vremena?

Nije mi odgovorila, već je zapalila i drugu cigaretu.

- Želio bih vam pokazati neke fotografije.

Izvadio sam iz unutarnjeg džepa kaputa omotnicu što sam je uvijek nosio sa sobom i u koju sam spremio sve fotografije. Pokazao sam joj onu, na kojoj smo u „ljetnoj blagovaonici” snimljeni Freddie Howard de Luz, Gay Orlova, nepoznata mlada žena i ja.

- Prepoznajete li me?

Okrenula se da bi prema sunčanoj svjetlosti bolje vidjela sliku.

- Prepoznajem vas i Denise, ali ne poznajem ovo dvoje...

Dakle, to je bila Denise.

- Ne poznajete Freddiea Howarda de Luza?

- Ne.
- Ni Gay Orlovu?
- Ne.

Ljudi očito provode svoj život odvojeno, i njihovi se prijatelji međusobno ne poznaju. Žalosno je što je to tako.

- Imam još dvije njezine fotografije.

Pružio sam joj malenu sliku za osobnu kartu i onu drugu gdje je snimljena oslonjena na ogradu.

- Ova mi je fotografija poznata... Dapače, mislim da mi je jednu takvu fotografiju poslala iz Mègevea... Samo ne znam kamo sam je stavila...

Ponovno sam uzeo tu fotografiju i pažljivo je pogledao. Mègeve. Iza Denise se vidio malen prozor s drvenim kopcima. Da, i kopcima i ograda mogli bi pripadati nekoj planinskoj kućici.

- Ipak je to putovanje u Mègeve bilo neobično - prozborio sam to naglo. - Je li vam Denise govorila o njemu?

Podigla je glavu.

- Da... govorila mi je o tome... Rekla mi je da je Mègeve sigurno mjesto... I kako ćete tamo moći prijeći granicu...

- Da... jasno...

Nisam se usudio dalje pitati. Zašto sam tako nesiguran i bojažljiv u ovom času kad govorimo o nečemu što mi je toliko značajno? I ona je željela da ja to njoj objasnim. Shvatio sam to po njezinu pogledu. Šutjeli smo oboje. Napokon se ona odlučila:

- Recite mi što se dogodilo u Mègeveu?

Upitala me to takvom žestinom, da sam prvi put osjetio obeshrabrenost, čak više od toga; nešto poput očaja koji vas obuzme kad shvatite da ste se, unatoč vašim naporima, sposobnostima i svojoj vašoj upornosti, našli pred nesavladivom preprekom.

- Objasnit ću vam... jednom...

Vjerojatno je zapazila neku izgubljenost u mom glasu ili u izrazu moga lica, jer mi je sućutno stisnula nadlakticu i rekla:

- Oprostite što vam postavljam možda neugodna pitanja... ali... Denise mi je bila prijateljica...

- Shvaćam vas...

Ustala je.

- Pričekajte malo...

Izišla je. Promatrao sam lokvice svjetlosti što su ih oko mojih nogu stvarale sunčeve zrake na ćilimu od bijele vune. Promatrao sam dužice parketa, pravokutni stol i staru krojačku lutku što je pripadala „Denise”. Je li moguće da čovjek ipak ne prepozna mjesto gdje je nekada živio?

Vratila se noseći nešto u ruci. Dvije knjige. Podsjetnik.

- Denise je ovo zaboravila. Uzmite!... Poklanjam vam to...

Bio sam iznenađen što i ona nije pohranila svoje uspomene u neku kutiju kao što su to učinili Stjopa Djagorjev i nekadašnji vrtlar Freddieve bake. Prvi put, otkako sam započeo svoje traganje, nisu mi dali kutiju. Ta mi je pomisao izazvala osmijeh.

- Što vam je smiješno?

- Ništa.

Pogledao sam korice knjiga. Na jednoj je iz plave magle izranjalo lice nekog brkatog Kineza u okruglom šeširu. Naslov: „Charlie Chan”. Druga je imala žute korice a crtež je prikazivao krinku probodenu gušćjim perom. Naslov: „Anonimna pisma”.

- Kako je samo Denise voljela čitati kriminalističke romane!... - rekla mi je. - Evo vam i ovo!...

Pružila mi je podsjetnik od krokodilske kože.

- Hvala vam.

Otvorio sam ga i počeo listati. Ništa nije bilo zapisano: nijedno ime, nijedan sastanak. Podsjetnik je imao označene dane i mjesece, ali ne i godinu. Pronašao sam među stranicama složeni papir. Rastvorio sam ga:

Republika Francuska

Okrug pokrajine Sene

Izvod iz knjige rođenih u XIII okrugu Pariza

Godina 1917.

21. prosinca, tisuću devet stotina sedamnaeste

U petnaest sati rođena je, Kej Austerlitz 9 b,

Denise Yvette Coudreuse, ženskoga spola, od

Paula Coudreusa i Henriette Bogaerts, bez

zanimanja, adresa ista.

Vjenčana 3. travnja 1939. u Parizu (XVII), za Jimmyja Pedra Sterna.

Za istovjetnost izvoda
Pariz - šesnaesti lipnja 1939.

- Jeste li vidjeli? - uskliknuo sam.

Bacila je iznenađeni pogled na taj izvod iz matične knjige rođenih.

- Jeste li poznavali njezina muža? Tog... Jimmyja Pedra Sterna?

- Denise mi nikada nije pričala da je bila udata... A je li vama bilo to poznato?

- Ne.

Ugurio sam podsjetnik i potvrdu o rođenju u svoj unutarnji džep kraj omotnice s fotografijama i ne znam zašto mi je palo na pamet da sva ta blaga skrijem u podstavu svoga kaputa, čim mi to bude moguće.

- Zahvaljujem vam što ste mi predali sve te uspomene.

- Nema na čemu, gospodine McEvoy.

Bilo mi je drago da je ponovila moje prezime, jer ga nisam posve dobro čuo kad ga je prvi put izgovorila. Rado bih ga bio zapisao odmah, tu, ali sam oklijevao zbog pravopisa.

- Dopada mi se način kojim izgovarate moje prezime - rekoh joj. - To mora biti teško za Francuskinju... Ali kako ga pišete? Mnogi griješe kad ga pišu...

Izgovorio sam to šaljivo. Ona se nasmiješila.

- M... C... veliko E...V...O...Y... - sricala je.

- Kao jednu riječ? Jeste li sigurni u to?

- Posve - odgovorila je zadovoljno, kao da je zaobišla zamku koju sam joj postavio.

Tako, znači McEvoy.

- Točno - pohvalio sam je.

- Nikada ne griješim u pravopisu.

- Pedro McEvoy... Imam neobično ime, ne čini li vam se? Ima trenutaka kad je i meni samome strano...

- Evo!... Gotovo da sam na ovo zaboravila - rekla mi je.

Izvadila je omotnicu iz džepa.

- To su posljednje riječi koje sam primila od Denise...

Otvorio sam pismo i pročitao:

Megève, 14. veljače

Draga Hélène,

Sve je odlučeno. Sutra Pedro i ja prelazimo granicu. Javit ću ti se odanle čim to bude moguće.

U međuvremenu ti šaljem telefonski broj u Parizu, preko koga ćemo suobraćati:

OLEG DE Wrédé tel. AUTEUIL 54-73.

Volim te.

Denise.

- Jeste li telefonirali?

- Da, ali mi je svaki put rečeno da je gospodin odsutan.

- Tko je bio taj... Wrédé?

- Ne znam. Denise mi nikada nije govorila o njemu...

Sunce je, malo-pomalo, nestalo iz sobe. Upalila je malu svjetiljku na niskom stoliću pokraj divana.

- Volio bih vidjeti sobu u kojoj sam živio - zamolio sam je.

- Svakako...

Prošli smo hodnikom, i ona je otvorila jedna vrata na desnoj strani.

- Evo - rekla mi je. - Ja više ne upotrebljavam tu sobu... Spavam u gostinskoj sobi... Znaete... u onoj što gleda na dvorište...

Stajao sam na vratima. Bilo je još dosta vidljivo. S obje strane prozora visio je zastor boje vinskog taloga. Na zidovima su bile tapete sa svijetloplavim šarama.

- Je li vam poznata? - upitala me.

- Da.

Jedan ležaj postavljen uza zid u dnu sobe. Sjeo sam na rub tog ležaja.

- Smijem li ostati nekoliko minuta sam?

- Naravno.

- To će me podsjetiti na „stara vremena”...

Pogledala me žalosno i kimnula.

- Skuhat ću čaj...

Izišla je iz sobe. Kružio sam pogledom oko sebe. I u toj je sobi parket bio istrošen, a nedostajale su i pojedine dužice, ali te rupe nisu bile prekrivene. Nasuprot prozoru bio je kamin od bijela mramora. Zrcalo koje je visilo iznad njega imalo je pozlaćen okvir, a kutovi tog okvira bili su izvedeni u obliku školjke. Ispružio sam se na ležaju i pomno razgledavao strop, a zatim oslikane tapete. Čelo sam gotovo priljepio uza zid kako bili bolje razaznao pojedinosti. Bili su to prizori s ladanja. Mlade djevojke neobičnih vlasulja na njihaljama. Pastiri u širokim hlačama sviraju mandoline. Visoka stabla na mjesečini. Sve to nije u meni pobuđivalo nikakvo sjećanje, premda su mi te slikarije morale biti bliske s obzirom da sam nekoć tu spavao. Tražio sam na stropu, na zidovima, neki znak ili bilo kakav trag, premda nisam znao što zapravo tražim. Ali ništa nije privuklo moj pogled.

Ustao sam i prišao prozoru. Pogledao sam dolje.

Ulica je bila pusta i mračnija nego prije. Policajac je još stajao na dužnosti na suprotnom pločniku. Kad sam se nagnuo ulijevo, opazio sam trg, isto tako pust. I tamo su policajci bili na straži. Doimalo se kao da prozori svih tih zgrada upijaju tamu što se malo-pomalo spuštala. Prozori su bili crni, i bilo je očito da tu nitko ne stanuje.

U tom trenu otkočila se neka vrst zapora u meni. Pogled koji se pružao iz te sobe prouzročio je neki osjećaj uznemirenosti, neku zebnju koju sam već bio upoznao. Ta pročelja, te puste ulice, te sjene na straži u sutonu, uznemiravale su me na isti podmukli način kao pjesme ili mirisi koji su mi nekoć bili bliski. I bio sam siguran da sam nekada, u ovo isto vrijeme, često stajao tu, u očekivanju, nepomičan, bez i najmanjeg pokreta, ne usuđujući se čak ni upaliti svjetiljku.

Pomislio sam da nema nikoga kad sam se vratio u sobu. Spavala je. Tiho sam prišao i sjeo na drugi kraj divana. Usred ćilima od bijele vune stajao je pladanj sa čajnikom i dvije šalice. Nije se probudila. Natočio sam čaj u obje šalice. Bio je hladan. Svjetiljka pokraj divana osvjetljavala je tek maleni dio sobe i u mraku sam jedva

raspoznavao stol, krojačku lutku i šivaći stroj, sve te stvari što ih je Denise ovdje ostavila. Kakve su bile naše večeri u ovoj sobi? Kako to saznati?

Ispijao sam čaj malim gutljajima. Osluškiavao sam njezino disanje koje je bilo gotovo nečujno. U sobi je bilo tako tiho da bi i najmanji zvuk, i najmanji šapat odjeknuo neugodnom jasnoćom. Čemu je buditi? Ona mi, ionako, ne bi mogla više pomoći. Spustio sam šalicu na vuneni ćilim.

Parket je zapucketao u onom času kad sam izlazio iz sobe i ulazio u hodnik.

Napipao sam vrata, a zatim i svjetlo na stubištu. Zatvorio sam ih što sam tiše mogao.

Tek što sam gurnuo ona druga, kockasto zastakljena vrata, da bih ušao u predvorje zgrade, pojavila se ponovno ona vrst opuštanja zapora što sam ga osjetio gledajući kroz prozor sobe. Predvorje je sa stropa osvjetljavala staklena kugla i širila jarku svjetlost. Polako sam se priviknuo na to odviše jako svjetlo. Zastao sam tu promatrajući sive zidove i blistave četvorine na vratima.

Prožeo me neobičan osjećaj kao kad pri buđenju pokušavate prikupiti odlomke sna koji nestaje, da biste budni obnovili cijelu sliku. Vidio sam sebe kako koračam zamračenim Parizom i otvaram vrata ove kuće u Ulici Cambacérès. Oči su mi odjednom zaslijepljene i nekoliko časaka ne vidim ništa, toliko je ta jarka svjetlost predvorja u suprotnosti s vanjskim mrakom.

U kojem se to vremenu zbivalo? U doba kad sam se zvao Pedro McEvoy i kad sam se svake večeri ovamo vraćao? Jesam li zaista prepoznao predvorje, veliki pravokutni otirač, sive zidove i na stropu staklenu kuglu, okruženu bakrenim prstenom? Iza staklenih četvorina vrata vidio sam početak stubišta i zaželio sam uspeti se njime da bih ponovio pokrete koje sam nekada izvodio i da bih tako prošao svojim nekadašnjim putovima.

Vjerujem da se u predvorjima kuća još čuju odjeci koraka onih koji su nekada tuda običavali prolaziti i koji su zatim nestali... Nešto još titra nakon njihova prolaska, neki valovi koji se povremeno gube, ali ih možete čuti ako pažljivo oslušujete. U biti ja možda i nisam nikada bio taj Pedro McEvoy, nisam bio ništa, ali su me valovi

preplavljivali, čas daleki, čas mnogo jači, i svi su se ti raspršeni
odjeci što lebde u zraku iskristalizirali, i to sam bio ja.

XVI

Hotel „Castille”, Ulica Cambon. Nasuprot recepciji nalazi se mala dvorana za posjete. U zastakljenoj polici nalazi se povijest Restauracije od L. de Viel-Castela. Možda sam neke večeri uzeo jedan svezak prije odlaska u svoju sobu, i možda sam kasnije kao oznaku stranice ostavio u njoj neko pismo, fotografiju ili brzojav. Ne usuđujem se zatražiti dozvolu i prelistati tih sedamnaest svezaka ne bih li našao svoj trag.

Sa stražnje strane hotela nalazi se maleno dvorište okruženo zidom, na vrhu kojega je zelena drvena ograda, obrasla bršljanom. Tlo je prekriveno žućkastim kockama, boje pijeska s teniskih igrališta. Tu su i vrtne stolice i stol.

Znači, ovdje sam živio s tom Denise Coudreuse. Je li naša soba gledala na Ulicu Cambon ili na dvorište?

XVII

Kej Austerlitz 9 b. Trokatnica s vežom koja vodi u hodnik žutih zidova. Mala kavana s natpisom „K mornarici“. Na staklenim vratima obješena je pločica ispisana žarko crvenim slovima: „MEN SPREEKT VLAAMCH“.

Desetak osoba nagurano je oko točionika. Sjeo sam za prazan stol postavljen uza zid u dnu prostorije. Na zidu je velika fotografija luke: ANVERS. Tako piše ispod snimke.

Gosti su uz točionik razgovarali vrlo glasno. Vjerojatno su svi radili u toj četvrti i sada su pili svoje večernje piće. Pokraj zastakljena ulaza nalazio se automat za igru. Pred njim je stajao muškarac odjeven u tamnoplavo odijelo s kravatom, te je svojom odjećom odudarao od ostalih koji su nosili vjetrovke, kožnate kapute i radna odijela. Igrao je mirno, tromo povlačeći ručicu automata.

Dim cigareta i lula bockao mi je oči i izazivao mi kašalj. Osjećao se miris svinjske masti.

- Izvolite?

Nisam opazio kada mi je prišao. Dapače, pomislio sam kako mi nitko neće ni prići, toliko je moja prisutnost za tim stolom prošla nezapaženo.

- Jednu kavu - odgovorih mu.

Bijaše to muškarac niska rasta, šezdesetih godina, sijede kose, lica crvena od navale krvi, vjerojatno od pića. Njegove svijetle oči djelovale su još bljeđe na toj jarkocrvenoj puti. Bilo je nečega veselog u tom bijelom, crvenom i plavom, u tim bojama kao na kamenini.

- Oprostite... - rekoh mu u času kad je krenuo k točioniku. - Što znači onaj natpis na vratima?

- MEN SPREEKT VLAAMCH?

Izgovorio je tu rečenicu zvučnim glasom.

- Da.

- To znači: „Ovdje se govori flamanski”.

Napustio me i krenuo prema točioniku gegajući se. Nemilice je gurao one koji su mu smetali pri prolasku.

Prilazio je sa šalicom kave, a pri tome je obje ruke pružio preda se kao da se s velikim naporom trudi da ta šalica ne padne.

- Evo!

Položio je šalicu nasred stola dišući teško poput maratonca na cilju.

- Gospodine... Znači li vam nešto... COUDREUSE?

Upitao sam ga to grubo.

Sručio se na stolicu nasuprot meni i prekrižio ruke.

Još je teško disao.

- Zašto? Zar ste poznavali... Coudreuse?

- Ne, ali se o njima govorilo u mojoj obitelji.

Put mu je postala crvena poput cigle, a na nosu su mu se pojavile kapi znoja.

- Coudreuse... Stanovali su tu gore, na drugom katu...

U govoru mu se osjećao strani prizvuk. Progutao sam gutljaj kave i čvrsto odlučio da ga ne smetam u pričanju, jer bi ga novo pitanje moglo zbuniti.

- Radio je na kolodvoru Austerlitz... Žena mu je bila iz Anversa kao i ja...

- Imao je kćerku, zar ne?

Nasmiješio mi se.

- Da. Lijepa mala... Jeste li je poznavali?

- Ne, ali sam čuo za nju...

- Što se s njom zbilo?

- Upravo to pokušavam saznati.

- Dolazila je svako jutro ovamo po cigarete za svog oca. Coudreuse je pušio belgijske cigarete „Laurens”...

Ta su ga sjećanja posve zaokupila i mislim da ni on, poput mene, više nije čuo brujanje glasova, smijeh i buku automata pokraj nas.

- Bio je zgodan čovjek taj Coudreuse... Često sam večerao s njima gore... Tada bih govorio flamanski s njegovom ženom...

- Imate li kakvih vijesti o njima?

- On je umro... Njegova se žena vratila u Anvers...
- Počistio je stol širokim pokretom ruke.
- Sve to već pripada dalekoj prošlosti...
- Rekli ste da je dolazila po cigarete za svog oca... Koja je to vrst bila?
- „Laurens”.
- Nadao sam se da ću upamtiti to ime.
- Neobična djevojčica... S deset godina već je igrala biljar s mojim gostima...
- Pokazao mi je jedna vrata u dnu kavane koja su vjerojatno vodila u biljarsku sobu. Tako, znači, ovdje je naučila tu igru.
- Pričekajte! - rekao mi je. Pokazat ću vam nešto...
- Nezgrapno je ustao i krenuo prema točioniku. Ponovno je rukom uklanjao one koji su mu se našli na putu. Većina gostiju nosila je mornarske kape i govorila nekim čudnim jezikom, nedvojbeno flamenskim. Pomislio sam da su oni tu zbog teretnih brodova, usidrenih dolje kod Keja Austerlitz, a vjerojatno dolaze iz Belgije.
- Evo!... Pogledajte!...
- Sjeo je i pružio mi stari modni časopis na čijoj je naslovnoj stranici bila djevojka kestenjaste kose, svijetlih očiju i s nečim azijskim u crtama lica. Odmah sam je prepoznao: Denise. Bila je odjevena u crni bolero i držala je orhideju.
- To je Denise, kćerka obitelji Coudreuse... Vidite... Lijepa mala... Bila je manekenka... Poznavao sam je od malena...
- Časopis je bio oštećen i umrljan od pića.
- Vidim je uvijek onakvom kakva je bila kad je dolazila po cigarete.
- Nije li ona bila... krojačica?
- Ne. Ne vjerujem.
- I ne znate što se s njom zbilo?
- Ne.
- Zna li adresu njezine majke u Anversu?
- Odmahnuo je glavom. Doimao se tužno.
- Sa svim tim je gotovo, prijatelju...
- Zašto?
- Možete li mi posuditi taj časopis? - upitao sam ga.
- Da, prijatelju, ali mi morate obećati da ćete ga vratiti.
- Obećajem.

- Stalo mi je do toga. To je nešto kao obiteljska uspomena.

- U koliko je sati obično dolazila po cigarete?

- Uvijek u četvrt do osam, prije polaska u školu.

- Koju školu?

- U Ulici Jenner. Katkad bismo je otpratili njezin otac i ja.

Pružio sam ruku prema časopisu, zgrabio ga i privukao ga sebi uzdrhtala srca. Mogao bi se predomisli i ne dati mi ga.

- Hvala. Sutra ću vam ga vratiti.

- Je li to posve sigurno?

Gledao me sumnjičavo.

- Zašto vas to sve toliko zanima? Jeste li im vi rod?

- Da.

Nisam mogao otrgnuti pogled s tog časopisa. Denise se doimala mlađom nego na fotografijama koje sam imao. Nosila je naušnice. Listovi paprati nadvisivali su orhideju u njezinoj ruci i djelomično joj prekrivali vrat. U pozadini se nazirao drveni anđeo. I u dnu fotografije, u lijevom kutu, isticala su se sitna crvena slova na crnom bojeru: „Foto Jean-Michel Mansoure”.

- Želite li nešto popiti? - upitao me.

- Ne, hvala.

- U tom slučaju častim vas tom kavom.

- To je vrlo ljubezno od vas.

Ustao sam i uzeo časopis. Pošao je ispred mene, olakšavajući mi prolaz između gostiju koji su bili sve brojniji. Rekao im je nešto na flamanskom. Trebalo nam je dosta vremena da stignemo do staklenih vrata. Otvorio ih je i potom obrisao nos.

- Nećete zaboraviti da mi ga vratite? - upitao me je pokazavši časopis.

Zatvorio je vrata za sobom i ispratio me do ruba pločnika.

- Vidite... Stanovali su gore... na drugom katu...

Prozori su bili osvjetljeni. U dnu jedne prostorije zapazio sam ormar od tamna drveta.

- Sada su tu drugi stanari...

- U kojoj ste sobi obično večerali s njima?

- U onoj... lijevoj...

Pokazao mi je prozor.

- Koja je soba pripadala Denise?

- Njezina je soba bila s druge strane... prema dvorištu...
- Stajao je zamišljen pokraj mene. Pružio sam mu ruku.
- Do viđenja. Vratit ću vam časopis.
- Do viđenja.

Vratio se u kavanu. Njegovo debelo crveno lice bilo je prislonjeno na staklo. Gledao je za mnom. Dim lula i cigareta omatao je goste oko točionika u žućkastu maglu, a i njegova je velika crvena glava postajala sve nejasnija zbog daha kojim je zamagljivao staklo.

Bila je večer. U to se doba Denise vraćala iz škole, kad bi ostajala na večernjim satovima. Kojim li je putom dolazila? S lijeve ili s desne strane? Zaboravio sam to upitati gazdu. U ono je vrijeme bio manji promet, a grane platana tvorile su luk iznad Keja Austerlitz. Vjerojatno je i sam kolodvor, nešto dalje, sličio tada stanici nekog jugozapadnoga gradića. Tamo još dalje Jardin des Plantes i sjenovitost i otežala tišina Halle aux Vins pridonosili su miru te četvrti.

Ušao sam u zgradu i upalio svjetlo. Hodnik je bio popločen crnim i sivim četvorinama. Žičani otirač. Na žutom zidu visile su listovne škrinjice. I tu se osjećao miris masti.

Kad bih zatvorio oči, pomislio sam, kad bih se usredotočio na to, pritisnuvši prstima čelo, možda bih uspio začuti u daljini odjek njezinih cipela na stubištu.

XVIII

Ipak mislim da smo se Denise i ja prvi put susreli u nekom hotelskom baru. Bio sam u društvu s tim muškarcem što se vidi na slici, s tim Freddie Howardom de Luzom, svojim prijateljem iz djetinjstva i s Gay Orlovom. Stanovali su već stanovito vrijeme u tom hotelu nakon povratka iz Amerike. Gay Orlova mi je rekla da čeka neku prijateljicu koju je nedavno upoznala.

Kad je pošla prema nama osupnulo me njezino lice. Lice Azijatkinje, premda je imala gotovo svijetlu kosu. Oči su joj bile vrlo svijetle i kose. Imala je visoke jabučice. Nosila je čudan šeširić koji je podsjećao na tirolski, a kosa joj je bila dosta kratka.

Freddie i Gay Orlova zamolili su nas da ih časkom pričekamo i otišli su u svoju sobu. Tako smo ostali sami, licem u lice. Ona se smiješila.

Nismo prozborili ni riječi. Imala je bezbojne oči u kojima se povremeno prelijevalo neko zelenilo.

XIX

Mansoure. Jean-Michel. Ulica Gabrielle 1, Pariz XVIII. Tel. CLI 72-01.

XX

- Oprostite! - rekao mi je kad sam oko šest sati uvečer sjeo za njegov stol u kavani na Trgu Blanche, kako mi je on to telefonski predložio. - Oprostite, uvijek ugovaram svoje sastanke vani... Osobito pri prvom susretu... Sada možemo poći k meni...

Lako sam ga prepoznao, jer mi je bio rekao da će imati odijelo od tamnozeleno baršuna i da mu je kosa posve sijeda i kratko podšišana. Ta strogo podšišana kosa bila je u suprotnosti s njegovim dugim trepavicama koje su neprestano treptale, s njegovim bademastim očima i s usnama kao u žena: gornja usna bila mu je povijena, a donja ispupčena i nekako zapovjednička.

Kad je ustao, opazio sam da je srednjeg rasta. Obukao je kišni ogrtač. Izišli smo iz kavane.

Kad smo stigli do Bulevara Clichy, pokazao mi je zgradu pokraj Moulin Rougea i rekao:

- Nekoć bih vam zakazao sastanak kod „Graffa”... Tamo dolje... Ali to više ne postoji...

Prošli smo bulevar i zašli u Ulicu Coustou. Ubrzao je korak, pogledavajući krdomice prema zelenkastoplavim barovima s lijeve strane pločnika, a kad smo stigli u blizinu velike garaže, gotovo je počeo trčati. Zaustavio se tek na uglu Ulice Lepic.

- Oprostite - rekao mi je zadihano - ta mi ulica pobuđuje čudne uspomene... Oprostite mi!...

Bio je zaista uplašen. Mislim da je čak i drhtao.

- Sad će biti bolje... Ovdje će već sve biti u redu...

Smiješio se gledajući pred sobom uspon Ulice Lepic s njezinim dobro osvjetljenim trgovinama živeža i s piljarskim klupama.

Zašli smo u Ulicu Abbesses. Išao je mirnim i opuštenim korakom. Htio sam ga upitati kakve mu se to čudne uspomene javljaju u Ulici Coustou, ali se nisam usudio biti pretjerano znatiželjan, ni poticati u njemu tu začudnu razdražljivost. I odjednom, dok smo prilazili Trgu Abbesses, ponovno je ubrzao korak. Hodao sam mu zdesna. U trenutku kad smo prelazili Ulicu Germain-Pilon, opazio sam kako užasnuto pogledava prema toj uskoj ulici s tamnim i niskim kućama, što se dosta strmo spušta sve do bulevara. Čvrsto mi je stisnuo nadlakticu. Ščepao me kao da se želi oteti moći te ulice. Povukao sam ga prema drugom pločniku.

- Hvala vam... Znate... to je vrlo čudno...

Časkom je oklijevao u tom začetku povjeravanja.

- Hvata me... hvata me vrtoglavica svaki put kad prelazim Ulicu Germain-Pilon... Spopada me... spopada me želja da njome produžim... To je jače od mene...

- Zašto onda ne produžite?

- Zato... zato što je ta Ulica Germain-Pilon... Nekada je tu bilo... Bilo je jedno mjesto...

Ušutio je.

- Oh... - započeo je uz neodređen smiješak. - To je glupo od mene... Montmartre se toliko izmijenio... Bila bi to duga priča... Jeste li poznavali nekadašnji Montmartre?...

Što li je to krio?

Stanovao je u Ulici Gabrielle, u zgradi što je doticala vrtove Sacré-Coeura. Popeli smo se stubištem za poslugu. Trebalo mu je dosta vremena da otvori vrata: bile su tri ključanice koje je otvarao različitim ključevima tako polagano i pomno kao što se to čini kada se kombiniraju brojevi pri otvaranju blagajne.

Bio je to malen stan. Sastojao se od dnevne i spavaće sobe, koje su prvotno bile tek jedna jedina prostorija. Dnevnu i spavaću sobu dijelili su zastori od ružičaste svile, povezani vrpčama od srebrnaste žice. Dnevna soba bila je presvučena nebeski modrom svilom, a jedini prozor prekrivali su zastori iste boje. Na crno ulaštenim okruglim stolićima bili su poslagani predmeti od slonovače i od bubrežinca. Bili su tu još niski široki naslonjači od blijedozelena sukna i divan prekriven cvjetastom tkaninom još svjetlije zelene boje.

Sve je to zajedno ostavljalo dojam kutije za bombone. Svjetlost je dolazila iz pozlaćenih zidnih svijećnjaka.

- Sjedite! - rekao mi je.

Smjestio sam se na cvjetasti divan. Sjeo je pokraj mene.

- Hajde!... Pokažite mi to!...

Izvukao sam iz džepa modni časopis i pokazao mu naslovnu stranicu na kojoj je bila Denise. Uzeo mi je iz ruke časopis i nataknuo naočale s debelim okvirom od kornjačevine.

- Da... da... Foto Jean-Michel Mansoure... To sam svakako ja... Nema nikakve sumnje...

- Sjećate li se te djevojke?

- Nimalo. Rijetko sam radio za taj časopis... Bio je to malo poznat modni list... Najviše sam radio za „Vogue”, znate...

Želio je naglasiti razliku.

- Ne biste li mi mogli reći nešto detaljnije o toj snimci?

Promatrao me je kao da ga to pitanje zabavlja. Pod svjetlošću zidnih svijećnjaka zapazio sam da mu je koža lica bila išarana sitnim borama i pjegama.

- Ali dragi moj, ja ću vam na to odmah odgovoriti...

Ustao je sa časopisom u ruci i jednim okretom ključa otvorio vrata koja do tada nisam zapazio, jer su poput zidova bila prekrivena nebeski plavom svilom. Vodila su u neko skrovište. Čuo sam ga kako otvara brojne metalne pretince. Za nekoliko časaka vratio se iz tog skloništa i brižno zakračunao vrata.

- Evo! Našao sam bilješku s negativima. Od samog početka spremam sve... Sve je poredano po godinama i po abecednom redu...

Sjeo je kraj mene i pregledavao taj listić.

- Denise... Coudreuse... Je li tako?

- Da.

- Nikada više nije surađivala sa mnom... Sada se sjećam te djevojke... Mnogo je snimala s Hoynigen-Hunneom...

- Tko je to?

- Hoynigen-Hunne, njemački fotograf... Pa naravno... Tako je... Često je surađivala s Hoynigen-Hunneom...

Svaki put kad bi Mansoure izgovorio to ime čudne i plačljive zvučnosti, osjetio bih kao da je Denise u mene uprla pogled svojih

svijetlih očiju.

- Imam i njezinu adresu iz tog vremena, ako vas to zanima...
- Zanima me - odgovorio sam slabašnim glasom.
- Ulica Rome 97, Pariz XVII, Ulica Rome...

Naglo je podigao pogled prema meni. Lice mu je bilo užasno blijedo, a oči razrogačene.

- Ulica Rome 97...
- Što vam je? - upitao sam ga.
- Sada se jasno sjećam te djevojke... Imao sam prijatelja koji je stanovao u istoj zgradi...

Pogledao me sumnjičavo. Bio je uzbuđen kao kad je prelazio Ulicu Coustou i Ulicu Germain-Pilon.

- Čudne li podudarnosti!... Vrlo dobro se toga sjećam... Došao sam k njoj u Ulicu Rome da bih je snimio i iskoristio sam to da usput pozdravim prijatelja... Stanovao je na katu iznad nje...

- Bili ste kod nje?

- Da, ali smo fotografije snimili u stanu mog prijatelja... Pravio nam je društvo...

- Kojeg prijatelja?

Postajao je sve blijedi. Bojao se.

- To... to ću vam objasniti... Ali bih rado nešto popio... da se priberem...

Ustao je i otišao do malog pokretnog stola i gurnuo ga prema divanu. Na gornjoj plohi bile su poredane bočice s kristalnim čepovima i zlatnim pločicama, nanizanima u obliku ogrlice, kakve su nekoć nosili oko vrata glazbenici Wehrmachta, a na njima su bila zapisana imena tih likera.

- Imam samo slatka pića... Smeta li vam to?

- Ni najmanje.

- Popit ću „Marie Brizard”... A vi?

- I ja također.

Natočio nam je „Marie Brizard” u uske čaše i kad sam srknuo to piće ono se izmiješalo s atlasom, sa slonovačom i sa svom tom gadnom pozlatom oko mene. Postalo je bivstvo toga stana.

- Taj prijatelj koji je stanovao u Ulici Rome... je ubijen...

Izgovorio je tu posljednju riječ s prekidima, i sigurno je zbog mene poduzeo taj napor, jer se vjerojatno inače ne bi usudio upotrijebiti

tako određeni izraz.

- Bio je Grk iz Egipta... Pisao je pjesme, a napisao je i dvije knjige...

- Mislite li da ga je Denise Coudreuse poznavala?

- Oh... Vjerojatno ga je susretala na stubištu - odgovorio mi je razdraženo, jer ta pojedinost nije imala nikakva značenja za njega.

- A to... to se dogodilo u zgradi?

- Da.

- Je li Denise Coudreuse tada stanovala u toj zgradi?

Uopće nije čuo moje pitanje.

- To se zbilo noću... Pozvao je nekoga u svoj stan... Pozivao je bilo koga k sebi...

- Jesu li pronašli ubojicu?

Slegnuo je ramenima.

- Tu vrst ubojica nikada ne otkriju... Bio sam siguran da će mu se to dogoditi... Da ste samo vidjeli lica nekih mladića koje je on običavao pozivati k sebi uvečer... I usred bijela dana čovjek bi ih se uplašio...

Nasmiješio se čudnim smiješkom, uzbuđen i zastrašen istodobno.

- Kako se zvao vaš prijatelj?

- Alec Scouffi. Grk iz Aleksandrije.

Naglo se digao i razmaknuo zastore od nebeski plave svile, otkrivši prozor. Zatim je ponovno sjeo na divan pokraj mene.

- Oprostite... Katkad imam dojam da se netko krije iza zastora... Hoćete li još malo „Marie Brizarda?” Da, još kapljicu „Marie Brizarda”...

Prisiljavao se da mu glas zvuči veselo i hvatao me za nadlakticu kao da se htio uvjeriti da sam uistinu tu pokraj njega.

- Scouffi se nastanio u Francuskoj... Upoznao sam ga na Montmartreu... Napisao je vrlo lijepu knjigu s naslovom „Usidreni brod”...

- Gospodine - obratio sam mu se sigurnim glasom, jasno izgovarajući slogove kako bi se ovaj put udostojao čuti moje pitanje - ako vi tvrdite da je Denise Coudreuse stanovala na katu više, ona je morala čuti nešto neobično te noći... Trebalo ju je ispitati kao svjedoka...

- Možda.

Slegnuo je ramenima. Ne, to je sigurno, ta Denise Coudreuse koja je meni toliko značila da sam želio saznati i za najmanju njezinu

kretnju, njega uopće nije zanimala.

- Najstrašnije je to što ja poznajem ubojicu... Taj je mogao obmanuti, jer je imao lice kao u anđela... Pa ipak, imao je tvrd pogled... Sive oči...

Zadrhtao je. Reklo bi se da je taj čovjek tu, pred nama, i da ga probada svojim sivim očima.

- Prijava mala ništarija... Posljednji put sam ga vidio za vrijeme okupacije u jednom suterenskom svratištu u Ulici Cambon... Bio je s nekim Nijemcem...

Glas mu je podrhtavao pri tom sjećanju, i premda sam bio obuzet mislima o Denise Coudreuse, ipak su taj piskavi glas i ta vrst bijesne tugovanke u meni izazvali neki osjećaj koji bih teško mogao objasniti, premda mi se činio posve očevitim: u biti, on je bio ljubomoran na sudbu svog prijatelja, i mrzio je tog muškarca sivih očiju što ga nije ubio on sam.

- Još je živ... Još je tu, u Parizu... Saznao sam to od nekoga... Naravno, više nema taj anđeoski lik... Želite li čuti njegov glas?

Nisam imao vremena da mu odgovorim na to čudno pitanje: dohvatio je telefon sa crvenog kožnatog jastuka pokraj nas, i nazvao. Pružio mi je slušalicu.

- Sad ćete ga čuti... Obratite pažnju!... Prozvao se „Plavi vitez”...

Najprije sam čuo samo kratke i opetovane zvukove što je značilo da je linija zauzeta. Zatim sam između tih zvukova razabrao glasove muškaraca i žena koji su upućivali pozive: - Maurice i Josy bi željeli da ih nazove René... - Lucien čeka Jeannota u Ulici Convention... Gospođa du Barry traži suigrača... - Alcibiade je večeras osamljen...

Započinjali su razgovori, glasovi su tražili jedni druge unatoč zvucima koji su ih prigušivali u pravilnim razmacima.

Sva su ta bića bez lica pokušavala predati jedno drugome neki telefonski broj ili pak neku riječ kao znak raspoznavanja u očekivanju nekog susreta. Napokon sam začuo jedan glas udaljeniji od ostalih koji je ponavljao:

- „Plavi vitez” je večeras slobodan... „Plavi vitez” je večeras slobodan... Javite telefonski broj... javite telefonski broj...

- Čujete li ga? - upitao me Mansoure. - Čujete li ga?

Prilijepio je slušalicu na uho i približio mi svoje lice.

- Broj koji sam nazvao već dugo ne pripada nikome - objasnio mi je.
- Dosjetili su se da mogu suobraćati na taj način.

Ušutio je da bi bolje čuo „Plavog viteza”, a ja sam pomislio kako su to sve glasovi s one strane groba, glasovi nestalih osoba, glasovi lutalice što mogu suobraćati tek s pomoću telefona koji više nije namijenjen nikome.

- To je užasno... užasno... - ponavljao je pritišćući slušalicu na uho.
- Taj ubojica... čujete li?...

Naglo je spustio slušalicu. Bio je sav u znoju.

- Pokazat ću vam fotografiju svog prijatelja kojeg je ubila ta mala ništarija... Pokušat ću pronaći i njegov roman „Usidreni brod”... Morali biste ga pročitati...

Ustao je i ušao u spavaću sobu koju su od ove dijelili samo zastori od ružičaste svile. Premda su je oni djelomično skrivali, opazio sam niski krevet prekriven krznom guanaka.

Prišao sam prozoru i promatrao dolje tračnice uspinjače na Montmartreu, vrtove Sacré-Coeura i još tamo dalje cijeli Pariz s njegovim svjetlima, njegovim krovovima i njegovim sjenama. U tom labirintu ulica i bulevara sreli smo se jednog dana Denise Coudreuse i ja. Dva puta što su se sastala između svih onih putova što ih kroz Pariz slijede tisuće i tisuće ljudi kao bezbroj tisuća malenih kugli nekog orijaškog električkog biljara u kojem se one povremeno sudaraju. Od svega toga nije ostalo ništa, čak ni svjetlucavi trag poput onoga što ga stvara let krijesnice.

Mansoure se zadihan pojavio među ružičastim zastorima, noseći u ruci knjigu i nekoliko fotografija.

- Našao sam!... Našao sam!...

Bio je ozaren. Nedvojbeno se uplašio da je zametnuo svoje svetinje. Sjeo mi je nasuprot i pružio mi knjigu.

- Evo!... Premda mi mnogo znači, posudit ću vam je... obvezatno je morate pročitati... To je lijepa knjiga... Kakve li slutnje!... Alec je prevideo svoju smrt...

Lice mu se smrknulo.

- Dajem vam i nekoliko njegovih fotografija...

- Nećete ih zadržati?

- Ne, ne! Ne brinite se!... Imam desetke takvih... i sve negative...

Želio sam ga zamoliti da mi kopira nekoliko fotografija Denise Coudreuse, ah se nisam usudio.

- Raduje me da jednom momku poput vas poklonim Alecove fotografije...

- Hvala.

- Gledali ste kroz prozor? Prekrasan pogled, zar ne? Kad čovjek samo pomisli da je Alecov ubojica negdje tamo dolje...

Nadlanicom je preko stakla pomilovao čitav Pariz tamo dolje.

- Sada to već mora biti starac... užasan starac... naličen starac...

Grozničavim pokretom navukao je zastore od ružičasta atlasa.

- Radije neću o tome misliti.

- Moram ići - rekoh mu. - Još jednom hvala za fotografije.

- Napuštate me? Hoćete li još čašicu „Marie Brizarda“?

- Ne, hvala.

Ispratio me sve do stubišta za poslugu kroz hodnik koji je bio presvučen tamnoplavim baršunom, a osvjetljavali su ga zidni svijećnjaci sastavljeni od niski malenih kristala. Na zidu pokraj vrata zapazio sam fotografiju muškarca u okruglom okviru. Svjetlokosi muškarac lijepa odlučna lica i sanjalačkih očiju.

- Richard Wall... jedan prijatelj iz Amerike... I on je ubijen...

Stajao je preda mnom nepomičan i pogrbljen.

- Ima ih još mnogo - šaptao mi je... - još mnogo drugih... Kad bih ih pobrojao... sve te mrtvace...

Otvorio mi je vrata. Djelovao je tako napušteno da sam ga zagrlio.

- Ne mislite na to, prijatelju! - rekao sam mu.

- Hoćete li me opet posjetiti? Osjećam se tako osamljenim... Bojim se...

- Doći ću.

- I svakako pročitajte Alecovu knjigu...

Osmjelio sam se.

- Molim vas... Biste li mi napravili nekoliko fotografija... Denise Coudreuse?

- Naravno... Sve što želite... Nemojte izgubiti Alecove fotografije! I čuvajte se na ulici...

Zatvorio je vrata. Čuo sam kako zaključava zasune jedan za drugim. Časkom sam zastao na odmorištu. Zamišljao kam ga kako prolazi tamnoplavim hodnikom do sobe utonule u ružičastu i zelenu

svilu. Bio sam siguran da će ponovno dohvatiti telefon, nazvati, grozničavo prisloniti slušalicu na uho i neće mu dojaditi da uz drhtanje osluškuje daleke pozive „Plavog viteza”.

XXI

Krenuli smo vrlo rano tog jutra u Deniseinu automobilu s pomičnim krovom i mislim da smo prošli kroz Porte Saint-Cloud. Bilo je sunčano. Denise je imala na glavi velik slamnati šešir.

Stigli smo u neko selo u pokrajini Seine-et-Oise ili u pokrajini Seine-et-Marne. Vozili smo se nekim putom što se lagano spuštao, okružen drvoredom. Denise je zaustavila auto ispred neke bijele ograde što je vodila u neki vrt. Gurnula je vratašca i ušla dok sam je ja čekao na pločniku.

Usred vrta bila je jedna žalosna vrba, a u samom dnu neki bungalow. Vidio sam da Denise ulazi u taj bungalow.

Vratila se sa svjetlokosom djevojčicom od desetak godina, odjevenom u sivu suknju. Sjeli smo sve troje u auto, djevojčica straga, a ja pokraj Denise koja je vozila. Ne sjećam se više gdje smo doručkovali.

Toga poslijepodneva šetali smo vrtovima Versaillesa, vozili se u čamcu, zajedno s djevojčicom. Zasljepljivali su me odsjaji sunca na površini vode. Denise mi je posudila svoje tamne naočale.

Kasnije smo sjedili za jednim stolom sa suncobranom i djevojčica je jela zeleni i ružičasti sladoled. Mnogi su oko nas bili odjeveni u ljetnu odjeću. Čula se glazba. U sumrak smo se vraćali s djevojčicom. Vozeći se gradom, prošli smo pokraj nekog zabavišta i tu se zaustavili.

Ponovno vidim veliku pustu aveniju u sumraku i Denise s djevojčicom u sivkastoplavom zabavišnom autu koji za sobom ostavlja trag pun iskrica. Smijale su se, a djevojčica mi je mahnula rukom. Tko je bila ona?

XXII

Te sam večeri, sjedeći u Agenciji, pomno promatrao fotografije što mi ih je dao Mansoure.

Na divanu sjedi krupan muškarac. Odjeven je u svileni cvjetasti kućni ogrtač. Palcem i kažiprstom desne ruke drži cigarnik. Lijevom rukom pridržava knjigu što mu leži na koljenima. Čelav je, ima guste obrve i spuštene kapke. Čita. Kratak i mesnat nos, gorak nabor oko usta, lice debelo i istočnjačko, lice engleskog bull-terriera. Na zidu iznad njega je drveni anđeo što sam ga već zapazio iza Denise Coudreuse na naslovnoj stranici časopisa.

Na drugoj fotografiji stoji, odjeven u bijelo odijelo, s tijesnim kaputom, u prugastoj košulji i s tamnom kravatom. U lijevoj ruci drži jabučicu štapa. Blago povijena desna ruka s poluotvorenom šakom dopunjuje to usiljeno držanje. Stoji vrlo kruto, gotovo na vršcima svojih dvobojnih cipela. Malo pomalo on se odvaja od slike, oživljuje i već ga vidim kako hramajući korača ispod drveća na šetalištu.

XXIII

Predmet: SCOUFFI, Alexandre.

Mjesto i datum rođenja: Aleksandrija (Egipat), 28. travnja 1885.

Državljanstvo: grčko.

Alexandre Scouffi došao je prvi put u Francusku 1920. godine. Stanovao je na ovim mjestima:

Ulica Naples 26, Pariz VIII

Ulica Berne 11, Pariz VIII, namješteni stan

Hotel „Chicago”, Ulica Rome 99, Pariz XVI

Ulica Rome 97, Pariz XVII, V kat.

Scouffi je bio pisac. Objavio je brojne priloge u različitim časopisima, pjesme svakakve vrsti i dva romana: *Hotel Kod zlaćane nesreće* i *Usidreni brod*.

Učio je i pjevanje i, premda po zanimanju nije bio pjevač, nastupio je u dvorani „Pleyel” i u kazalištu „La Monnaie” u Bruxellesu. U Parizu je privukao pažnju policije. Dapače, razmatrano je pitanje njegovog izгона kao nepoćudne osobe.

U studenom 1924. godine, dok je stanovao u Ulici Naples 26, ispitivala ga je policija zato što je pokušao zvesti jednog maloljetnika.

Od studenoga 1930. do rujna 1931. živio je u hotelu „Chicago”, u Ulici Rome 99, zajedno s mladim Pierreom D., dvadesetgodišnjakom, vojnikom 8. inženjerske jedinice u Versaillesu. Čini se da je Scouffi posjećivao posebnu vrst lokala na Montmartreu. Scouffi je imao veliki prihod s imanja što ga je naslijedio od svog oca u Egiptu.

Ubijen je u svom stanu u Ulici Rome 97. Ubojica nikada nije otkriven.

Predmet: DE Wrédé, Oleg.

Tel. AUteuil 54-73

Sve do sada nije bilo moguće utvrditi tko je osoba s tim imenom.

Moguće je da je to izmišljeno ili pak lažno ime. Možda je strani državljanin koji je tek kratko vrijeme boravio u Francuskoj.

Telefonski broj AUteuil 54-73 ne pripada nikome od 1952.

Deset godina, i to od 1942. do 1952. pripadao je Auto-mehaničkoj radionici „REPATICA”

Ulica Fouchould 5, Pariz XVI

Ta je radionica zatvorena 1952. i pretvorena u najamnu zgradu.

Na toj otipkanoj stranici dodano je i ovih nekoliko riječi:

To su, dragi prijatelju, sve obavijesti koje sam mogao prikupiti. Ako trebate još neke podatke, samo mi pišite. Pozdravite Huttea.

Vaš Jean-Pierre Bernardy

XXIV

Zašto baš Scouffi, taj debeli muškarac s licem buldoga, lebdi u mom zamagljenom sjećanju istaknutije od drugih? Možda je to zbog bijelog odijela. To je jasna mrlja, doživljaj sličan onome kad upalite radio i kad unutar zujanja i svih nametljivih zvukova bljesne glazba nekog orkestra ili pak jasni zvuk nekoga glasa...

Prisjećam se jasne mrlje što ju je to odijelo stvaralo na stubištu i pravilnih, muklih udaraca štapa po stubama. Zastajao bi na svakom odmorištu. Susreo sam ga više puta dok sam se uspinjao k Denise. Jasno vidim bakreno priručje, žućkasti zid i tamna, drvena dvokrilna vrata stanova. Ponovno vidim svjetiljku na stubištu i tu glavu, taj nježni i žalosni pogled buldoga što izranja iz sjene... Mislim, dapače, da me je pozdravljao pri susretu.

Kavana na uglu Ulice Rome i Bulevara Batignolles. Ljeto je, terasa se pružila na pločnik, sjedam za jedan stol. Večer je. Čekam Denise. Posljednje sunčeve zrake zadržavaju se na pročelju i prozorima garaže, tamo dolje, na drugoj strani Ulice Rome, na rubu tračnica...

U taj čas opažam ga dok prolazi bulevarom.

Odjeven je u bijelo odijelo, a štap s jabučicom mu je u desnoj ruci. Lagano šepa. Odlazi u smjeru Trga Clichy. Ne ispuštam iz vida tu bijelu i ukočenu priliku. Ona se smanjuje, smanjuje i napokon se gubi. Tada ispijam gutljaj metvovače i pitam se što bi on to mogao tražiti tamo dolje? I prema kakvom susretu korača?

Denise je često kasnila. Radila je - sada se svega sjećam zahvaljujući toj bijeloj prilici što se udaljava niz bulevar - radila je kod jednog krojača u Ulici La Boétie, nekog svjetlokosog i mršavog tipa, o kome se kasnije dosta pričalo, a u to je vrijeme bio na početku. Sjećam se i njegova imena - Jacques. Kad bih bio strpljiv sigurno bih

našao i njegovo prezime u starim imenicima u Hutteovu uredu. Ulica La Boétie...

Već je pala noć kada mi se ona pridružila na terasi te kavane, ali me to uopće nije smetalo. Mogao bih još dugo tako ostati uz svoju čašicu metvovače. Radije sam je čekao na toj terasi nego u njezinu malom stanu, tu posve blizu. Devet je sati. Kao obično prolazio je bulevarom. Reklo bi se da mu je odijelo fosforescentno. Jedne večeri, tamo pod drvećem, Denise i on izmijenili su nekoliko riječi. To odijelo blještave bjeline, to mrko lice buldoga, to blistavo zelenilo drveća - sve je to imalo u sebi nešto ljetno i nestvarno.

Nas dvoje krenuli smo smjerom suprotnim od njegova, prema Bulevaru Courcelles. Pariz kojim smo mi tada koračali imao je isto tako nešto ljetno i nestvarno kao i to Scouffievo svjetlucavo odijelo. Lebdjeli smo u noći natopljenoj mirisima kaline, dok smo prolazili pokraj ograde perivoja Monceau. Bilo je vrlo malo automobila. Crvena i zelena svjetla polagano su se palila ni za što i njihovo izmjenjivanje boja bilo je ravnomjerno i nježno poput njihanja palmina lišća.

Gotovo na rubu Avenije Hoche, lijevo, prije Trga Etoile, nalazio se hotel. Njegovi veliki prozori na prvom katu bili su uvijek osvjetljeni, a pripadao je Sir Basilu Zaharovu. Kasnije - a možda i u to vrijeme - često sam odlazio u prvi kat tog hotela: tu su bili uredi i mnoštvo ljudi u tim uredima. Dok je jedna skupina razgovarala, druga je grozničavo telefonirala. Neprestana vreva. I svi ti ljudi nisu ni skidali ogrtače. Zbog čega pojedina zbivanja iz prošlosti izbijaju upravo fotografskom jasnoćom?

Obično smo večerali u baskijskom restoranu blizu Avenije Victor Hugo. Jučer uvečer pokušavao sam ga pronaći, ali u tome nisam uspio. Pa ipak, obišao sam cijelu četvrt. To je bilo na uglu dviju vrlo mirnih ulica; terasu je štitilo zelenilo i velika nadstrešnica od crvena i zelena platna. Čujem mrmor razgovora, zveckanje čaša; bar od mahagonija, a iznad njega freska na kojoj je prikazan krajolik Côte d'Argent. Sjećam se i nekih lica. Tu je visok i mršav tip svijetle kose kod kojega je radila Denise u Ulici La Boétie, a prišao nam je da časkom sjedne za naš stol. Zatim jedan smeđi s brkovima, jedna crvenokosa žena, pa jedna kovrčava plavuša koja se neprestano smijala. Na žalost, ne uspijevam prizvati i imena svih tih lica...

Ćelava glava konobara koji priređuje koktel kojega tajnu jedini on zna. Bilo bi dostatno sjetiti se imena tog koktela - a to je bilo i ime restorana - da se vrate i ostale uspomene, samo na koji način? Kad sam jučer uvečer prošao tim ulicama, znao sam da su iste kao i prije, pa ipak ih nisam prepoznao. Nisu se izmijenile ni kuće, ni širina pločnika, ali je u ono vrijeme osvjetljenje bilo drugačije, a i nešto posve različito lebdjelo je u zraku...

Vraćali smo se istim putem. Često smo odlazili u kino, u jednu kinodvoranu u toj četvrti. Pronašao sam je: Royal-Villiers na Trgu Lévis. Klupe, Morrisov stup i drveće na tom trgu pomogli su mi pri prepoznavanju tog mjesta mnogo više nego pročelje kinodvorane.

Kad bih se sjetio filmova koje smo gledali, mogao bih s potpunom točnošću odrediti i vrijeme, ali su, na žalost, u mome sjećanju ostale tek blijede slike: sanjke što klize po snijegu. Brodska kabina u koju ulazi muškarac u večernjem odijelu, sjene što plešu iza staklenih vrata...

Zatim bismo stizali u Ulicu Rome. Jučer navečer išao sam duž te ulice sve do broja 97 i mislim da me kao i nekoć obuzeo onaj isti osjećaj tjeskobe kad sam ugledao rešetke, tračnice i, tome nasuprot, oglas DUBONNET što pokriva cijeli zid jedne zgrade. Vjerojatno su i boje svih tih kuća od tada potamnjele.

Na broju 99 hotel „Chicago” ne zove se više „Chicago”, niti mi je tko od namještenika u predvorju hotela mogao reći kada mu je izmijenjeno ime. Uostalom, to više i nije važno.

Broj 97 je prostrana zgrada. Ako je Scouffi stanovao na petom katu, Denise je morala biti na četvrtom. Na desnoj ili na lijevoj strani zgrade? Pročelje ima dvanaestak prozora na svakom katu i vjerojatno su to prozori dva ili tri stana. Dugo sam promatrao to pročelje u nadi da ću možda prepoznati balkon, oblik prozora ili njihove kapke. Ali, ne ničega nema u mom sjećanju.

Ni stubište. Nije to ono blistavo bakreno priručje iz mog sjećanja. Ni ulazna vrata stanova nisu od tamna drveta. A posebice svjetiljka na stubištu ne stvara onu izmaglicu iz koje je izranjalo tajanstveno buldoško lice Scouffia. Nema svrhe potražiti pazikuću. Ne bi imala povjerenja; uostalom, i pazikuće se mijenjaju poput svega ostaloga.

Je li Denise još tu stanovala kad je bio ubijen Scouffi? Tako strašan događaj sigurno bi ostavio kakav trag, ako smo tada živjeli na katu

niže. Nema nikakva traga u mom sjećanju. Denise vjerojatno nije dugo ostala na broju 97, u Ulici Rome, možda tek nekoliko mjeseci. Jesam li stanovao kod nje? Ili sam pak imao svoj stan na nekom drugom kraju Pariza?

Sjećam se da smo se jedne noći vrlo kasno vratili kući. Scouffi je sjedio na stubištu. Šakama je obuhvatio jabučicu štapa i bradu oslonio na ruke. Crte lica bile su mu opuštene, a u njegovim očima buldoga odražavala se tuga. Zastali smo pred njim. Nije nas vidio. Htjeli smo porazgovarati s njim, pomoći mu da se uspne do svoga stana, ali je on bio nepomičan poput voštane lutke. Ugasilo se svjetlo na stubištu i ostala je samo bijela, fosforescentna mrlja njegova odijela.

Vjerojatno se sve to zbivalo na samom početku, kratko vrijeme nakon što smo se Denise i ja upoznali.

XXV

Ugasio sam svjetlo, ali nisam izišao iz Hutteova ureda, već sam tako ostao nekoliko časaka u tami. Zatim sam ponovno upalio i ponovno ugasio. Upalio sam i treći put. I ugasio. To me na nešto podsjećalo: ugledao sam sebe kako gasim svjetlo u nekoj prostoriji nalik ovoj, u nekom drugom vremenu koje ne bih mogao odrediti. Tu sam kretanju ponavljao svaku večer u isto vrijeme.

Pod svjetiljkom u Aveniji Niel ljeskala se drvena ploča stola i Hutteov naslonjač. U ono sam vrijeme isto tako ostajao nekoliko časaka nepomičan, nakon gašenja svjetla, kao da sam osjećao tjeskobu pri pomisli na izlazak. Tamo se nalazio zastakljeni ormar za knjige u dnu sobe, kamin od siva mramora i iznad njega zrcalo, stol s brojnim pretincima i pokraj prozora divan, na kome sam se često znao ispružiti i čitati. Prozor je gledao na neku tihu ulicu okruženu drvećem.

Bio je to maleni hotel koji je služio kao sjedište nekom poslanstvu Južne Amerike. Ne sjećam se više u kome sam se svojstvu nalazio u tom poslanstvu. Neki muškarac i neka žena koje sam rijetko viđao, radili su u drugim sobama do mene i čuo sam tipkanje njihovih pisaćih strojeva.

Primao sam malen broj osoba koje su dolazile tražiti da im se izda viza. Iznenada sam se sjetio toga dok sam prebirao po kutiji za kekse što mi je dao vrtlar iz Valbreusea i dok sam razgledavao putnicu Dominikanske Republike i one fotografije za osobne karte. U tom sam uredu radio po uputama nekoga koga sam zamjenjivao. Ali tko je to bio? Konzul? Otppravnik poslova? Sjećam se da sam mu telefonirao da bih od njega dobio naputke.

A ponajprije, gdje se nalazilo to poslanstvo? Danima sam prolazio kroz XVI okrug, jer je ta tiha ulica, okružena drvećem što sam je vidio u svom sjećanju, sličila ulicama te četvrti. Bio sam poput nekog rašljara što napeto vrebalo i najmanji pomak svojih rašlji. Postavio bih se u zasjedu na početku svake ulice i tako očekivao da će drveće ili kuće pružiti neki znak mome srcu. Povjerovao sam da sam to osjetio na raskrižju Ulice Molitor i Ulice Mirabeau, i odjednom sam bio siguran da sam svake večeri, nakon izlaska iz poslanstva, prolazio tim krajem.

Bila je noć. Dok sam išao hodnikom prema izlazu začuo sam kuckanje pisaćeg stroja i provirio kroz odškrinuta vrata. Muškarac je već bio otišao i ona je sama sjedila za svojim pisaćim strojem. Pozdravio sam je. Prestala je pisati i okrenula se. Bila je to lijepa tamnokosa žena. Sjećam se njezina južnjačkog lica. Rekla mi je nešto na španjolskom, nasmiješila mi se i nastavila raditi. Časkom sam se zaustavio u predvorju i napokon se odlučio da iziđem.

I siguran sam da idem niz Ulicu Mirabeau, koja je tako ravna, tako tamna i tako pusta, te ubrzavam korake u strahu da sam odveć upadljiv zato što sam jedini pješak. Na trgu, dolje niže, kod raskrižja Avenije Versailles, jedna je kavana još osvjetljena.

Događalo mi se da krenem suprotnim smjerom i da zađem u mirne ulice Auteila. Tamo sam se osjećao sigurnim. Napokon bih izbio na Cestu La Murette. Sjećam se visokih zgrada Bulevara Émile-Augier, i ulice u koju sam skretao na desno. U prizemlju je uvijek bio osvjetljen jedan prozor s neprozirnim staklom, sličan onima kakve nalazimo na zubarskim radnim sobama. Denise me je očekivala u jednom ruskom restoranu, malo dalje.

Često spominjem barove ili restorane, a ako nema njih, onda povremeno govorim o ulici ili pak nekom osvjetljenom znaku, kako bih si pomogao u prisjećanju.

Restoran se širio prema vrtu okruženom zidovima. Kroz otvorena vrata vidi se dvorana obložena crvenim baršunom. Bio je još dan kad smo sjeli za jedan stol u vrtu. Bio je tu i neki svirač citre. Zvuk toga glazbala, svjetlost sutona u vrtu i mirisi lišća što su nedvojbeno stizali iz obližnje Bulonjske šume, sve je to pridonosilo tajanstvenosti i sjeti toga doba. Pokušavao sam pronaći ruski restoran. Uzalud. Ne, nije se to izmijenila Ulica Mirabeau.

Kad bih se uvečer nešto duže zadržao u poslanstvu, polazio bih Avenijom Versailles. Mogao sam sjesti u metro, ali mi je bilo draže prošetati na svježem zraku. Kej Passy. Most Bir-Hakeim. Zatim Avenija New York kojom sam neku večer prošao zajedno s Waldom Bluntom. Sada mi je jasno zašto sam osjetio onaj ubod u srcu. Išao sam svojim nekadašnjim tragovima a da toga nisam bio svjestan. Koliko li sam puta prošao Avenijom New York... Trg Alma i prvo odmorište. Zatim drveće i svježina Ulice Cours-la-Reine. Nakon prijelaza preko Trga Concorde bio bih gotovo na cilju. Ulica Royale. Vraćam se, na desnoj strani je Ulica Saint-Honoré. Na lijevoj Ulica Cambon.

Nema nikakva svjetla u Ulici Cambon osim nekog ljubičastog odsjaja koji vjerojatno dolazi iz nekog izloga. Moji koraci odjekuju pločnikom. Sâm sam. Ponovno me obuzima strah, onaj isti strah što ga osjećam svaki put kad silazim Ulicom Mirabeau, strah da će me uočiti, da će me zaustaviti i da će zatražiti moje isprave. Bilo bi šteta, na svega desetak metara od cilja. Samo ne trčati! Samo hodati ravnomjernim korakom do cilja!

Hotel „Castille”. Ušao sam. U predvorju nema nikoga. Ulazim u malu dvoranu da bih došao do daha i obrisao znoj sa čela. Noćas sam izbjegao opasnosti. Ona me čeka gore. Ona me jedina čeka, ona je jedina koju bi uznemirio moj nestanak u tom gradu.

Soba blijedozelenih zidova. Crveni zastori su navučeni. Svjetlost dolazi od jedne svjetiljke uz uzglavlje s lijeve strane ležaja. Osjećam njezin miris, neki razuzdan miris, i vidim još samo sunčane pjege na njezinoj koži i madež na desnoj strani stražnjice.

XXVI

Vraćao se sa sinom s plaže oko sedam sati uvečer. Taj je dio dana najviše volio. Dijete je držao za ruku ili bi ga pustio da trči ispred njega.

Na pustoj aveniji zadržale su se tek posljednje zrake sunca. Išli su duž trgovina pod lukovima i dijete bi svaki put zastalo ispred slastičarnice „A la Reine Astrid”. On je razgledavao izloge knjižare.

Večeras je jedna knjiga u izlogu privukla njegovu pažnju. Naslov je bio ispisan zagasito crvenim slovima: „Castille”. Dok je i dalje hodao ispod lukova, stišćući ruku svoga sina koji se zabavljao preskakivanjem sunčevih šara po pločniku, ta ga je riječ „Castille” podsjetila na jedan hotel u Parizu, u blizini predgrađa Saint-Honoré.

Jednog je dana neki čovjek zakazao sastanak s njim u hotelu „Castille”. Već ga je prije sreo u uredima Avenije Hoche, među onim čudnim osobama što su tihim glasom razgovarale o poslovima, i taj mu je čovjek ponudio na prodaju jednu kopču i dvije dijamantne narukvice, jer je želio napustiti Francusku. Predao mu je nakit u kožnatom kovčežiću. Dogovorili su se da se sutra uvečer nađu u hotelu „Castille”, gdje je taj muškarac stanovao.

Opet je jasno vidio predvorje hotela, maleni bar i vrt s ogradom od iskrižanih drvenih letvica zelene boje. Vrtar ga je najprije telefonski najavio, a zatim mu rekao broj sobe.

Muškarac je bio ispružen na ležaju, s cigaretom u ustima. Nije uvlačio dim, već ga je razdraženo otpuhivao u zgusnutim oblacima. Bio je to visok tamnokosi muškarac koji se prošle večeri u Aveniji Hoche predstavio kao „nekadašnji trgovinski ataše poslanstva jedne južnoameričke države”. Rekao mu je samo svoje ime: Pedro.

Taj je „Pedro” sjedio na rubu ležaja i stidljivo mu se smiješio. Ne bi znao reći zašto mu se svidio taj „Pedro”, iako ga nije poznao. Doimao se kao da je pritjeran u tu hotelsku sobu. Odmah mu je pružio omotnicu s novcem. Sinoć je uspio preprodati nakit i dobiti veliku svotu.

- Evo - rekao je - postigao sam polovicu vrijednosti.

„Pedro” mu je zahvalio i spremio omotnicu u pretinac noćnog ormarića.

Tog je trenutka zapazio napola otvoren ormar nasuprot ležaju. U njemu su visile haljine i krzneni kaputi. Znači da je taj „Pedro” ovdje živio s nekom ženom. Ponovno je pomislio kako položaj tog „Pedra” i te žene mora biti dosta nesiguran.

„Pedro” je ostao opružen na ležaju. Zapalio je novu cigaretu. Vjerojatno je osjetio povjerenje prema svom posjetiocu kad mu je rekao:

- Sve se manje usuđujem izići na ulicu...

Dapače, rekao je i ovo:

- Ima dana kada se toliko plašim, da ostajem u krevetu...

I nakon toliko vremena on još čuje te dvije rečenice, što ih je muklim glasom izgovorio „Pedro”. Tada nije znao što bi mu odgovorio. Izvukao se nekom općenitom opaskom, izgovorivši nešto poput „živimo u nezgodnom vremenu”.

Tada mu je Pedro iznenada rekao:

- Mislim da sam pronašao mogućnost da napustim Francusku... Sve je moguće ako čovjek ima novaca...

Sjetio se kako su se sićušne pahuljice - slične kapima kiše - kovitlale oko prozorskog stakla. Taj snijeg što je padao, ta noć i ta stiješnjenost sobe izazivali su u njemu osjećaj gušenja. Je li još uopće bilo moguće nekamo otputovati, pa čak ako čovjek i ima novaca?

- Da - mrmljao je Pedro... - Pronašao sam mogućnost da odem u Portugal... preko Švicarske...

Riječ „Portugal” odmah mu je prizvala sliku zelenog oceana, sunca i narančinog soka što se pije na slamku ispod nekog suncobrana. Što ako se jednog dana, ljeti - pitao se on - susretnemo taj „Pedro” i ja u nekoj lisabonskoj kavani... Kako bi im se dalekom činila ta malena soba hotela „Castille”, zajedno s tim snijegom, tom tminom, s

Parizom iz te sumorne zime i tim smicalicama koje je trebalo izvoditi da bi se čovjek izvukao... Napustio je sobu zaželjevši tom „Pedru” „mnogo sreće!”.

Što se dogodilo s „Pedrom”? Poželio je da taj čovjek, što ga je susreo tek dva puta u životu, bude isto tako smiren i sretan kao što je to on ove ljetne večeri, s djetetom što po pločniku preskakuje posljednje sunčeve mrljice.

XXVII

Dragi moj Guy, zahvaljujem Vam na pismu. Ovdje sam vrlo sretan. Pronašao sam staru rusku crkvu u Ulici Longchamp u koju me je često vodila moja baka. Iz tog vremena potječe i moja sklonost k tenisu, jer sam mnogo puta vidio kako ga igra švedski kralj Gustav... Ovdje, u Nici, svaki me ulični ugao podsjeća na djetinjstvo.

U toj ruskoj crkvi, o kojoj Vam pišem, postoji jedna prostorija sa zastakljenim ormarima za knjige. U sredini te sobe nalazi se veliki stol sličan biljarskom i stari naslonjači. Ovamo je svakog četvrtka dolazila moja baka, da bi posudila nekoliko knjiga, a ja sam je uvijek pratio.

Knjige su s kraja XIX stoljeća. I ta je prostorija, uostalom, zadržala privlačnost čitaonica iz tog vremena. Ovdje provodim mnogo vremena, čitajući na ruskom koji sam već pomalo zaboravio.

Uza crkvu se pruža sjenovit vrt, s velikim palmama i eukalptusima. Usred tog tropskog raslinja izrasla je jedna breza srebrnaste kore. Pretpostavljam da su je ovdje zasadili da bi nam dočarali našu daleku Rusiju.

Da li da Vam priznam, moj dragi Guy, da sam predao molbu za mjesto knjižničara? Ako sve bude u redu, čemu se nadam, imat ću sreću da Vas dočekam na jednom od mjesta što su mi draga još iz djetinjstva.

Poslije tolikih promjena (nisam se usudio priznati svećeniku da sam bio i privatni detektiv), vraćam se svojim vrelima.

Imali ste pravo kad ste mi rekli da u životu nije važna budućnost, već prošlost.

S obzirom na ono što ste me pitali, mislim da je najbolje da se obratite službi „U interesu obitelji”. Upravo sam napisao pismo De

Swertu koji mi se čini najpozvanijim da odgovori na Vaša pitanja. Ubrzo će Vam poslati te obavijesti.

Vaš Hutte.

P. S. Kad je riječ o onom „Olegu de Wrédéu”, za koga sve do sada nismo mogli utvrditi tko je, također Vam javljam dobru vijest: uskoro ćete primiti jedno pismo s nekim obavijestima. Nasumce sam se propitkivao kod nekih starijih članova ruske kolonije u Nici, držeći da „Wrédé” ima rusko suzvučje - ili pak baltičko - i srećom sam naišao na gospođu Kahan, kod koje je to ime pobudilo uspomene. Loše uspomene, između ostaloga, koje bi ona rado izbrisala iz svog sjećanja, ali mi je ipak obećala da će Vam pisati i reći sve što zna o njemu.

XXVIII

Predmet: COUDREUSE, Denise, Yvette.

Mjesto rođenja: Pariz, 21. studenoga 1917., otac Paul COUDREUSE i majka Henriette, rođena BOGAERTS.

Državljanstvo: francusko.

Vjenčana 3. travnja 1939. u općini XVII okruga. Muž Jimmy Pedro Stern, rođen 30. rujna 1912. u Solunu (Grčka), grčkog državljanstva.

Gospođica Coudreuse stanovala je na ovim mjestima:

Kej Austerlitz 9, Pariz XIII

Ulica Rome 97, Pariz XVII

Hotel „Castille”, Ulica Cambon, Pariz VIII

Ulica Cambacérès 10 b, Pariz VIII

Gospođica Coudreuse služila je kao model za modne fotografije pod imenom „Muth”.

Zatim je radila kao maneken kod krojača J. F. u Ulici La Boétie 32; zatim se udružila s nekim Van Allenom, Nizozemcem, koji je u travnju 1941. otvorio krojačku kuću, na Trgu Opéra 6, Pariz IX. Ta je kuća postojala tek kratko vrijeme i u siječnju 1945. je zatvorena.

Gospođica Coudreuse nestala je prilikom pokušaja da tajno prijeđe francusko-švicarsku granicu u veljači 1943. Istrage koje su vođene u Megèveu (Haute-Savoie) i u Annemasseu (Haute-Savoie) nisu ništa utvrdile.

XXIX

Predmet: STERN, Jimmy, Pedro.

Mjesto rođenja: Solun (Grčka), 30. rujna 1912. Otac Georges STERN i majka Giuvia SARANO.

Državljanstvo: grčko.

Oženjen 3. travnja 1939. u općini XVII okruga za Denise Yvette Coudreuse, francusku državljanu.

Ne zna se gdje je u Francuskoj živio gospodin Stern.

Jedina bilješka iz veljače 1939. navodi da je neki gospodin Jimmy Pedro Stern stanovao u to vrijeme:

Hotel „Lincoln”

Ulica Bayard 24, Pariz VIII

Uostalom, ta je adresa naznačena i u općini XVII okruga na vjenčanom listu.

Hotel „Lincoln” više ne postoji.

Na kartonu hotela „Lincoln” bila je ova bilješka:

Ime: STERN, Jimmy, Pedro.

Mjesto stanovanja: Ulica mračnih dućana 2, Rim (Italija).

Zanimanje: mešetar.

Gospodin Jimmy Stern nestao je 1940.

XXX

Predmet: MC EVOY, Pedro.

Bilo je neobično teško prikupiti podatke o gospodinu Pedru McEvoyju, kako u redarstvenom povjereništvu, tako i u Uredu za opće obavijesti.

Upozorili su nas da je jedan gospodin Pedro McEvoy, dominikanski državljanin, koji je radio kod dominikanskog poslanstva u Parizu, stanovao u prosincu 1940. u Ulici Julien-Potin 9, u Nuillyju (Sena).

Nakon toga gubi mu se svaki trag.

Najvjerojatnije je da je gospodin Pedro McEvoy napustio Francusku nakon završetka ovog rata.

Postoji također mogućnost da je to osoba s lažnim imenom i s krivotvorenim ispravama, što je u ono vrijeme bilo dosta uobičajeno.

XXXI

Toga je dana Denise imala rođendan. Te zimske večeri kada se snijeg, što je padao u Parizu, pretvorio u blato. Ljudi su se žurili, jureći niz stube do metroa. Izlozi predgrađa Saint-Honoré su blistali. Bližili su se božićni blagdani.

Ušao sam k jednom draguljaru i još se sada sjećam lica toga čovjeka. Imao je bradu i nosio naočale s tamnim staklima. Kupio sam prsten za Denise. Kad sam izišao iz dućana snijeg je još padao. Uplašio sam se da Denise neće doći na sastanak i prvi put sam pomislio da bismo se mogli izgubiti u tom gradu, među svim tim sjenkama što promiču žurna koraka.

Više se ne sjećam jesam li se te večeri zvao Jimmy ili Pedro, Stern ili McEvoy.

XXXII

Valparaiso. Stoji u stražnjem dijelu tramvaja, pokraj prozora, stiješnjena u grupi putnika između nekog niskog muškarca sa crnim naočalama i smeđokose žene s glavom mumije od koje struji miris ljubičica.

Uskoro će gotovo svi izići na stanici kod Trga Euchaurren i onda će moći sjesti. Samo dva puta tjedno dolazi u Valparaiso zbog kupovine. Stanuje na brežuljku u četvrti Cerro Alegre. Tamo je unajmila kuću i osnovala plesnu školu.

Uopće ne žali što je prije pet godina napustila Pariz, nakon što je slomila nogu u gležnju i shvatila da više neće moći plesati. Tada je odlučila oputovati, presjeći veze sa svime što je do tada bio njezin život. Zašto baš Valparaiso? Zato što je tu poznavala nekoga, jednog člana nekadašnje Cuevasove baletne trupe.

Više i ne pomišlja na povratak u Evropu. Ostat će tamo gore, poučavati i napokon zaboraviti svoje stare fotografije iz razdoblja kad je pripadala trupi pukovnika Basila.

Tek u rijetkim trenucima razmišlja o svome životu prije nezgode. Sve joj se muti u glavi. Izmiješala je imena, datume i mjesta. Pa ipak, jedno sjećanje navire u pravilnim razmacima, dva puta tjedno, uvijek u isti sat i na istome mjestu, jedno sjećanje mnogo jasnije od ostalih.

To je onaj čas kad se tramvaj zaustavlja, kao večeras, na kraju Avenije Errazuriz. Ta drvećem zasjenjena avenija što se penje u blagom usponu podsjeća je na Ulicu Jouy-en-Josas, u kojoj je živjela kao dijete. Jasno vidi kuću na uglu Ulice doktora Kurzennea, žalosnu vrbu, bijelu ogradu, evangelističku crkvu na drugoj strani ulice i tamo dolje gostionicu „Robin Hood”. Sjeća se također i jedne nedjelje drugačije od ostalih. Po nju je došla njezina kuma.

O toj ženi ne zna ništa drugo do njezina imena: Denise. Imala je auto s pomičnim krovom. Te je nedjelje uz nju bio neki tamnokosi muškarac. Sve troje jeli su sladoled, zatim su veslali i navečer, dok su je iz Versaillesa vraćali u Ulicu Jouy-en-Josas, zastali su na nekom proštenju. Ona je zajedno s Denise, svojom kumom, sjela u zabavišni auto, dok ih je tamnokosi muškarac gledao sa strane.

Voljela bi nešto više doznati o njima. Kako su se zapravo zvali i jedan i drugi? Gdje su živjeli? Što se s njima zbilo nakon toliko godina? Postavljala si je ta pitanja dok je tramvaj vozio Avenijom Errazuriz, uspinjući se prema četvrti Cerro Alegre.

XXXIII

Te sam večeri sjedio za stolom u baru što je istodobno bio i trgovina mirodijama i kušaonica, a ovamo me je jednom doveo Hutte, s obzirom da se taj neobični restoran nalazio u Aveniji Niel, točno nasuprot Agenciji. Na policama pokraj točionika bili su izloženi raznovrsni proizvodi: čaj, ratluk, džem od ružinih latica, sleđevi s Baltika. Ovamo su zalazili nekadašnji džokeji. Ovdje su obnavljali uspomene i pokazivali oštećene fotografije već davno oderanih konja.

Dva su muškarca tiho razgovarala pokraj bara. Jedan je od njih bio odjeven u kaput boje uvela lišća, a dopirao mu je gotovo do gležnjeva. Bio je niska rasta poput većine gostiju. Okrenuo se, nedvojbeno zato da bi pogledao na sat iznad ulaznih vrata, i pogled mu je pao na mene.

Probljedio je. Zurio je u mene otvorenih usta i raskolačenih očiju. Polagano mi se približio, namršten. Zaustavio se kraj stola.

- Pedro...

Opipao mi je kaput u visini nadlaktice.

- Jesi li to ti, Pedro?

Oklijevao sam s odgovorom. Doimao se zbunjeno.

- Oprostite - rekao je. - Zar vi niste Pedro McEvoy?

- Da - odgovorio sam naglo. - Zašto?

- Pedro, zar... zar me ne prepoznaješ?

- Ne.

Sjeo je nasuprot meni.

- Pedro... ja sam... André Wildmer...

Bio je potresen. Zgrabio me za ruku.

- André Wildmer... džokej... Zar me se uistinu ne sjećaš?

- Oprostite - reko mu. - Postoje neke praznine u mom pamćenju. Kada smo se nas dvojica upoznali?

- Pa, to ti dobro znaš... s Freddieom...

To je ime u meni izazvalo nešto poput električnog naboja. Džokej. Nekadašnji vrtlar iz Valbreusea govorio mi je o nekom džokeju.

- Kako je to čudno! - uskliknuo sam. - Netko mi je govorio o vama... u Valbreuseu...

Oči su mu se zamaglile. Je li to posljedica pića? Ili je to zbog uzbuđenja?

- Ma hajde, Pedro... Zar se ne sjećaš kako smo odlazili u Valbreuse s Freddieom?...

- Ne baš jako dobro. Zapravo mi je o tome pričao vrtlar iz Valbreusea...

- Pedro... pa... pa... pa to znači da si živ...

Čvrsto mi je stisnuo ruku. Tako čvrsto da me je zaboljelo.

- Da, naravno. Zašto?

- Sada... sada si u Parizu?

- Da. Zašto?

Gledao me je preneraženo. Teško mu je bilo povjerovati da sam zaista živ. Što se zapravo dogodilo? Tako bih rado to saznao, ali se on, očito, nije usudio posve otvoreno dotaknuti to pitanje.

- Sada... stanujem u Givernyju... u pokrajini Oise - rekao je. - Vrlo rijetko dolazim u Pariz... Pedro, hoćeš li nešto popiti?

- Jedan „Marie Brizard”.

- Dobro, i ja ću isto.

Sam je lijevao liker u naše čaše, polagano, kao da želi dobiti na vremenu.

- Pedro... što se dogodilo?

- Kada?

Ispio je liker u jednom gutljaju.

- Onda kad ste ti i Denise pokušali prijeći švicarsku granicu...

Što bih mu mogao odgovoriti?

- Nikada nam se niste javili. Freddie je bio jako zabrinut...

Ponovo je napunio svoju čašu.

- Mislili smo da ste nestali u tom snijegu...

- Niste se trebali brinuti - odgovorio sam mu.

- A Denise?

Slegnuo sam ramenima.

- Sjećate li se dobro Denise? - upitao sam ga.

- Pa naravno, Pedro, to je jasno... No što me neprestano oslovljavaš sa „vi”?

- Oprostite, prijatelju! - rekoh mu. - Već duže vrijeme nisam baš u sjajnom stanju. Pokušavam se prisjetiti čitavog tog razdoblja... Ali je sve tako zamagljeno...

- Shvaćam te. Sve je to tako daleko...

- Sjećaš li se Freddieva vjenčanja?

Smiješio se.

- Ne baš sasvim.

- U Nici... Kad se oženio s Gay...

- Gay Orlovom?

- Naravno, s Gay Orlovom... S kojom drugom bi se oženio?

Nije mu baš bilo drago kad je shvatio da mi od tog vjenčanja nije baš mnogo ostalo u sjećanju.

- U Nici... u ruskoj crkvi... crkveno vjenčanje... Nije bilo građanskog vjenčanja...

- Koja je to ruska crkva?

- Malena ruska crkva s vrtom...

Je li to ona što mi ju je Hutte opisao u svom pismu? Katkad se događaju tajanstvene podudarnosti.

- Naravno - rekoh mu - naravno... malena ruska crkva u Ulici Longchamp s vrtom i parohijskom knjižnicom...

- Znači da se sjećaš? Bilo nas je četvoro svjedoka... Pridržavali smo krune nad glavama Freddiea i Gay...

- Četiri svjedoka?

- Da... ti, ja, djed Gay Orlove...

- Stari Džordžadze?...

- Tako je... Džordžadze...

Fotografija na kojoj sam ja u društvu s Gay Orlovom i starim Džordžadzeom vjerojatno je snimljena tom prilikom. Pokazat ću mu je.

- Četvrti je svjedok bio tvoj prijatelj Rubirosa...

- Tko?

- Tvoj prijatelj Rubirosa... Porfirio... Dominikanski diplomat...

Smiješio se pri pomisli na tog Porfiria Rubirosu. Dominikanski diplomat. Možda sam za njega radio u tom poslanstvu.

- Zatim smo svi otišli k starom Džordžadzeu...

Ugledao sam nas kako, oko podneva, koračamo kroz Nicu nekom avenijom okruženom platanama. Bilo je sunčano.

- Je li Denise bila tamo?

Slegnuo je ramenima.

- Naravno... Uistinu, ti se više ničega ne sjećaš...

Bilo nas je sedmero: džokej, Denise, ja, Gay Orlova i Freddie, Rubirosa i stari Džordžadze. Odjeveni u bijela odijela išli smo posve bezbrižno.

- Džordžadze je živio u kući na uglu perivoja Alsace-Lorraine.

Palme se penju visoko prema nebu. Djeca se spuštaju niz tobogan. Bijelo pročelje kuće i zastori od narančaste tkanine. Naš smijeh na stubištu.

- Da bismo proslavili to vjenčanje, tvoj prijatelj Rubirosa odveo nas je na večeru u „Eden Roc”... Onda? Jesi li se sjetio?

Otpuhnuo je kao da je upravo svladao veliki napor. Doimao se iscrpljeno nakon što je prizvao u sjećanje taj dan kad su se Freddie i Gay Orlova crkveno vjenčali, taj dan sunca i bezbrižnosti, koji je, nedvojbeno, bio jedan od dragocjenih trenutaka naše mladosti.

- Ukratko - rekoh mu - ti i ja poznajemo se već odavno...

- Da... ali sam prije upoznao Freddiea... jer sam bio džokej njegova djeda... Na žalost, to nije dugo trajalo... Stari je sve izgubio...

- I Gay Orlova... Znaš li da je...

- Da, znam... Stanovao sam posve blizu nje... na Trgu Aliscamps...

Velika kuća i prozori s kojih je sigurno Gay Orlova imala vrlo lijep pogled na trkaću stazu Auteuila. Waldo Blunt, njezin prvi muž rekao mi je da se ubila zato što se bojala starenja. Pretpostavljam da je često promatrala utrke sa svog prozora. Svakoga dana, i to više puta u toku jednog jedinog poslijepodneva, desetak se konja vinulo, pojurilo duž staze i onda pokleknulo pred preponama. Još nekoliko mjeseci iza toga moglo se vidjeti one koji su ih uspjeli preteći, a zatim bi se i oni izgubili s ostalima. Bez prestanka su potrebni novi konji koji se stalno zamjenjuju, nadoknađuju. I svaki put isti polet što završava slomom. Takav prizor može pobuditi samo sjetu i malodušnost, i možda upravo zbog toga, što je živjela na rubu te

trkaće staze, Gay Orlova... Poželio sam upitati André Wildmera što on o tome misli. On bi to morao razumjeti. Bio je džokej.

- To je tako žalosno - rekao mi je. - Gay je bila sjajna djevojka...

Nagnuo se i približio mi se. Imao je crvenu, rupičastu put i smeđe oči. Na licu mu je bio ožiljak duž desnog obraza sve do vrška brade. Kosa mu je bila kestenjasta izuzev jednog bijelog pramena što mu je kao čuperak stršao iznad čela.

- A ti, Pedro?...

Nisam mu dopustio da završi rečenicu.

- Ti si me upoznao dok sam stanovao u Ulici Julien-Potin, u Neuillyju? - upitao sam ga nasumce, jer sam dobro upamtio adresu naznačenu na cedulji „Pedro McEvoy”.

- Dok si stanovao kod Rubirose?... Naravno...

Opet taj Rubirosa.

- Često sam dolazio s Freddiem... Svake je večeri bila zabava...

Prasnulo je u smijeh.

- Tvoj prijatelj Rubirosa pozvao bi i glazbenike... sve do šest sati izjutra... Znaš li još kako su se zvale one dvije pjesme koje nam je uvijek svirao na gitari?

- Ne.

- „El Reloj” i „Tu me acostumbraste”. Osobito „Tu me acostumbraste”...

Zazviždao je nekoliko taktova te pjesme.

- Onda?

- Da... da... Sad se sjećam - odgovorih mu.

- Pribavili ste mi dominikansku putnicu... Nije mi baš puno pomogla...

- Jesi li me kada posjetio u poslanstvu? - upitao sam ga.

- Da. Onda kada si mi pribavio dominikansku putnicu.

- Nikad mi nije bilo baš jasno što sam tražio u tom poslanstvu.

- Ni ja to ne znam... Jednom si mi spomenuo da se tamo nalaziš manje ili više kao Rubirosin tajnik i da je to za tebe dobro sklonište... Ražalostilo me kad sam čuo da se Rubi ubio u toj automobilskoj nesreći...

Da, žalosno. Eto još jednog svjedoka kome neću moći postaviti upit.

- Reci mi, Pedro... Koje ti je uistinu pravo ime? To me je pitanje uvijek mučilo. Freddie mi je rekao da se zapravo ne zoveš Pedro McEvoy... I da ti je Rubi pribavio krivotvorene isprave...

- Moje pravo ime? To bih i ja rado znao!

Pri tome sam se nasmiješio kako bi on to shvatio kao šalu.

- Freddie je to znao, jer ste se vas dvojica upoznali još u srednjoj školi... Znali ste mi probiti uši vašim pričama iz Luizine škole...

- Iz čije škole?...

- Luizine... Znaš ti dobro... Ne pravi se lud... Jednog dana došao je po vas obojicu tvoj otac s automobilom... Dopustio je Freddieu da vozi, premda još nije imao vozačku dozvolu... To ste mi ispričali barem stotinu puta...

Kimnuo je glavom. Znači da sam imao oca koji je dolazio po mene u „Luizinu školu”. Zanimljiv podatak.

- Što je s tobom? - upitao sam ga. - Još radiš s konjima?

- Našao sam mjesto učitelja jahanja u jahačkoj školi u Givernyju...

Glas mu je postao ozbiljan i to me se dojmilo.

- Poznato ti je da je od trenutka moje nesreće sve pošlo nizbrdo...

Kakve nesreće? Nisam se usudio upitati ga...

- Već onda, kad sam pratio sve vas u Megève, tebe, Denise, Freddiea i Gay, više nije bilo sve u redu... Izgubio sam trenersko mjesto... Nisu me više prihvaćali jer sam Englez... Htjeli su samo Francuze...

Englez? Da. Govorio je s nekim laganim prizvukom što se jedva zamjećivalo. Srce mi je malo jače zakucalo kad je izgovorio riječ: Megève.

- Neobična zamisao, zar ne, taj put u Megève? - pokušao sam.

- Zašto neobična zamisao? Ništa nam drugo i nije preostalo...

- Misliš?

- Bilo je to sigurno mjesto... Pariz je postao suviše opasan...

- Zaista to misliš?

- Napokon, Pedro, sjeti se... Sve su češća bila provjeravanja... Ja sam Englez... Freddie je imao englesku putnicu...

- Englesku?

- Naravno... Freddieva je obitelj bila s otoka Mauricijusa... A ni tvoj položaj nije bio ništa bolji... K tome nas više nisu mogla štititi ni naše

lažne dominikanske putnice... Sjeti se samo... Čak i tvoj prijatelj Rubirosa...

Nisam čuo ostatak rečenice. Mislim da ga je izdao glas.

Ispio je gutljaj likera i u tom su času ušla četiri muškarca, stalni gosti, sve nekadašnji džokeji. Prepoznao sam ih, često sam slušao njihov razgovor. Jedan je među njima bio uvijek odjeven u stare jahaće hlače i kaput od jelenske kože, zamašćen na mnogim mjestima. Lupkali su Wildmera po leđima. Svi su govorili istodobno, smijali se glasno i bili su, općenito, odviše bučni. Wildmer me nije s njima upoznao.

Posjedali su na okrugle barske stolice i nastavili glasni razgovor.

- Pedro...

Wildmer se nagnuo k meni. Lice mu je bilo udaljeno tek nekoliko centimetara od moga. Mrštio se kao da uz nadčovječanski napor pokušava izgovoriti nekoliko riječi.

- Pedro... Što se dogodilo s Denise kad ste pokušali prijeći granicu?...

- Više ne znam - odgovorio sam mu.

Uporno me promatrao. Vjerojatno je bio pomalo pijan.

- Pedro... Prije nego što ste krenuli, ja sam te upozorio da se treba čuvati tog tipa...

- Kojeg tipa?

- Onoga koji vam je obećao pomoći pri prelaženju granice... Rus sa glavom žigolaa...

Lice mu je postalo grimizno. Ispio je još jedan gutljaj likera.

- Sjeti se... Govorio sam ti da ne treba slušati ni onog drugoga... onog učitelja skijanja...

- Kojeg učitelja skijanja?

- Onoga što vam je trebao biti vodič... Znaš ti dobro... Onaj Bob i još nekako... Bob Besson... Zašto ste uopće išli?... Bilo vam je dobro s nama u onoj planinskoj kući...

Što da mu odgovorim? Klimnuo sam glavom. Iskapio je svoje piće.

- Zvao se Bob Besson? - upitao sam ga.

- Da. Bob Besson...

- A Rus?

Namrštio se.

- Više ne znam...

Pažnja mu je popustila. Trudio se da sa mnom govori o prošlosti, ali je sada tome bio kraj. Isto tako se iscrpljen plivač, nakon što je posljednjim snagama izdignuo glavu iznad vode, polagano prepušta utapljanju. Uostalom, nisam mu baš mnogo pomogao pri tom prisjećanju.

Ustao je i pridružio se ostalima. Sve je bilo opet kao prije. Čuo sam ga kako glasno iznosi svoje mišljenje o jednoj utrci koja se održala tog popodneva u Vincennesu. Onaj s jahaćim hlačama pozvao je sve prisutne na jedno piće. Wildmeru se vratio glas. Postao je tako žestok i tako strastven, da je zaboravio upaliti cigaretu. Ona mu je i dalje visila u kutovima usana. Da sam sada stao pred njega, ne bi me prepoznao.

Kad sam izlazio, pozdravio sam ga i mahnuo mu rukom, ali me on uopće nije vidio. Bio je posve obuzet razgovorom.

XXXIV

Vichy. Američki automobil zaustavlja se na rubu parka blizu hotela „La Paix”. Auto je vrlo blatan. Iz njega izlaze dva muškarca i jedna žena i upućuju se prema hotelskom ulazu. Muškarci su neobrijani. Jedan od te dvojice, onaj viši, drži ženu ispod ruke. Ispred hotela, u nizu naslonjača od pruća, ljudi spavaju i, premda im se klimaju glave a srpanjsko sunce žestoko peče, ne doimaju se kao da im je to odveć neudobno.

U predvorju sve troje s mukom krče put do recepcije. Moraju obilaziti naslonjače, pa čak i poljske ležajeve u kojima su izvaljeni drugi spavači, među kojima su neki u vojničkoj odori. U dnu dvorane guraju se i dozivaju zbijene skupine od pet do deset osoba, i bučnost njihova razgovora pritišće vas više nego vlažna toplina izvana. Napokon su stigli do recepcije i jedan od muškaraca, onaj viši, pruža vrataru tri putnice. Dvije su izdane u poslanstvu Dominikanske Republike u Parizu, i to jedna na ime Porfirio Rubirosa, a druga na Pedro McEvoy, dok je treća putnica francuska i glasi na ime Denise Yvette Coudreuse.

Vratar, lica natopljena znojem koji mu kaplje niz bradu, iscrpljenom kretnjom vraća im njihove tri putnice. Ne, ne postoji više ni jedna jedina slobodna soba u čitavom Vichyju, „s obzirom na okolnosti”... U najgorem slučaju našla bi se dva naslonjača koje bi se moglo staviti u praonicu ili u kupaonicu u razizemlju... Glas mu zaglušuje žamor razgovora sa svih strana, metalni udarci vrata dizala, zvonjava telefona, pozivi koji dolaze iz zvučnika, pričvršćena iznad vratareva radnog stola.

Žena i dva muškarca izišli su iz hotela uz lagano posrtanje. Odjednom se nebo prekrilo ljubičastosivim oblacima. Prošli su

parkom Sources. Uzduž tratine, ispod natkritih galerija, okupile su se skupine još zbijenije od onih u hotelu i posvema zakrčile popločene puteljke. Svi govore vrlo glasno, neki šetkaju od skupine do skupine, drugi su se izdvojili po dvoje, po troje na nekoj klupi ili pak na željeznim stolicama parka, prije nego što će se pridružiti ostalima... Sve je to nalik golemom školskom dvorištu, gdje se s nestrpljenjem očekuje zvono koje će prekinuti to neprestano gibanje i taj žamor što se svakim časom sve jače čuje do zaglušnosti. No zvono se ne oglašava.

Onaj visoki tamnokosi muškarac i dalje drži ženu ispod ruke, dok je drugi skinuo kaput. Polagano se probijaju, dok ih guraju ljudi što jure u svim smjerovima u potrazi za nekom osobom ili skupinom, koju su časkom napustili i koja se odmah razišla, a njezine je pripadnike privukla neka druga skupina.

Stižu do terase kavane „Restauration”. Terasa je dupkom puna, ali nekim čudom tog trenutka od jednog stola diže se pet osoba, te se dva muškarca sa ženom umorno spuštaju na stolice od pruća. Pomalo tupo zure prema igračnici.

Nekakva para, poput one u kupalištima, proširila se parkom i zbog lisnatih svodova zastala i zgusnula se. Zbog nje skupine ispred igračnice postaju nejasne. Ona vam se zavlači u grlo, prigušuje razgovor. Za susjednim stolom neka stara gospođa jeca i ponavlja da je granica kod Hendayea zatvorena.

Glava žene njiše se oslonjena na rame visokog tamnokosog muškarca. Oči su joj zatvorene. Spava poput djeteta. Muškarci izmjenjuju osmijeh. Zatim promatraju skupine pred igračnicom.

Spušta se pljusak. Monsunska kiša. Probija se kroz debelo lišće platana i kestena. Dolje niže neki se guraju dok traže zaklon pod staklenim svodovima igračnice, a drugi pak žurno napuštaju terasu i tapkajući nogama ulaze u kavanu.

Samo se dvojica muškaraca i žena ne miču, jer ih suncobran za njihovim stolom štiti od kiše. Žena i dalje spava, naslonjena na rame visokog tamnokosog muškarca, koji odsutno gleda pred sebe, dok njegov sudrug rastreseno zviždi „Tu me acostumbraste”.

XXXV

S prozora se mogao vidjeti širok travnjak uz koji se protezala pošljunčena staza. Ova se pak u blagom usponu sterala sve do zdanja u kome sam se zatekao i koje me je neodoljivo podsjećalo na one bijele hotele uz sredozemnu obalu. Dok sam se uspinjao stubama terase, ugledao sam natpis ispisan srebrnim slovima koji je ukrašavao ulazna vrata: „Škola Luize i Albanyja”.

Dolje, na kraju travnjaka, nalazilo se tenisko igralište. Desno je bio drvored breza i prazan bazen. Skakaonica je bila srušena.

Stao je do mene kraj otvorena prozora.

- Da... žao mi je, gospodine... Čitava je pismohrana škole spaljena... bez iznimke...

Muškarac šezdesetih godina nosio je naočale uokvirene kornjačevinom i kaput od tweeda.

- U svakom slučaju gospođa Jeanschmidt ne bi dala svoj pristanak... Ne želi više ništa čuti o Luizinoj školi otkad joj je umro muž...

- Ne postoje li kakve stare zaboravljene fotografije razreda? - upitao sam ga.

- Ne, gospodine. Već sam vam rekao da su sve spalili...

- Dugo ste radili ovdje?

- Posljednje dvije školske godine. Onda je umro naš upravitelj gospodin Jeanschmidt... A ni škola više nije bila poput nekadašnje...

Zamišljeno je gledao kroz prozor.

- Kao nekadašnji učenik ove škole volio bih pronaći poneku uspomenu.

- Shvaćam vas. Na žalost...

- Što će biti sa školom?

- Oh, sve će biti prodano na dražbi.

Pri tome je nemarnom kretnjom ruke izbrisao ispred nas travnjak, tenisko igralište i bazen.

- Želite li još jednom vidjeti spavaonice i razrede?

- Ne, nema potrebe.

Iz džepa je izvadio lulu i stavio je u usta. I dalje je stajao pokraj prozora.

- Što je nekoć bila ona drvena građevina nalijevo?

- Svlačionice, gospodine. Tamo su se presvlačili prije tjelovježbe...

- Ah, tako...

Punio je lulu.

- Sve sam već zaboravio... Jesmo li nosili kakve odore?

- Ne, gospodine. Samo je za večere i izlaske bio obvezatan mornarsko plavi kaput.

Približio sam se prozoru. Gotovo sam priljepio čelo na staklo. Dolje, ispred bijele zgrade, na zaravni posutoj šljunkom, izbijao je drač. Vidio sam nas dvojicu, Freddiea i sebe, u našim tamnoplavim kaputima. Pokušao sam zamisliti obličje tog čovjeka, koji je jednog slobodnog dana došao po nas, izišao iz automobila i krenuo prema nama, a bio je moj otac.

XXXVI

Gospođa E. Kahan
Ulica Picardie 22
Nica

Nica, 22. studeni 1965.

Pišem Vam na molbu gospodina Huttea, da bih Vam ispričala sve što znam o spomenutom „Olegu de Wrédéu”, premda će mi to vratiti u sjećanje ružne uspomene.

Jednog sam dana ušla u ruski restoran „Kod Arkadija”, u Ulici François I - vlasništvo jednog Rusa kojemu se imena više ne sjećam. Restoran je bio skroman i nije bilo mnogo gostiju. Vlasnik, neki prije vremena oronuo muškarac nesretna i paćenička izraza, stajao je pokraj stola s predjelima - a sve se to zbivalo oko 1937. godine.

Primijetila sam nametljivu prisutnost nekog mladića od dvadesetak godina koji se u tom restoranu osjećao kao kod kuće. Pretjerano dobro odjeven, odijelo, košulja i sve ostalo - besprijekorno.

Bio je upadljive vanjštine: životna snaga, porculanski plave ukošene oči, blistav osmijeh, i uvijek spreman na smijeh. Iza svega toga - životinjska lukavost.

Sjedio je za susjednim stolom. Kada sam slijedeći put navratila, rekao mi je, pokazujući pri tome na vlasnika restorana:

- Zar biste mogli povjerovati da sam ja sin onoga gospodina?

Izgovorio je to s izrazom prezira prema jadnom starcu koji je doista bio njegov otac.

Zatim mi je pokazao narukvicu u kojoj je bilo urezano ime: „Louis de Wréde, grof de Montpensier”. (U restoranu su ga zvali Oleg, ruskim imenom). Upitala sam ga za majku. Rekao mi je da je umrla; upitala sam ga dalje: gdje je mogla susreti jednog Montpensiera (mislim da su od loze Orleansa). On mi je odgovorio: u Sibiru. Sve to nije moglo biti istinito. Shvatila sam da tu malu protuhu uzdržavaju homoseksualci. Kad sam ga upitala čime se bavi, rekao mi je da svira glasovir.

Tada je započeo nabrajati sva svoja poznanstva iz visokog društva - da mu je vrlo sklona vojvotkinja d'Uzès, da je u bliskim odnosima s vojvodom od Windsora... Osjetila sam da u tom pričanju ima i ponešto istine i ponešto laži: vjerojatno su se ljudi iz „visokog društva” lijepili na njegovo „ime”, na njegov osmijeh i na njegovu hladnu, no zbiljsku ljubeznost.

Za vrijeme rata - mislim da je to bilo 1941. ili 1942. godine - zatekla sam se na obali Juan-les-Pinsa kad je uz grohotan smijeh dojurio taj samozvani „Oleg de Wrédé”, dotjeran kao uvijek. Ispričao mi je da je bio uhićen i da se za njega zauzeo jedan visoki njemački oficir. Trenutno se nalazi kod svoje ratne pokroviteljice, udovice Henrija Duvernoisa. Dodao je i ovo: „Neobično je škrta, uopće mi ne daje novaca”.

Najavio je i svoj povratak u Pariz „gdje će surađivati s Nijemcima”. - U čemu - upitala sam ga. - Prodavat ću im automobile - odgovorio je.

Nikad ga više nisam vidjela i ne znam što se s njim zbilja dogodilo. To je sve, dragi gospodine, što Vam mogu reći o toj osobi.

S poštovanjem
E. Kahan.

XXXVII

Sada je dostatno da zatvorim oči. U odlomcima se prisjećam svih događaja koji su prethodili našem odlasku u Megève. Tu su veliki osvjetljeni prozori nekadašnjeg hotela „Zaharov” u Aveniji Hoche, tu su isprekidane Wildmerove rečenice, pa imena poput onog purpurnog i treperavog Porfirio Rubirosa ili pak onog olovno blijedog Oleg de Wrédé, i zatim druge neuhvatljive pojedinosti - Wildmerov glas, promukao i gotovo nečujan - sve su to sjećanja što mi služe kao Arijadnina nit.

U predvečerje sam se našao u Aveniji Hoche, na prvom katu nekadašnjeg hotela „Zaharov”. Mnoštvo ljudi. Kao obično, svi su u ogrtačima. Ja sam bio u odijelu. Prošao sam kroz glavnu prostoriju, gdje je petnaestak osoba stajalo kraj telefonskih aparata ili su pak sjedili u kožnatim naslonjačima i obavljali poslove. Kliznuo sam u jedan mali ured i zatvorio vrata za sobom. Čovjek s kojim sam se trebao sastati bio je već ovdje. Povukao me u jedan kut. Sjedosmo u naslonjače odijeljene niskim stolom. Stavio sam na nj zlatnike umotane u novine. Odmah mi je pružio nekoliko svežnjeva novčanica koje nisam prebrojavao, već sam ih strpao u džep. Nije ga zanimao nakit. Zajedno smo izišli iz ureda i zatim prošli kroz veliku prostoriju u koju je ta buka glasova i neprestana vreva svih tih ljudi u ogrtačima unosila neku vrst nemira. Vani, na pločniku, dao mi je adresu neke žene koja bi možda kupila nakit. Stanovala je u blizini Trga Maleshersbes. Napomenuo mi je da joj kažem kako me on šalje. Padao je snijeg, ali sam ipak odlučio da tamo odem pješice. Denise i ja u početku smo često išli tim putom. Vremena su se promijenila. Snijeg je i dalje padao i jedva sam raspoznavao taj bulevar ogoljelih stabala i crna pročelja zgrada. Ne razliježe se više

ni miris kaline duž ograde perivoja Monceau, već vonj raskvašene zemlje i truleži.

Razizemlje u dnu slijepe ulice. Prostorija u koju me je uvela nije bila namještena. Samo jedan divan na koji smo sjeli i telefon na tom divanu. Žena četrdesetih godina, riđa i razdražljiva. Telefon je bez prestanka zvonio i ona se nije uvijek odzivala, a kad bi se ipak javila, unosila je bilješke u podsjetnik. Pokazao sam joj nakit. Ustupio sam joj kopču i narukvicu s dijamantima u pola cijene, uz uvjet da mi odmah plati u gotovu. Prihvatila je.

Dok sam išao prema stanici metroa Courcelles, razmišljao sam o onom mladom muškarcu koji je prije nekoliko mjeseci došao u našu sobu, u hotel „Castille”. Vrlo brzo je prodao safir i dvije kopče i ljubezno mi je ponudio da sudjelujem u dobitku. Taj je čovjek imao srca. Malo sam mu se i povjerio, govoreći mu o svojim planovima za odlazak i o onom strahu koji me sputava da uopće izlazim. Odgovorio mi je da živimo u nezgodnom vremenu.

Kasnije sam pošao po Denise, na Trg Edouarda VII, u kuću gdje je Van Allen, njezin prijatelj iz Nizozemske, vodio krojačku kuću: nalazila se na prvom katu zgrade, točno iznad Cintre. Toga se dobro sjećam, jer smo Denise i ja često odlazili u taj bar radi dvorane u razizemlju iz koje se moglo pobjeći kroz druga vrata, nasuprot ulaznima. Mislim da sam poznavao sva javna mjesta i sve pariške zgrade koje su imale dva izlaza.

U toj malenoj krojačkoj radionici vladao je nemir, sličan onome u Aveniji Hoche, a možda i grozničaviji. Van Allen je pripremao svoju ljetnu zbirku odjeće, a ja sam se čudio tolikim naporima i tolikoj bodrosti, jer sam sumnjao hoće li uopće još biti ljeta. Iskušavao je na nekoj smeđokosoj djevojci haljinu od lagane bijele tkanine, dok su ostale manekenke ulazile i izlazile iz svojih odjeljaka. Nekoliko je osoba razgovaralo pokraj stola u stilu Louisa XV, na kojem su ležali crteži i komadi tkanine. Denise je razgovarala u kutu dvorane s nekom plavokosom ženom pedesetih godina i s nekim mladim muškarcem tamne kovrčave kose. Umiješao sam se u razgovor. Njih

dvoje je odlazilo na Azurnu obalu. Više se ništa nije razumjelo u toj općoj galami. Posluživali su uokolo čašama šampanjca, a da se tome nije znao pravi razlog.

Denise i ja prokrčili smo put do izlaznih vrata. Pratio nas je Van Allen. Još uvijek vidim njegove vrlo svijetle plave oči i njegov osmijeh, kad je kroz poluotvorena vrata progurao glavu i poslao nam rukom poljubac, zaželjevši nam sreću.

Posljednji put smo prošli Ulicom Cambacérès. Već smo prije pripremili prtljagu; jedan kovčeg i dvije kožnate torbe koje su nas čekale ispred velikog stola u dnu sobe. Denise je zatvorila kapke i navukla zastore. Poklopcem je prekrila šivaći stroj i s krojačke lutke skinula bijelo platno koje je na njoj bilo pričvršćeno pribadačama. Pomislio sam na večeri koje smo ovdje preživjeli. Krojila je prema uzorcima što joj ih je davao Van Allen ili je šivala, dok sam ja, ispružen na divanu, čitao memoare ili pak neki krimić iz zbirke „Krinka” koju je ona tako voljela. Te su večeri bile jedini trenuci odmora za koje sam znao i jedini kad sam mogao doživjeti privid da živimo sređenim životom u mirnom svijetu.

Otvorio sam kovčeg, i novčanice koje su mi do tada nadimale džepove, ugurao sam u majice, košulje i u nutrinu cipela. Denise je provjeravala sadržaj putne torbe u strahu da nešto nije zaboravila. Pošao sam hodnikom do spavaće sobe. Nisam upalio svjetlo. Stao sam pokraj prozora. Snijeg je još padao. Na suprotnom pločniku stajao je dežurni policajac u stražarnici koju su zbog zime postavili prije nekoliko dana. Jedan drugi policajac dolazio je s Trga Saussaies i žurna koraka krenuo prema stražarnici. Rukovali su se, došljak je pružio termos-bocu i zatim su naizmjenice pili iz poklopca.

Ušla je Denise i prišla prozoru. Bila je u krznenom ogrtaču. Privila se uza me. Razuzdano je mirisala. Ispod krznena ogrtača nosila je samo košulju. Našli smo se na ležaju na kojem je ostala tek strunjača.

Stanica Lyon. Gay Orlova i Freddie čekali su nas na peronu. Na kolicima pokraj njih bila je nagomilana njihova prtljaga. Gay Orlova je imala i jedan golemi kovčeg. Freddie je razgovarao s nosačem i ponudio mu cigaretu. Denise i Gay Orlova nešto su pričale. Denise se raspitivala da li će planinska kuća, što ju je unajmio Freddie, biti dostatno velika za sve nas. Kolodvor je bio mračan, jedino je peron na kome smo se mi nalazili bio preliven žutom svjetlošću. Pridružio nam se Wildmer u ogrtaču od devine dlake koji mu se, kao uvijek, pleo oko nogu. Pusteni šešir prikrivao mu je čelo. Unijeli smo prtljagu u spavaća kola. Zatim smo vani, pokraj vagona, očekivali znak za polazak. Gay Orlova je ugledala nekog znanca među putnicima tog vlaka, ali ju je Freddie zamolio da ni s kim ne razgovara i da ne privlači pozornost.

Ostao sam neko vrijeme s Denise i Gay Orlovom u njihovom odjeljku. Zastor nije bio posve navučen, i kad sam se nagnuo, opazio sam kroz staklo da prelazimo granicu. Još je snježilo. Poljubio sam Denise i Gay Orlovu, te sam se uputio u odjeljak gdje se već smjestio Freddie. Uskoro nas je posjetio Wildmer. On se trenutno smjestio sam u svom odjeljku i nadao se da mu se nitko neće pridružiti do kraja putovanja. Zapravo se plašio da ga ne prepoznaju, jer su prije nekoliko godina objavljene njegove brojne fotografije u novinama o konjičkom sportu, u vrijeme njegove nezgode na trkaćoj stazi u Auteuilu. Pokušali smo ga razuvjeriti, rekavši mu da se džokejska lica ne pamte dugo.

Legli smo na ležajeve. Vlak je jurio. Ostavili smo prigušeno svjetlo. Freddie je razdraženo pušio. Bio je pomalo zabrinut zbog pregleda. Brinuo sam se i ja, ali sam to pokušavao prikriti. Zahvaljujući

Rubirosi, Freddie, Gay Orlova, Wildmer i ja imali smo dominikanske putnice, ali nismo mogli biti posve sigurni u njihovu djelotvornost. To nam je rekao i sam Rubi. Bili smo prepušteni na milost i nemilost nekom sitničavom policajcu ili cariniku. Jedino je Denise mogla biti sigurna. Bila je prava Francuskinja.

Vlak se prvi put zaustavio. Dijon. Snijeg je prigušivao glas zvučnika. Čuli smo da netko ide hodnikom. Otvorila su se vrata nekog odjeljka. Možda su to ušli k Wildmeru. Freddiea i mene spopao je luđački razdražljiv smijeh.

Vlak je stajao pola sata na kolodvoru Chalon-sur-Saône. Freddie je zaspao. Ugasio sam svjetlo. Ne znam zašto, ali osjećao sam se sigurnijim u mraku.

Pokušavao sam razmišljati o nečem drugom i ne osluškivati korake što odzvanjaju hodnikom. Na peronu je netko razgovarao. Razabrao sam nekoliko riječi. Vjerojatno su stajali ispred našeg prozora. Jedan je od njih muklo kašljao. Drugi je zviždukao. Odmjerena buka nekog vlaka prigušila je njihove glasove.

Vrata su se iznenada otvorila i u svjetlosti hodnika ukazao se obris muškarca u ogrtaču. Pretražio je svojom električnom svjetiljkom odjeljak od stropa do poda, da bi provjerio koliko nas ima. Freddie se naglo probudio.

- Vaše isprave...

Pružili smo mu svoje dominikanske putnice. Rastreseno ih je pogledao i zatim ih je predao nekome pokraj sebe koga su nam skrivala vrata. Zatvorio sam oči. Izmijenili su nekoliko nečujnih riječi.

Koraknuo je u odjeljak. U ruci su mu bile naše putnice.

- Vi ste diplomati?

- Da - odgovorio sam nesvjesno.

Prisjetio sam se, nakon nekoliko sekundi, da nam je Rubirosa dao diplomatske putnice.

Bez riječi nam je vratio putnice i zatvorio vrata.

Zadržavali smo dah u mraku. Ostali smo tihi sve do polaska. Krenuli smo. Začuo sam Freddiev smijeh. Upalio je svjetlo.

- Hoćemo li obići ostale? - upitao me.

Odjeljak Denise i Gay Orlove nisu ni pregledavali. Probudili smo ih. Nisu razumjele našu zabrinutost. Pridružio nam se i Wildmer ozbiljna lica. Još je drhtao. I njega su upitali „da li je dominikanski diplomat”, kad je pokazao svoju putnicu. Nije se usudio ništa odgovoriti, jer se bojao da se među policajcima u civilu i carinicima ne nalazi kakav ljubitelj konjskih utrka koji bi ga mogao prepoznati.

Vlak je klizio kroz snježni bijeli pejzaž. Kako je taj krajolik bio ugodan i blizak. Gledajući te usnule kuće, osjetio sam, kao nikada do sada, neku opojnost i sigurnost.

Bila je još noć kad smo stigli u Sallanches. Jedan manji autobus i jedan veliki crni automobil stajali su ispred kolodvora. Freddie, Wildmer i ja nosili smo kovčege, dok su dva nosača preuzela golemi kovčeg Gay Orlove. Nas desetak putnika namjeravalo je da se odveze autobusom u Megève. Dok su vozač i dva nosača spremali kovčege, prišao je Gay Orlovoj neki svjetlokosi muškarac, onaj isti kojeg je sinoć primijetila na stanici Lyon. Progovorili su nekoliko riječi francuski. Kasnije nam je ispričala da je to neki daleki znanac, Rus, po imenu Kiril. On nam je pak, pokazujući na veliki crni automobil, za čijim je upravljačem netko sjedio, predložio da nas poveze u Megève. Freddie nije prihvatio poziv, već mu je rekao da će se radije povesti autobusom.

Sniježilo je. Autobus se polagano kretao. Crni automobil nas je pretekao. Cesta se uspinjala, i autobus je podrhtavao pri svakoj promjeni brzine. Pitao sam se neće li nam se dogoditi kvar pri je Megèvea. Pa što onda? I dok je noć uzimala pred bijelom, pahuljastom maglom što se tek probijala kroz jelove grane, uvjeravao sam sebe sama kako nas ovdje nitko neće tražiti. Ovdje se ne izlažemo nikakvoj opasnosti. Malo-pomalo postajemo nevidljivi. Čak i naša gradska odjeća koja bi mogla privući pažnju - Wildmerov crvenkasti ogrtač i plavi pusteni šešir, kaput od leopardova krzna Gay Orlove, Freddiev ogrtač od devine dlake, njegov zeleni šal i velike crno-bijele cipele za golf - sve se to stapalo

s maglom. Tko zna? Možda ćemo se na kraju i rasplinuti. Ili ćemo se pretvoriti u paru što prekriva okna, onu upornu paru koju nije moguće izbrisati rukom. Što će biti s vozačem? Denise je bila zaspala i njezina se glava njuhala na mome ramenu.

Autobus se zaustavio nasred trga, pred vijećnicom. Freddie je naredio da prebace našu prtljagu na saonice koje su već čekale, a zatim smo svi pošli popiti nešto toplo u slastičarnicu pokraj crkve. Tek su je otvorili, i naš ranoranilački posjet iznenadio je ženu koja nas je podvorila. A možda se čudila zbog naglaska Gay Orlove ili zbog naše gradske odjeće. Wildmer se svemu divio. Nije poznavao ni planine ni zimske sportove. Čela pritisnuta o prozorsko staklo i otvorenih usta promatrao je snijeg koji je padao na spomenik poginulima i na vijećnicu Megèvea. Zapitkivao je tu ženu o načinu rada žičara i bi li se on mogao upisati u skijašku školu.

Kuća se zvala „Južni križ”. Bila je velika, sagrađena od tamna drveta i imala je zelene kapke. Mislím da ju je Freddie unajmio od nekog svog pariškog prijatelja. Nalazila se iznad zavoja ceste s koje nije bila vidljiva, jer ju je štítio gust zastor jelovih grana. Do nje se sa ceste stizalo vijugavim putem. I ta se cesta uspinjala dalje, ali nikada nisam istražio kamo vodi. Denise i ja imali smo sobu na prvom katu i s našeg smo prozora, iznad jela, imali pogled na cijelo mjesto. S vremenom sam se izvježbao, pa sam tako za lijepa vremena mogao prepoznati zvonik crkve, hrđastu mrlju koju je stvarao jedan hotel u podnožju Rochebrunea, nadstrešnicu uza cestu, klizalište i groblje tamo sasvim dolje. Freddie i Gay Orlova imali su sobu u prizemlju, pokraj sobe za dnevni boravak. Da bi se došlo do Wildmerove sobe, trebalo se spustiti još jedan kat niže, jer se kuća nalazila na padini i okno te sobe ležalo je u razini zemlje. Wildmer je sam izabrao tu sobu da bi mu bilo kao u njegovoj jazbini, kako je on to govorio.

U početku uopće nismo izlazili iz kuće. Kartali smo se bez kraja i konca u sobi za dnevni boravak. Još se jasno sjećam te prostorije. Vuneni sag. Kožnata klupa, a iznad nje police s knjigama. Nizak stol. Dva prozora što su gledala na balkon. Jedna žena iz susjedstva išla je u kupnju za nas. Denise je obično čitala krimice koje je našla na polici. Čitao sam ih i ja. Freddie je pustio bradu. Gay Orlova nam je svaku večer pripremala boršč. Wildmer je zatražio da mu se iz sela redovito donosi „Paris-sport”, a čitao ga je skriven u svojoj „jazbini”. Dok smo jedno popodne igrali bridž, pojavio se izobličena lica, vitlajući tim novinama. Neki je izvjestitelj obnovio sjećanja na najznačajnije događaje iz konjičkog sporta u zadnjih deset godina i između ostalih prisjetio se i ovoga: „Neobična nezgoda engleskog džokeja Andréa Wildmera u Auteuilu”. Bilo je otisnuto i nekoliko snimaka, a među njima i jedna Wildmerova fotografija, majušna, manja od poštanske marke. To ga je uzrujalo; strahovao je da ga je netko mogao prepoznati na stanici Sallanches ili u Megèveu, u slastičarnici pokraj crkve. I da ga je žena koja nam je pribavljala stvari i spremala, sigurno prepoznala kao „engleskog džokeja Andréa Wildmera”. Zar ga nije netko, samo tjedan dana prije našeg zajedničkog puta, anonimno telefonom nazvao kući, na Trg Aliscamps? Zar ga nije neki pusten glas upitao: „Halo! Zar si još u Parizu, Wildmer?” I zatim je taj prasnuo u smijeh i prekinuo.

Uzalud smo mu govorili da nema nikakve opasnosti, jer je on „dominikanski državljanin”. Bio je neobično uzrujan.

Jedne noći, oko tri sata ujutro, Freddie je žestoko pokucao na vrata Wildmerove „jazbine” i zaurao: „Znamo da ste tu, André Wildmer... Izlazite odmah!...”

Wildmeru se nije dopala ta šala i dva dana nije ni prozborio s Freddieom. Zatim su se pomirili.

Izuzev tu nevažnu nezgodu, sve se u kući odvijalo u najvećoj tišini, barem u prvim danima.

Ipak, malo-pomalo, Freddie i Gay Orlova zamorili su se od jednolična načina našeg života. Dapače je i sam Wildmer, unatoč strahu da ga ne prepoznaju kao „engleskog džokeja”, počeo kružiti okolicom. Bio je sportaš i teško je podnosio mirovanje.

Freddie i Gay Orlova susreli su „neke ljude” za šetnje po Megèveu. Čini se da su se mnogi „ljudi” poput nas sklonili ovamo. Počeli su se okupljati, priređivati „zabave”. O tome su nam pričali Freddie, Gay Orlova i Wildmer. Uopće nisu oklijevali da se uklope u taj noćni život. No ja nisam imao povjerenja. Bilo mi je milije ostati s Denise u kući.

Katkad smo, međutim, i mi odlazili u selo. Izlazili bismo iz kuće oko deset sati izjutra i prolazili putom uz koji su bile nanizane kapelice. Katkada bismo ušli u koju od njih i Denise bi upalila svijeću. Neke su bile zatvorene. Koračali smo polagano kako ne bismo upadali u snijeg.

Malo niže uzdizao se kameni križ usred nekakvog raskrižja s kojeg je vodio i jedan neobično strmi put. Na jednoj su strani bile postavljene drvene stube, ali ih je prekrilo snijeg. Išao sam ispred Denise kako bih je mogao zadržati ako bi se poskliznula. Taj je put vodio do sela. Išli smo glavnom ulicom sve do trga s vijećnicom i prolazili pokraj hotela „Mont Blanc”. Još malo dalje, s desne strane pločnika, uzdizala se poštanska zgrada od sivkasta betona. Tamo bismo predali nekoliko pisama upućenih našim prijateljima: Léonu, Hélène, koja nam je bila ustupila svoj stan u Ulici Cambacérès... I Rubirosi sam napisao nekoliko riječi, te mu javio da smo sretno stigli zahvaljujući njegovim putnicama. Pozvao sam ga da nam se pridruži, jer mi je rekao, kad smo se zadnji put vidjeli u poslanstvu, da namjerava „povući se na ladanje”. Poslao sam mu i našu adresu.

Pošli smo prema Rochebruneu. Iz svih hotela uza cestu izlazile su skupine djece, a pratile su ih učiteljice skijanja u mornarsko plavoj skijaškoj odjeći. Djeca su na ramenima nosila skije ili klizaljke. Prije nekoliko mjeseci vlasti su privremeno oduzele hotele vlasnicima i u

njih smjestile najsiromašniju djecu iz velikih gradova. Prije povratka promatrali bismo izdaleka stisku na blagajni žičare.

Kad bismo pošli između jela putom što se uspinjao iznad planinske kuće „Južni križ“, stizali bismo do vrlo niske drvene kućice. Tu je živjela žena koja nam je pribavljala namirnice i spremala. Ona i njezin muž imali su nekoliko krava. Muž joj je bio čuvar „Južnog križa“ kad su vlasnici bili odsutni. U svojoj je kući jednu veliku prostoriju opremio stolovima, biljarom i nekakvim grubo izdjelanim točionikom. Jednog popodneva pošli smo Denise i ja k tom čovjeku zaiskati malo mlijeka. Iako nije bio baš pretjerano ljubezan prema nama, Denise ga je ipak upitala bi li mogla zaigrati biljar. U prvi mah bio je iznenađen, ali je kasnije postao susretljiviji. Rekao joj je da može doći kadgod zaželi.

Odlazili smo tamo često, uvečer, nakon što bi nas napustili Freddie, Gay Orlova i Wildmer da bi sudjelovali u društvenom životu tadašnjeg Megèvea. Predlagali su nam da im se pridružimo u „L'Equipeu“ ili u bilo kojoj planinskoj kući na „prijateljskoj zabavi“, ali je nama bilo milije otići tamo gore. Georges - to mu je bilo ime - i njegova žena su nas očekivali. Mislim da su nas voljeli. Igrali smo biljar s njim i s dvojicom ili trojicom njihovih prijatelja. Denise je od svih nas najbolje igrala. Vidim je i sada onako nježnu, s biljarskim štapom u ruci, vidim njezino azijsko lice, njezine svijetle oči, njezinu bakrenasto smeđu kosu što joj, dok igra, u uvojcima pada sve do kukova... Nosila je staru crvenu vestu koju joj je posudio Freddie.

Čavrljali smo do kasna sa Georgesom i njegovom ženom. Georges nam je rekao da će vjerojatno ovih dana doći do „frke“ i provjere isprava, jer se većina tih ljudi što je došla u Megève na ladanje neobuzdano ponaša i privlači pozornost. Ali mi nismo poput ostalih. Njegova žena i on će se pobrinuti za nas u slučaju bilo kakvih neugodnosti...

Denise mi se povjerila da je Georges podsjeća na njezina oca. Često bismo zapalili vatru u kaminu. Tu bismo provodili tihe i ugodne

trenutke, osjećajući se kao u obitelji.

Katkada bismo, nakon izlaska ostalih, ostajali sami u „Južnom križu”. Volio bih još jednom proživjeti neke od onih prozirnih noći kad smo tamo dolje, ispod nas, promatrali selo koje se jasno isticalo na snježnoj pozadini, te se doimalo umanjenim poput onih igračaka što ih za božićne blagdane stavljaju u izloge. Za tih nam se noći sve činilo jednostavno i ugodno, pa smo sanjarili o budućnosti. Ovdje bismo se nastanili, naša bi djeca išla u seosku školu, ljetno bi stizalo uz zvona stada na paši... Provodili bismo sretan život bez iznenadnih obrata.

Za drugačijih noći, kada je padao snijeg, mene bi obuzimao osjećaj gušenja. Nas dvoje se više nikada nećemo moći izvući odavde. Mi smo uznici ove doline i snijeg će nas malo-pomalo pokopati. Ne može vas ništa više obeshrabriti nego te planine što zatvaraju vidokrug. Obuzimao me užas. Tada bih otvarao vrata i izlazio na balkon. Udisao sam hladan zrak ispunjen mirisom jela. Više se nisam bojao. Naprotiv, osjećao sam neku ravnodušnost, neku spokojnu tugu što je zračila iz krajolika. Što će biti s nama u svemu tome? Činilo mi se da je odjek naših pokreta i naših života bio prigušen tom vatom što je u laganim pahuljicama padala posvud oko nas, po crkvenom zvoniku, po klizalištu i groblju, po onoj tamnijoj crti koja je iznačavala cestu kroz dolinu.

Zatim su Gay Orlova i Freddie počeli pozivati goste uvečer k nama. Wildmer se nije više plašio da će biti prepoznat i pokazao se kao izvanredan zabavljač. Dolazilo je njih desetak, pa i više, iznenada, oko ponoći, i tad bi zabavu, koju su započeli u nekoj drugoj kući, još bučnije nastavljali ovdje. Denise i ja smo ih izbjegavali, ali bi nas Freddie tako žarko molio da ostanemo, da smo mu se kadikad i pokorili.

Nejasno se još prisjećam nekih osoba. Tamnokos muškarac koji nas je neprestano pozivao na partiju pokera i vozikao se u automobilu s tablicom Luxembourgga; stanoviti André-Karl u crvenom puloveru, svijetle kose i lica potamnijela od dugotrajna skijanja; zatim neko snažno čeljade, uparadirano u crnom baršunu, a u sjećanju mi je ostao nalik velikom bumbaru... Tu su i sportske ljepotice, neka Jacqueline i neka gospođa Campan.

Događalo se da u jeku zabave iznenada ugase svjetla u sobi za dnevni boravak ili pak da neki par ode u sobu.

Napokon tu je i taj Kiril što ga je Gay Orlova susrela na stanici Sallanches i koji nam je ponudio svoj auto. Rus oženjen Francuskinjom, neobično lijepom ženom. Mislim da se bavio nedozvoljenom trgovinom.

Često je od nas nazivao Pariz, i ja sam upozoravao Freddiea da će ti telefonski pozivi svratiti pozornost na nas, ali je kod njega, kao i kod Wildmera, nestao svaki oprez.

Taj Kiril i njegova žena doveli su jednu večer k nama Boba Bessona i stanovitog Olega de Wrédéa. Besson je bio učitelj skijanja, a učenici su mu bile same slavne ličnosti. Bavio se i skokovima sa skakaonice, a nezgodni padovi išarali su mu lice ožiljcima. Malo je šepao. Bio je to nizak smeđokos muškarac rodnom iz Megèvea. Dosta je pio što ga ipak nije ometalo da skija već od osam sati izjutra. Uz posao učitelja skijanja, radio je i u službi za opskrbu, i u tu je svrhu imao na raspolaganju crni zatvoren automobil što sam ga bio zapazio pri našem dolasku u Sallanches. Wrédé, mladi Rus kojeg je Gay Orlova već susretala u Parizu, bio je čest posjetilac u Megèveu. Doimalo se kao da se snalazi na razne načine, da živi od kupnje i preprodaje automobilskih dijelova i guma, jer je i on često nazivao Pariz iz naše kuće. Čuo sam da uvijek naziva neku tajanstvenu radionicu „Repatica”.

Zašto sam se te večeri upustio u razgovor s Wrédéom? Možda zato što mu je nastup bio vrlo ugodan. Imao je iskren pogled i radosnu bezazlenost u ponašanju. Smijao se za svaku sitnicu. Bio je susretljiv, pažljiv, na onaj način kao da vas neprestance pita „osjećate li se dobro?“, „biste li nešto popili?“, „ne biste li radije sjeli na ovaj divan umjesto na taj stolac?“, „jeste li noćas dobro spavali?...” Gutao vam je riječi otvorenih očiju i napeta lica kao da pričate čudesa.

Shvatio je naš položaj i ubrzo me upitao želimo li mi dugo ostati „u tim planinama”. Kad sam mu odgovorio da nemamo drugog izbora, tiho mi je rekao da on zna način kako bismo potajno mogli prijeći švicarsku granicu. Zanima li me to?

Oklijevao sam časkom i potom mu potvrdno odgovorio.

Rekao mi je da treba platiti 50.000 franaka po osobi i da u tom poslu sudjeluje i Besson. Besson i on obavezuju se da nas odvežu do jednog blizog mjesta na granici gdje će nas preuzeti jedan vješt vodič. Na taj su način preveli u Švicarsku već desetak ljudi, a nabrojio mi je i njihova imena. Imam vremena da razmislim. Odlazi u Pariz, ali se vraća slijedećeg tjedna. Dao mi je i jedan broj u Parizu: AUTEuil 54-73, kamo ga mogu nazvati ako se ubrzo odlučim.

Ispričao sam to Gay Orlovoj, Freddieu i Wildmeru. Gay Orlova bila je iznenađena da se Wrédé bavi prebacivanjem preko granice, jer ga je ona poznavala tek kao lakoumna mladića koji se bavi nedozvoljenom trgovinom. Freddie je mislio da nema nikakve potrebe za odlaskom, jer nas štite naše dominikanske putnice. Wildmer je rekao da Wrédé ima „njušku pravog žigoloa”, a pogotovo nije trpio Bessona. Tvrdio je da su ožiljci na Bessonovu licu lažni, i da ih on sam svako jutro liči. Ljubomora sportaša? Ne, zaista, nikako nije mogao podnijeti Bessona. Nazvao ga je „papirnatim lutkom”. Denise je držala da je Wrédé „simpatičan”.

Odlučili smo se na brzinu. Zbog snijega. Nije prestajao padati cijeli tjedan. Imao sam opet onaj osjećaj gušenja što sam ga upoznao već u Parizu. Uvjeravao sam sama sebe da ćemo biti uhvaćeni u klopku, ostanemo li ovdje duže vrijeme.

To sam rekao i Denise.

I Wrédé se vratio slijedećeg tjedna. Sastali smo se i razgovarali s njim i s Bessonom o prijelazu preko granice. Nikad mi se još Wrédé nije učinio tako prisnim i tako dostojnim povjerenja. Njegov prijateljski običaj da vas potapše po ramenu, njegove svijetle oči, njegovi bijeli zubi, njegova uslužnost - sve mi se to sviđalo, premda mi je Gay Orlova u smijehu često napominjala da s Rusima i Poljacima valja biti oprezan.

Tog jutra, vrlo rano, Denise i ja zaključali smo svoje kovčege. Drugi su još spavali i nismo ih htjeli buditi. Ostavio sam Freddieu poruku od nekoliko riječi.

Čekali su nas uz rub ceste u Bessonovu crnom automobilu, onom istom što sam ga već vidio u Sallanchesu. Wrédé je bio za upravljačem, a Besson je sjedio do njega. Sam sam otvorio prtljažnik, smjestio naše kovčege, a zatim smo Denise i ja sjeli na stražnja sjedala.

Cijelim putom uopće nismo razgovarali. Wrédé se doimao razdraženim.

Sniježilo je. Wrédé je vozio polagano. Prolazili smo uskim planinskim cestama. To putovanje trajalo je dobra dva sata.

Tek onog trenutka kad je Wrédé zaustavio automobil i zatražio novac, u meni se javio neki nejasan predosjećaj. Pružio sam mu svežnjeve novčanica. Prebrojao ih je. Zatim se okrenuo prema nama i nasmiješio se. Rekao je da ćemo se sada pri prijelazu preko granice razdvojiti iz opreza. Ja ću poći s Bessonom, a on će povesti Denise i prtljagu. Naći ćemo se za jedan sat kod njegovih prijatelja, tamo, s druge strane... Neprestano se smiješio. Bio je to neki čudan osmijeh koji još i danas vidim u svojim snovima.

Besson i ja izišli smo iz automobila. Denise se premjestila naprijed, kraj Wrédéa. Gledao sam u nju i ponovno mi je neki predosjećaj stisnuo srce. Htio sam otvoriti vrata automobila i reći joj da iziđe. Pošli bismo zajedno, nas dvoje. Uvjeravao sam sama sebe da sam sumnjičave naravi i da mi se to samo pričinja. Denise se, međutim,

doimala kao da je puna povjerenja i dobre volje. Poslala mi je rukom poljubac.

Tog je jutra bila odjevena u ogrtač od skunksova krzna, kockasti pulover i skijaške hlače koje joj je posudio Freddie. Imala je dvadeset i šest godina, kestenjastu kosu, zelene oči i bila je visoka 1,65. Nismo imali mnogo prtljage: dvije kožnate torbe i malen tamnosmeđi kovčeg.

Wrédé, još uvijek nasmiješen, upalio je motor. Mahnuo sam Denise koja se nagnula kroz spušten prozor. Slijedio sam pogledom automobil koji se udaljavao. Sve dok nije postao posve malena točka, tamo daleko.

Pošli smo. Išao sam iza Bessona. Promatrao sam njegova leđa i njegove tragove u snijegu. Iznenada mi je rekao da ide u izvidnicu, jer smo se približili granici. Zatražio je da ga pričekam.

Nakon deset minuta shvatio sam da se više neće vratiti. Zašto sam doveo Denise u tu klopku? Svim sam silama nastojao potisnuti misao da će i nju napustiti Wrédé i da od nas dvoje neće ostati baš ništa.

Snijeg je i dalje padao. Hodao sam i dalje i uzaludno tražio neku oznaku. Išao sam satima i satima. Na kraju sam legao u snijeg. Oko mene je bila sama bjelina.

XXXVIII

Sišao sam s vlaka u Sallanchesu. Bilo je sunčano. Na trgu ispred stanice čekao je autobus s upaljenim motorom. Jedan jedini taksij, jedan DS 19, stajao je uz pločnik. Sjedoh u nj.

- Megève - reko vozaču.

Krenuo je. Muškarac od šezdesetak godina, prošarane kose, odjeven u vjetrovku s ovratnikom od istrošena krzna. Sisao je neki slatkiš.

- Lijepo vrijeme, zar ne? - dobacio mi je.

- Da, da...

Gledao sam kroz prozor i pokušavao prepoznati cestu kojom smo se vozili, ali ovako, bez snijega, uopće nije sličila onoj nekadašnjoj. Sunce na jelama i na livadama, svod od grane iznad ceste, sve me je to raznoliko zelenilo iznenadilo.

- Više ne prepoznajem ovaj krajolik - rekao sam vozaču.

- Jeste li već bili ovdje?

- Da, prije mnogo vremena... i sve je bilo pod snijegom...

- Posve je različito kada je snijeg.

Izvukao je iz džepa okruglu metalnu kutijicu i pružio mi je.

- Želite li jedan bombon?

- Da, hvala.

I on je uzeo jedan.

- Prestao sam pušiti prije tjedan dana... Moj mi je liječnik preporučio ove bombone... Pušite li?

- I ja sam prestao... Recite mi... Jeste li iz Megèvea?

- Da, gospodine.

- Poznavao sam neke ljude u Megeveu... Volio bih znati što se s njima zbilo... Poznavao sam na primjer, nekoga Boba Bessona...

Usporio je i okrenuo se k meni.

- Roberta? Učitelja skijanja?

- Da.

Stresao je glavom.

- Išao sam s njim u školu.

- Što je s njim?

- Umro je. Poginuo je prije nekoliko godina na skakaonici.

- Ah, tako...

- Mogao je postići nešto... ali... Jeste li ga poznavali?

- Ne baš dobro.

- Robertu su zavrtjeli glavom oni koje je poučavao dok je još bio vrlo mlad...

Otvorio je metalnu kutijicu i uzeo još jedan bombon.

- Poginuo je iznenada... pri skoku...

Autobus je vozio dvadesetak metara iza nas. Autobus nebesko plave boje.

- Bio je dobar prijatelj s jednim Rusom, zar ne? - upitao sam ga.

- Rus? Besson je bio prijatelj nekom Rusu?

Nije shvatio što sam mu rekao.

- Znete, Besson nije bio baš zanimljiv tip... Imao je dosta nezgodne osobine...

Shvatio sam da više ne želi govoriti o Bessonu.

- Znete li jednu ladanjsku kuću u Megèveu, „Južni križ“?

- „Južni križ“?... Mnoge su se kuće nekoć tako zvale...

Ponovno mi je pružio kutiju s bombonima. Uzeo sam jedan.

- Kuća se nalazila iznad ceste - dodao sam.

- Iznad koje ceste?

Da: koje ceste? Ona koju sam ja vidio u svom sjećanju sličila je bilo kojoj planinskoj cesti. Kako bih je pronašao? Možda više nema ni kuće. A ako još i postoji...

Nagnuo sam se k vozaču... Bradom sam mu dodirnuo krzneni ovratnik na vjetrovci.

- Odvezite me natrag na stanicu Sallanches - rekao sam mu.

Okrenuo se. Doimao se iznenađeno.

- Kako god želite, gospodine.

XXXIX

Predmet: HOWARD DE LUZ, Alfred Jean.

Mjesto rođenja: Port-Louis (otok Mauricijus), 30. srpnja 1912. Otac HOWARD DE LUZ, Joseph Simety i majka Louise, rođena FOUQUEREAUX

Državljanstvo: englesko (i američko).

Gospodin Howard de Luz stanovao je na ovim mjestima:

Dvorac Saint-Lazare u Valbreuseu (Orne)

Ulica Raynouard 23, Pariz XVI

Hotel „Chateaubriand”, Ulica Cirque 18, Pariz VIII

Avenija Montaigne 53, Pariz VIII

Avenija Maréchal-Lyautey 25, Pariz XVI

Gospodin Howard de Luz, Alfred Jean, nije imao neko određeno zanimanje u Parizu.

Od 1934. do 1939. godine posvetio se traženju i kupovanju starinskog pokućstva za jednoga Grka, po imenu Jimmyja Sterna, i tom je prigodom bio na dužem putu u Sjedinjenim Državama, odakle je potjecala njegova baka.

Čini se da je gospodin Howard de Luz, premda je pripadao francuskoj obitelji s otoka Mauricijusa, imao dvostruko državljanstvo: englesko i američko.

Godine 1950. gospodin Howard de Luz napustio je Francusku i nastanio se u Polineziji, na otoku Padipi, u blizini otoka Bora Bora (Društveni otoci).

Tome spisu dodano je i ovih nekoliko rečenica:

„Dragi gospodine, oprostite na zakašnjenju s kojim Vam šaljem obavijesti o gospodinu Howardu de Luzu. Pronašli smo ih uz velike teškoće: budući da je gospodin Howard de Luz bio britanski (ili američki) državljanin, u našim ustanovama nije bilo uopće nikakvih tragova o njemu. Srdačan pozdrav Vama i Hutteu.

J.-P. Bernardy.”

XL

„Dragi moj Hutte, slijedećeg ću tjedna oputovati iz Pariza na jedan otok u Tihom oceanu. Postoji mogućnost da tamo pronađem čovjeka koji će mi pružiti obavijesti o onome što je nekoć bio moj život. To bi trebalo da bude jedan prijatelj iz mladosti.

Do sada mi se sve činilo tako iskidano, tako zbrkano... Tokom mojih istraživanja neočekivano bi se pojavili ulomci, ostaci nečega... Napokon, možda je život upravo to...

Je li riječ baš o mom životu? Ili pak o nečijem tuđem životu u koji sam se neprimjetno uvukao?

Pisat ću Vam odanle.

Nadam se da Vam je dobro u Nici i da ste dobili mjesto knjižničara koje ste priželjkivali, u onoj kući što vas podsjeća na Vaše djetinjstvo.”

XLI

AUteuil 54-73; Auto-mehanička radionica „REPATICA” - Ulica Faucault 5, Pariz XVI.

XLII

Ulica koja vodi na obalu, prije Trocadéroa, a čini mi se da u toj ulici stanuje Waldo Blunt, američki pijanist kojeg sam pratio do njegova stana, a bio je prvi muž Gay Orlove.

Radionica je već odavno zatvorena, ako je suditi po velikim vratima od zardala željeza. Iznad njih, na sivom zidu, moglo se još pročitati, premda su plava slova bila već napola izbrisana AUTO-MEHANIČKA RADIONICA „REPATICA”.

Na prvom katu desno nalazi se jedan prozor s narančastim zastorom. Prozor neke sobe ili ureda? Je li Rus bio u toj sobi kad sam mu telefonirao iz Megèvea u AUTEUIL 54-73.

Kakve je poslove obavljao u Radionici „Repatica”? Kako bih to saznao? Sve se doimalo tako dalekim ispred te napuštene zgrade...

Okrenuo sam se i časkom zastao na obali. Promatrao sam vozila i svjetlost na drugoj strani Sene, pokraj Champ-de-Marsa. Možda je tamo dolje preostalo još nešto od moga života, u nekom malom stanu na rubu parkova, u nekoj osobi koja me je nekoć poznavala i koja me se još sjeća.

XLIII

Jedna žena stoji uz prozor nekog stana u prizemlju, na uglu Ulice Rude i Ulice Sajgon. Sunčano je, i djeca se igraju loptom na pločniku, tamo malo dalje. Čuje se bez prestanka kako djeca viču „Pedro!”, jer se jedan među njima tako zove, a drugi ga, ne prekidajući igru, neprestano zivkaju. I taj „Pedro”, što ga izvikuju glasovi jasna zvuka, neobično odjekuje ulicom.

Ona sa svoga prozora ne vidi djecu. Pedro. Ona je poznavala nekoga tko se tako zvao, prije mnogo godina. Pokušava se prisjetiti. Kada je to bilo, dok do nje dopiru krici, smijeh i tupi udarci lopte što odskakuje od zida. Pa naravno. To je bilo u ono doba dok je bila manekenka kod Alexa Maguyja. Tamo je sreća stanovitu Denise, plavušu pomalo azijskog lica, koja je također tamo radila. Odmah su se dopale jedna drugoj.

Ta je Denise živjela s nekim muškarcem koji se zvao Pedro. Nedvojbeno je bio Južnoamerikanac. Zapravo se prisjeća da je taj Pedro radio u jednom poslanstvu. Bio je to visoki tamnokosi muškarac čijeg se lica jasno sjeća. Mogla bi ga i danas prepoznati, ali je i on, vjerojatno, ostario.

Jedne su večeri došli oboje ovamo k njoj, u Ulicu Sajgon. Pozvala je nekoliko prijatelja na večeru. Japanski glumac i njegova žena svijetle crvenkaste kose, koji su stanovali posve blizu u Ulici Chalgrin, Evelyne koju je bila upoznala kod Alexa Maguyja, u pratnji nekog blijedog mladića, još jedna osoba koje se više ne sjeća, i Jean-Claude, Belgijanac koji joj je udvarao... Te su večeri bili vrlo veseli. Razmišljala je kako su Denise i Pedro skladan par.

Jedno je dijete uhvatilo loptu u letu, zgrabilo je i u trku se odvojilo od ostalih. Ona ih s prozora vidi kako trče. Onaj što drži loptu

zadihano trči prema Aveniji Grande-Armée. Prelazi aveniju s loptom u rukama. Ostali se ne usuđuju poći za njim i nepomični ga gledaju kako trči suprotnim pločnikom. Udara loptu nogom. Na suncu svjetlucaju bicikli, nanizani duž avenije, pred izlozima trgovina biciklima.

Zaboravio je ostale. Trči posve sam i spretno udara loptu nogom, skreće udesno i ulazi u Ulicu Anatole-de-la-Forge.

XLIV

Čelo sam prisionio uz okrugli prozorčić. Dva su muškarca koračala mostom i neprestance razgovarala, a mjesec im je pepeljasto bojio lica. Napokon su se naslonili na ogradu.

Premda je nevjeme stalo, nisam mogao nikako zaspati. Razgledao sam redom naše fotografije: Denise, Freddie, Gay Orlova - svi su oni malo-pomalo postajali nestvarni dok je brod plovio svojim smjerom. Jesu li ikada postojali? Sjetio sam se što su mi rekli o Freddievim poslovima u Americi. Bio je „pratilac Johna Gilberta”. Te su riječi u meni izazvale sliku: dva muškarca prolaze nekim vrtom u blizini vile, duž teniskog igrališta prekrivena opalim lišćem i slomljenim grančicama. Viši od te dvojice - Freddie - prignuo se k onom drugom koji mu nešto govori tihim glasom - to je sigurno John Gilbert.

Nešto kasnije začuo sam neki metež, povike i isprekidani smijeh. Prepirali su se oko neke trublje da bi napokon zasvirali prve taktove „Pokraj moje plavuše”. Vrata susjedne kabine su zalupila. Bilo ih je više. Ponovno se začuo smijeh, zveckanje čaša, ubrzano disanje, nježan i dug uzdah...

Netko je prolazio pokraj kajite, zvonio malim zvoncem i glasom visokim kao iz dječjeg zbora neprestano ponavljao da smo prošli Ekvator.

XLV

Tamo dolje nizali su se crveni svjetionici i u prvi mah se moglo pomisliti da lebde u zraku, sve dok niste shvatili da oni slijede obalu. Nazirala se planina od tamnoplave svile. Mirne vode, nakon što prođosmo grebene.

Ušli smo u luku Papeetea.

XLVI

Uputili su me na nekog Fribourga. Već je trideset godina živio na otoku Bora Bora, snimao dokumentarne filmove o otocima Tihog oceana i povremeno ih prikazivao u Parizu, u dvorani Pleyel. Bio je jedan od najboljih poznavalaca Oceanije.

Nije bilo potrebno ni da mu pokažem Freddievu sliku. Susreo ga je u nekoliko navrata kad je odlazio na otok Padipi. Opisao mi ga je kao čovjeka visoka rasta - oko dva metra. Napuštao je svoj otok samo zato da bi na svom brodu, nekakvoj škuni, poduzimao duže plovidbe među atolima Touamotoua, pa plovio čak i do otočja Marquises.

Fribourg mi se ponudio da me preveze do otoka Padipi. Ukrkali smo se na nekakav ribarski brod. S nama je bio i neki debeo Maor koji je u stopu pratio Fribourga. Mislim da su živjeli zajedno. Bili su neobičan par, taj niski muškarac s držanjem nekadašnjeg izviđačkog vođe, odjeven u izlizane hlače za golf i košulju, s naočalima u metalnom okviru, i debeli Maor bakrenaste puti. Taj je bio odjeven u pregaču i košulju od nebeski plavog platna. Tijekom putovanja pričao mi je raznježenim glasom da je u mladosti igrao nogomet s Alainom Gerbaultom.

XLVII

Po otoku smo išli stazom prekrivenom travom i okruženom kokosovim i krušnim stablima. S vremena na vrijeme neki bijeli zid u visini prsiju označavao bi granicu vrta usred kojeg se uzdizala neka kuća - uvijek jednaka - s verandom i limenim krovom obojenim u zeleno.

Izbili smo do prostrane čistine okružene žičanom ogradom. S lijeve strane nalazila se skupina spremišta i svijetloružičasta dvokatnica. Fribourg mi je objasnio da je to nekadašnji aerodrom što su ga sagradili Amerikanci u vrijeme rata na Pacifiku i da tu sada živi Freddie.

Ušli smo u kuću. U sobi, u prizemlju, nalazili su se ležaj, mreža protiv komaraca, stol i naslonjač od pruća. Jedna su vrata vodila u zapuštenu kupaonicu.

Prostorije na prvom i drugom katu bile su prazne a nedostajala su i stakla na prozorima. Na jednom je visila vojna karta južnog Pacifika.

Vratili smo se u onu sobu što je vjerojatno pripadala Freddieu. Ptice smeđeg perja ulijetale su kroz poluotvoren prozor i nizale se na ležaju, na pisaćem stolu i na polici za knjige pokraj vrata. Fribourg mi je rekao da su to kosovi s Molučkih otoka i da oni kljucaju sve do čega dođu, papir, drvo, pa čak i zidove kuća.

U prostoriju je ušao neki čovjek. Imao je bijelu bradu i bio je odjeven u pregaču. Govorio je nešto debelom Maoru koji je poput sjene slijedio Fribourga. Maor je to prevodio, lagano se njišući. Prije petnaestak dana nasukala se škuna, kojom je Freddie krenuo prema otocima Marquises, na koraljni greben otoka, ali Freddiea nije bilo na brodu.

Upitao nas je želimo li vidjeti taj brod i zatim nas odveo na obalu lagune. Brod je bio tamo, slomljena jarbola, obložen kamionskim gumama da bi bio zaštićen od udaraca.

Fribourg je obećao da ćemo po povratku zatražiti istragu. Debeli Maor u svijetloplavoj košulji razgovarao je s onim drugim domorocem nekim piskavim glasom. Moglo bi se pomisliti da ispuštaju sitne krikove. Uskoro ih uopće nisam više ni čuo ni vidio.

Ne znam kako sam dugo ostao na obali te lagune. Mislio sam na Freddiea. Ne, on sigurno nije nestao u moru. On je, nedvojbeno, odlučio prekinuti i posljednje priveze i sakriti se na nekom otoku. Napokon ću ga naći. A onda moram poduzeti i posljednji korak: vratiti se na svoju staru adresu u Rimu, u Ulicu mračnih dućana 2.

Spustila se večer. Laguna se pomalo gasila, a njezino je zelenilo nestajalo. Na vodi su se još ljeskale ljubičastosive sjenke s nekom neodređenom svjetlucavošću.

Nesvjesno sam izvukao one fotografije koje sam htio pokazati Freddieu, i među njima pronašao onu na kojoj je Gay Orlova još djevojčica. Sve do sada nisam zapazio da ona plače. To se može otkriti po naboru obrva. U taj čas misli su me prenijele daleko od ove lagune, na drugi kraj svijeta, u ono kupalište južne Rusije gdje je nekada davno snimljena ova fotografija. Neka se djevojčica i njezina majka vraćaju u predvečerje s plaže. Ona plače ni za što, vjerojatno zato što je željela nastaviti igru. Ona se udaljava. Već je zašla za ulični ugao. Nisu li naši životi isto tako kratkotrajni i podatni nestajanju u nekom predvečerju poput te djetinje tuge?

Table of Contents

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV

XXXVI
XXXVII
XXXVIII
XXXIX
XL
XLI
XLII
XLIII
XLIV
XLV
XLVI
XLVII